

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
Meddelad i Vänersborg
2025-06-02

Målnummer
M 5256-21

PARTER

Sökande

Strömbergs Grus AB, 556363-6587
Bitterna Bergtåkten 1
534 61 Vedum

Ombud: Evelina Daugaard
JED i Nora AB
Sandvadsvägen 7
713 34 Nora

Ombud: Advokat Erik Nordström
Advokataktiebolaget Nordic Law
Box 5043
402 21 Göteborg

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till täktverksamhet m.m. och för verksamheten nödvändig vattenverksamhet inom fastigheten Fristad Prästgård 1:115 i Borås kommun

DOMSLUT

1. Yrkandet om avvisning av ansökan avslås.
2. Mark- och miljödomstolen slutför den specifika miljöbedömningen.
3. Prövningsavgiften, som är betald, fastställs slutligt till 17 615 kronor.
4. Mark- och miljödomstolen avslår ansökan.
5. Gingri-öns Fiskevårdsområdesförening och Niklas Rydins yrkande om ersättning för ombudskostnader under samrådet avvisas.
6. Strömbergs Grus AB ska betala ersättning för rättegångskostnader till
 - a) länsstyrelsen med 8 000 kronor,
 - b) Niklas Rydin med 6 600 kronor,
 - c) Fredrik Isaksson med 8 000 kronor,

Avgörandet är elektroniskt undertecknat

d) Peder Redig med 8 000 kronor och

e) Heléne Redig med 8 000 kronor.

På beloppen ska ränta enligt 6 § räntelagen utgå från dagen för denna dom till dess betalning sker.

7. Yrkandena om ersättning för rättegångskostnader avslås beträffande

a) Gingri-öns Fiskevårdsområdesförening

b) Susanne Forslund

c) Frida Helsing Ohlsson och

d) Robert Van Helsing.

INNEHÅLL

DOMSLUT	1
BAKGRUND	9
ANSÖKAN	9
Ansökan redovisas i dess slutliga utformning.	9
Sökandens yrkanden.....	9
Förslag till villkor.....	10
Åtaganden.....	15
Prövningens omfattning och mark- och miljödomstolens behörighet.....	15
Ansökans utformning.....	16
Utvinningsavfall.....	16
Planerad verksamhet.....	17
Täktverksamheten	17
Planförhållanden, riksintressen och andra skyddade områden	23
Rådighet	27
Hydrogeologiska konsekvenser	28
Stenkast vid sprängning	32
INKOMNA YTTRANDE FÖRE KUNGÖRELSE	40
Miljö- och konsumentnämnden Borås Stad	41
Samrådsrets	41
Tillståndstid.....	41
Verksamhetskoder.....	41
Lokaliseringsutredning	41
Fritidsliv.....	42
Trafik.....	42
Rutiner: Bränslen och kemikalier	42
Avfall för anläggningsändamål	42
Utvinningsavfall.....	42
Grundvattenberoende ekosystem	43
Klibbalskog och sumpskog	43
Salamanderdamm på fastigheten Sölebo 6:4.	43
Länsstyrelsen	43
Naturmiljö - fladdermöss och artskyddsutredning	44
Yt- och grundvatten.....	44

<i>Buller och bullervallar</i>	46
<i>Elanslutning</i>	46
<i>Borås Energi och miljö</i>	46
<i>Allmänna synpunkter kopplat till tillståndsansökan</i>	46
<i>Alternativa platser</i>	47
<i>Vatten</i>	47
<i>Utredningen</i>	47
<i>Föreläggande om komplettering från domstolen</i>	48
SÖKANDENS BEMÖTANDE ANGÅENDE KOMPLETTERINGAR	48
<i>Domstolen</i>	48
<i>Nämnden</i>	49
<i>Samrådsrets</i>	49
<i>Tillståndstid</i>	49
<i>Lokaliseringsutredning</i>	49
<i>Friluftsliv</i>	50
<i>Trafik</i>	50
<i>Utvinningsavfall</i>	51
<i>Länsstyrelsen</i>	51
<i>Fladdermusinventering</i>	51
<i>Funktion dammar</i>	52
<i>Påverkan vattendrag</i>	52
<i>Provbrunnar</i>	52
<i>Buller</i>	53
<i>Bullervall</i>	53
<i>Avfallstyp</i>	53
<i>Elanslutning</i>	53
<i>Alternativa platser</i>	53
YTTRANDET EFTER KUNGÖRELSE	54
<i>Länsstyrelsen</i>	54
<i>Inställning till ansökan</i>	54
<i>Villkor för verksamheten</i>	54
<i>Länsstyrelsens bedömning</i>	55
<i>Borås Energi och Miljö AB</i>	59
<i>Miljö- och konsumentnämnden i Borås stad</i>	60

<i>Samrådsrets</i>	61
<i>Tillståndstid</i>	61
<i>Lokaliseringsutredning och behov av en täkt i området</i>	61
<i>Vattenskyddsområde</i>	63
<i>Närboende</i>	64
<i>Sammanfattande bedömning</i>	64
<i>Trafikmätning</i>	65
<i>Damning</i>	66
<i>Buller</i>	67
<i>Verksamhetsbuller</i>	68
<i>Trafik</i>	69
<i>Hydrologi</i>	69
<i>Avfall för anläggningsändamål</i>	71
<i>Utvinningsavfall</i>	72
<i>Verksamhetskoder</i>	73
<i>Fladdermusinventering</i>	73
<i>Klibbalskog och sumpskog</i>	74
<i>Artskydd</i>	75
<i>Friluftsliv</i>	76
<i>Elanslutning</i>	76
<i>Tillstånd inom Öresjö vattenskyddsområde</i>	76
<i>Nämndens sammanfattande bedömning</i>	78
<i>Fristads naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Borås</i>	78
<i>Grundvatten av god kvalitet - ett av Sveriges miljömål</i>	79
<i>Öresjö vattenskyddsområde</i>	79
<i>Flodpärlmussla</i>	79
<i>Grön mosaikslända</i>	80
<i>Lövskog</i>	80
<i>Fladdermöss</i>	81
<i>Fåglar</i>	82
<i>Större vattensalamander</i>	82
<i>Buller</i>	83
<i>Energi och koldioxid</i>	83
<i>Fristads Hembygdsförening</i>	83
<i>Behovet av bergtäkter contra lokalsamhällets intresse</i>	84

<i>Fristad Framtid</i>	85
<i>Buller</i>	85
<i>Damm och smuts</i>	86
<i>Utsläpp av avgaser</i>	87
<i>Trafiksituationen</i>	87
<i>Påverkan på fastigheter och verksamheter</i>	87
<i>Friparken</i>	87
<i>Prästhöjden</i>	88
<i>Övrigt</i>	88
<i>Riksentressen</i>	88
<i>En livskraftig landsbygd</i>	88
<i>Namninsamling</i>	89
<i>Yoga Kloster, Frida Helsing Ohlsson, Robert Van Helsing</i>	89
<i>Niklas Rydin</i>	93
<i>Om Niklas Rydins fastigheter</i>	93
<i>Dammar</i>	93
<i>Kräfter och kväve</i>	94
<i>De primära recipienterna (bäck, dammar, våtmark) utreds inte i ansökan</i>	95
<i>Vattenföring</i>	95
<i>Buller</i>	95
<i>Behov och lokalisering</i>	96
<i>Övriga synpunkter</i>	96
<i>Ersättningskrav</i>	97
<i>Susanne Forslund</i>	97
<i>Samrådsgruppen</i>	97
<i>Fredrik Isaksson och Ulla-Carin Nordner</i>	102
<i>Peder Redig och Heléne Redig</i>	104
<i>Lisbeth Larsson och Christer Larsson</i>	106
<i>Lars Johansson</i>	107
<i>Gunilla Nilsson och Enar Nilsson</i>	107
<i>Ulf Gunnarsson och Annika Gunnarsson</i>	108
<i>Mathilda Wahlqvist m.fl</i>	109
<i>Johanna Sandin och Mattias Sandin</i>	111
<i>Stefan Wahlberg och Mari Gunnarsson</i>	111
<i>Lena Maria Olsson Floberg</i>	113

<i>Övriga yttranden</i>	114
SÖKANDENS BEMÖTANDE AV MYNDIGHETER EFTER KUNGÖRELSE	115
<i>Länsstyrelsen Västra Götaland</i>	115
<i>Villkor 3</i>	115
<i>Villkor 4</i>	115
<i>Villkor 8</i>	115
<i>Villkor 9</i>	115
<i>Fladdermöss</i>	115
<i>Groddjur</i>	116
<i>Miljö- och konsumentnämnden</i>	116
<i>Lokalisering, kvalitet och behov</i>	116
<i>Tillgång till bergmaterial i närområdet</i>	117
<i>Alternativa lokaliseringar</i>	117
<i>Bergkvalitet</i>	118
<i>Trafikmätning</i>	118
KOMPLETTERING AV ANSÖKAN PÅ BEGÄRAN AV DOMSTOLEN	118
<i>Häckfågelinventering</i>	119
<i>Särskilda arter</i>	119
<i>Groddjursinventering</i>	120
SÖKANDENS BEMÖTANDE AV YTTRANDE FRÅN ENSKILDA .	122
<i>Yrkanden om ersättning</i>	122
<i>Niklas Rydin</i>	123
<i>Stefan Wahlberg och Mari Gunnarsson</i>	123
<i>Susanne Forslund</i>	123
DOMSKÄL	124
FRÅGAN OM BRISTER I SAMRÅD	124
MILJÖKONSEKVENSBEDÖMNING	126
TILLÅTLIGHET	126
<i>Allmänt om lokalisering</i>	126
<i>Motstående intressen på platsen</i>	127

<i>Behov av material från den aktuella platsen</i>	128
<i>Lokaliseringsutredningen</i>	129
<i>Sammanfattande bedömning.....</i>	130
RÄTTEGÅNGSKOSTNADER.....	131
<i>Länsstyrelsens rättegångskostnader</i>	131
<i>Niklas Rydins rättegångskostnader.....</i>	131
<i>Fredrik Isakssons rättegångskostnader.....</i>	132
<i>Peder Redigs och Heléne Redigs rättegångskostnader.....</i>	133
<i>Gingri-Öns Fiskevårdsområdesförenings rättegångskostnader</i>	133
<i>Susanne Forslunds rättegångskostnader.....</i>	134
<i>Robert Van Helsing och Frida Helsing Ohlsson rättegångskostnader</i>	135

BAKGRUND

Strömbergs Grus AB (sökanden eller bolaget) bedriver idag täktverksamhet på flera platser i Västra Götaland. Sökandens täkter finns i Tumberg-Galstad och Hol i Vårgårda kommun, Bitterna i Vara kommun, Sörby-Remmen i Falköpings kommun och Brostorp i Ulricehamn kommun. Sökanden ansöker nu om tillstånd att under 25 år bryta och förädla en total mängd om 3 740 000 ton berg inom fastigheten Fristad Prästgård 1:115 i Borås kommun (Fastigheten). Brytning planeras ske ner till nivån +188 m.ö.h. Materialet kommer i huvudsak att användas till närliggande infrastrukturprojekt, t.ex. väg- och anläggningsprojekt, samt till byggnationer i närområdet kring täkten.

Eftersom det är nödvändigt att bedriva täktverksamhet i torrhet och brytning sker under grundvattennivån ansöks även om tillstånd att leda bort allt till täkten inläckande yt- och grundvatten.

ANSÖKAN

Ansökan redovisas i dess slutliga utformning.

Sökandens yrkanden

1. Sökanden yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar sökanden tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken (1998:808) till bergtäkt med tillhörande verksamhet på fastigheten Fristad Prästgård 1:115, Borås kommun, innefattande
 - (a) att under 25 års tid bedriva täkt av 3 740 000 ton berg inom det område som anges i till ansökan bifogad exploateringsplan, Bilaga D2;
 - (b) att under tillståndstiden ta ut högst 200 000 ton berg årligen inom det markerade brytningsområde som framgår av exploateringsplanen, Bilaga D2;
 - (c) att motta maximalt 10 000 ton entreprenadberg (alt. externa massor) per år för återvinning genom krossning och sortering; och
 - (d) att under tillståndstiden motta 80 000 ton externa schaktmassor till bullervallar inom området.

2. Sökanden yrkar vidare att mark- och miljödomstolen lämnar sökanden tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att

(a) avsänka grundvattennivån under brytningstiden till lägsta nivå +188 meter,

(b) bortleda allt till täkten inläckande yt- och grundvatten via dike till recipienten Viskan och

(c) att i övrigt utföra och bibehålla de anläggningar, dammar, brunnar och ledningar m.m. som erfordras för verksamhetens bedrivande, allt i enlighet med vad som framgår av ansökan med tillhörande bilagor.

3. Slutligen yrkar sökanden att mark- och miljödomstolen

(a) fastställer arbetstiden för vattenverksamheterna till tio (10) år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft,

(b) bestämmer tiden för anmälan av ersättning för oförutsedd skada på grund av de ansökta vattenverksamheterna till femton (15) år räknat från utgången av arbetstiden,

(c) föreskriver de villkor som föreslås nedan,

(d) godkänner den till ansökan bilagda miljökonsekvensbeskrivningen (MKB), Bilaga B och

(e) fastställer den ekonomiska säkerheten för kommande efterbehandling till 2 300 000 kronor.

Förslag till villkor

Villkor 1

Om inte annat följer av övriga villkor ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angivit i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig i ärendet.

Villkor 2

Gränsen för verksamhetsområdet ska vara tydligt utmärkt i terrängen under hela exploateringsperioden. Skadad markering ska ersättas med ny.

Villkor 3

Brytning får inte ske till lägre nivå än +188 m.ö.h i enlighet med exploateringsplanen.

Villkor 4

De externa massor som mottas för anläggningsändamål ska ha en föroreningsgrad som inte överstiger Naturvårdsverkets generella riktvärde för känslig markanvändning, KM.

Kontroll av föroreningshalten för mottagning av massor ska ske genom minst ett representativt samlingsprov i en enhetsvolym om högst 3 000 m³ alternativt högst 5 000 ton i de fall massorna är av känt ursprung och har homogen sammansättning. Om massorna är av okänt ursprung, eller har heterogen sammansättning, ska föroreningshalten kontrolleras genom minst ett representativt samlingsprov i en enhetsvolym om högst 100 m³ alternativt högst 200 ton. Trots ovanstående ska minst ett prov tas per projekt. Tillsynsmyndigheten får vid behov besluta om annat utförande av kontrollen av massorna.

Verksamheten ska förebygga och motverka att invasiva arter sprids genom verksamheten.

Villkor 5

På arbetsplatsen ska hållas god ordning. Inom täktområdet får inte finnas upplag som inte hör till verksamheten.

Villkor 6

Markvibrationer — definierade som högsta svängningshastighet i vertikalled — från sprängning får vid bostäder inte överskrida 4 mm/s vid mer än 2 av de senaste 10 mättillfällena och då högst 6 mm/s. Kontroll av vibrationer ska utföras enligt gällande Svensk Standard SS 4604866.

Villkor 7

Luftstötvtågor till följd av sprängning får vid bostäder inte överskrida 100 Pascal (Pa) — mätt som frifältsvärde — vid mer än 2 av de senaste 10 mättillfällena och då högst 150 Pa. Luftstötvtågorna ska kontrolleras i enlighet med Svensk standard SS 4604866.

Villkor 8

Buller från verksamheten inklusive transporter inom verksamhetsområdet ska begränsas och får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än;

- 50 dB(A) dagtid helgfri måndag-fredag (kl. 06.00-18.00),
- 40 dB(A) nattetid (kl. 22.00-06.00) och
- 45 dB(A) övrig tid.

Momentana ljud på grund av täktverksamheten får nattetid vid bostäder inte överstiga 55 dB(A).

Kontroll av buller ska ske så snart det har skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer, samt i samband med befogade klagomål efter tillsynsmyndighetens bestämmande, dock minst en gång varje år. Kontroll ska ske antingen genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar vid berörda bostäder.

Villkor 9

Borrning, krossning och skutknackning, ska endast utföras måndag—fredag kl. 07.00-16.00. Sprängning får endast ske måndag—fredag 08.00-16.00.

Annan verksamhet, såsom lastning, transporter och reparationer får ske även andra tider.

Arbetsmomenten krossning, borrning, sprängning och skutknackning får dock inte bedrivas under perioden 1 juli — 14 augusti. Tillsynsmyndigheten får medge undantag.

Villkor 10

Sökanden ska tillse att damning från verksamhetens alla moment minimeras.

Villkor 11

Belysning mot skogsbrynet ska undvikas. Skogsbrynen i verksamhetsområdets ytterkanter ska i möjligaste mån bibehållas.

Villkor 12

Till skydd för fåglars häckningsperiod får trädfällning inte ske under perioden 1 april – 15 juli.

Villkor 13

Kemiska produkter och farligt avfall ska hanteras och förvaras på sådant sätt att föroreningar av mark, ytvatten eller grundvatten inte kan ske. Flytande kemiska produkter och flytande farligt avfall ska förvaras i täta behållare på invallad yta, som är skyddad från nederbörd. Uppsamlingsvolymen inom respektive yta ska minst motsvara den största behållarens volym plus 10 procent av övriga behållares volym. Fordonsbränsle ska förvaras enligt ovan eller i dubbelmantlade cisterner. Cisternerna ska förses med påkörningsskydd.

Villkor 14

Tankning, och uppställning av arbetsfordon och arbetsmaskiner för natten eller längre tid, får endast ske på yta som förhindrar spridning av petroleumprodukter. Alternativt ska ett skydd för uppsamling av spill vara ordnat under parkerade enskilda arbetsfordon eller maskiner. Utrustning för sanering av spill ska finnas lätt tillgänglig.

Villkor 15

Avledande av vatten från täktverksamheten ska ske genom sedimentationsanläggning, försedd med oljeavskiljande anordning. Sedimentationsanläggningen ska vara ändamålsenligt utförd och dimensionerad samt försedd

med minst en vegetationszon. Planering av utformning och placering ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Utgående vatten från sedimentationsanläggningen får inte överskrida följande halter.

Parameter	Halt (mg/l)
Suspenderade ämnen	25
Totalkväve	10
Olja (mätt som oljeindex)	1

De angivna värdena ska kontrolleras genom provtagning i utsläppspunkt direkt efter sedimentationsanläggningen. Flöde ska mätas i samband med att prov tas ut. Provtagning ska ske minst fyra gånger per år jämnt fördelat över kalenderåret och enligt senaste svenska standard eller likvärdig provtagnings- och analysmetod. Villkoret ska anses uppfyllt även om ett av fyra prov för respektive parameter överskrider begränsningsvärdet.

Villkor 16

Kontroll av grundvattennivåer och vattenanalyser ska utföras på sådant sätt som framgår av kontrollprogrammet.

Villkor 17

Om det inom tiden för anmälan av oförutsedd skada uppstår akut vattenbrist i en enskild vattentäkt inom det redovisade influensområdet ska sökanden - för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll och djurhållning eller för näringsverksamhet (med undantag av vatten för bevattning) - omgående efter anmodan anordna provisoriskt tillhandahållande av vatten intill dess vattenförsörjningen kan ordnas permanent.

Villkor 18

Sedan täktverksamheten avslutats ska efterbehandling utföras snarast. Efterbehandling ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten och förslag till slutlig efterbehandlingsplan ska inges till tillsynsmyndigheten senast 2 år innan täkten avslutas.

Villkor 19

Förslag till kontrollprogram ska inges till tillsynsmyndigheten senast 6 månader efter att tillståndet vunnit laga kraft.

Delegationsvillkor

Länsstyrelsen delegeras att besluta om ytterligare enligt följande.

D 1. Placering och utformning av sedimentationsanläggning eller motsvarande.

Åtaganden

Till skydd för groddjur åtar sig bolaget följande.

- Nya lekvattnen ska skapas i östra och sydvästra delen av verksamhetsområdet.
- Nya gömställen av ris ska skapas.
- Stenmurar som flyttas ska läggas i solbelysta upplag.
- Blockbranter ska skapas i kantzoner.

Prövningens omfattning och mark- och miljödomstolens behörighet

Prövningen omfattar ansökan om tillstånd till täktverksamhet och för verksamheten nödvändig vattenverksamhet. Enligt 11 kap. 9 b § miljöbalken ska ansökan om tillstånd till vattenverksamhet prövas av mark- och miljödomstolen. Rör ansökan även sådant ärende som annars skulle ha prövats av en förvaltningsmyndighet eller kommun får mark- och miljödomstolen pröva frågan om ärendena avser samma verksamhet. Detta framgår av 21 kap. 3 § miljöbalken. Domstolen är således behörig att pröva samtliga ansökta verksamheter i målet.

Ansökans utformning

Ansökan består av denna ansökningshandling med bilagor. Bilagorna utgör en integrerad del av ansökan och åberopas generellt. I den mån avvikelser förekommer mellan ansökningshandlingen och bilagorna, äger ansökningshandlingen företräde.

Alla höjdhänvisningar i denna ansökningshandling avser höjdsystem RH 2000.

*Avgränsning*Utvinningsavfall

Enligt förordningen (2013:319) om utvinningsavfall är inert avfall (dvs. avfall som inte har något signifikant sönderfall, upplösning eller annan betydande förändring som kan leda till negativ miljöpåverkan eller skada på människors hälsa), t.ex. slam från sedimentationsbassänger och schaktmassor som uppfyller kraven för KM, att betrakta som avfall vid lagring för längre tid än tre år såvida det inte i sin helhet återförs till produktionen eller nyttiggörs i verksamheten.

Endast en begränsad mängd avbaningsmassor förväntas uppstå i verksamheten. Allt avbaningsmaterial som uppstår behövs för anläggning av uppbyggnad av vallar för buller, arbetsytor, verksamhetsytor och dylikt. Efter avslutad täktverksamhet kommer avbaningsmassorna nyttjas i efterbehandlingssyfte.

Sökanden kommer att ta hand om slammet från sedimentationsdammarna genom att återföra det till produktionen av krossmaterial eller låta det ersätta material som används i verksamheten vid uppbyggnad av planer och dylikt. Materialet används alltså som en produkt eller uppfyller kraven som biprodukt. Sökanden bedömer mot bakgrund av detta att den ansökta verksamheten inte medför något avfall som omfattas av förordningen om utvinningsavfall.

Seveso-verksamhet

Sprängning beräknas ske 6-8 gånger per år vid en produktion av 200 000 ton per år. Mängden sprängmedel vid varje sprängtillfälle understiger 10 ton vilket innebär att verksamheten inte omfattas av Sevesolagstiftningen. Ingen annan hantering av kemikalier förekommer heller som skulle kunna göra Sevesolagstiftningen tillämplig.

*Planerad verksamhet*Täktverksamheten

Sökanden beräknar mängden brytbart berg till 3 740 000 ton och planerar en produktion på upp till 200 000 ton per år.

Den planerade verksamheten omfattar brytning av berg, krossning, sortering och utlastning av bergmaterialet. Brytningen inleds med att växtlighet och eventuellt lösa jordarter avbanas. Kampanjer av borrhning och sprängning sker vid 6-8 tillfällen per år med därpå följande krossning och sortering under 25-35 veckor per år. Enstaka block som är för stora att krossas knackas först sönder med hydraulhammare monterad på en grävmaskin, s.k. skutknackning.

Den planerade verksamheten omfattar även införsel av rent entreprenadberg för återvinning genom krossning och/eller sortering. Den utlevererade volymen återvunnet berg ska räknas in i det årliga uttaget av berg.

Upp till 80 000 ton externa massor kommer att mottas för att bygga bullervallar väster och öster om täkten inom verksamhetsområdet.

Det sökta verksamhetsområdet omfattar ca 17 ha, varav brytområdet utgör ca 9 ha och framgår av kartan i Bilaga D2. I dagsläget består området främst av skogsmark och delvis öppen mark kring lämningarna efter ett torp. I takt med att täktbotten blir större kommer krossar och uppslagshögar att placeras på täktbotten.

Verksamheten kommer normalt att bedrivas helgfri måndag till fredag mellan kl. 06.30-16.00, förutom sortering och transporter som även kan förekomma under andra tider. Uttransport av krossmaterialet sker med lastbil och beräknas ske året runt med max 26 in- och uttransporter per dag vilket motsvarar ca 52 fordonsrörelser per dag.

Vattenverksamheten

Täktverksamheten måste bedrivas i torrhet, vilket innebär att det är nödvändigt att bortleda allt till täkten inläckande yt- och grundvatten. Då brytning sker under grundvattennivån läcker det in grundvatten till brytningsområdet från sprickor i berggrunden. Detta innebär att det för verksamhetens bedrivande krävs bortledning av grundvatten, vilket är tillståndspliktigt enligt 11 kap. 3 § miljöbalken.

Vattnet från täktområdet kommer att samlas upp i en sedimentationsdamm där vatten sedan kan lämna verksamhetsområdet via självfall och nå närmaste vattendrag.

Då grundvattennivån förväntas återfinnas ytligt följer det att bergtäkten kommer påverka grundvattennivån i området. Som framgår av den hydrogeologiska utredningen, se ansökans bilaga B9, har grundvattenbortledningen från verksamheten vid fullt utbruten täkt beräknas bli cirka 4 l/s. Det motsvarar ett medelvärde över längre tid och kan vara både mer eller mindre beroende på exempelvis årstid och nederbörd.

Sökanden avser att anlägga en sedimentationsdamm i det sydöstra hörnet av verksamhetsområdet. Vattnet från täktområdet kommer att rinna med självfall till sedimentationsdammen, se kartan på bild 6 i Bilaga B, där planerad sedimentationsdamm samt utsläppspunkt i bäck är markerade. Avrinning från dammen kommer att ske till ett mindre vattendrag som leder vattnet söderut. Det vatten som inte försvinner genom avdunstning och infiltration till omkringliggande mark når Viskan.

Sedimentationsdammen kommer att dimensioneras så att den klarar den framtida mängden bortlett vatten och för att fullgöra sin funktion. Dammen kommer att rensas från slam med jämna mellanrum och vara försedd med en oljeavskiljande anordning.

Alternativa lokaliseringar

Innan beslutet om ansökan om tillstånd för bergtäkt i Fristad togs genomförde sökanden en lokaliseringsutredning. Brytning i en ny täkt i Fristad ställdes mot tre andra lokaliseringar, möjligheten att leverera ut material från sökandens andra täkter samt ett nollalternativ.

En alternativ lokalisering som utreddes var mellan Alingsås och Borås (närmare Alingsås). Denna lokalisering omöjliggjordes på grund av dåliga utfartsmöjligheter och stora risker för störningar för närboende. Relativt låg kvalitet på berget bidrog till beslutet.

Även en lokalisering söder om Alingsås undersöktes. På denna plats var bergkvaliteten låg och tillsammans med det långa transportavståndet till bergtäktens huvudsakliga avsättningsområde gjorde det att platsen inte valdes i dagens läge.

Slutligen utreddes en lokalisering norr om kyrkan i Borgstena. Långa transportavstånd till avsättningsområden samt dåliga möjligheter till utfart till allmän väg gjorde att denna lokalisering inte valdes.

Sökanden bedriver täktverksamhet på andra platser. Ett av alternativen som studerats är att leverera material från en befintlig täkt längre från avsättningsområdet. Leverans från de befintliga täkterna medför ökade transportkostnader och ökad miljöbelastning med hänsyn till längre transporter. Övrig miljöpåverkan från täktverksamheten, såsom damning, buller, vibrationer m.m. blir jämförbara med skillnaden att de uppkommer på annan plats.

Sökanden har en täkt som ligger norr om Vårgårda i Tumberg-Galstad. Transporterna skulle i detta fall behöva passera tätorten Vårgårda och transporteras längs väg 42 ner mot Fristad och Borås. Sökanden har nyligen fått ett förlängt täktillstånd i Tumberg-Galstad där produktionen är begränsad på grund av att det finns en kommunal nedlagd deponi i närheten av täkten som verkar läcka cyanid med lakvattnet. Sökanden gör bedömningen att alternativet att öka uttaget i Tumberg-Galstad med den volym som planeras att levereras ut från Fristad inte är ett realistiskt alternativ.

Sökanden har även en täkt som ligger i Hol, mellan Vårgårda och Alingsås. Sökanden har under våren 2021 fått nytt tillstånd för fortsatt drift av täkten i ytterligare 25 år. Att leverera ut material från bergtäkten i Hol till avsättningsområdet för den planerade täkten i Fristad medför långa transportavstånd. Avsättning för materialet från täkten i Hol finns därtill i närområdet.

Sökanden har slutligen en täkt som ligger i Brostorp, norr om Ulricehamn. All produktion i täkten i Brostorp avsätts i närområdet kring Ulricehamn. Bergmaterial till avsättningsområdet kring Fristad/Borås skulle behöva transporteras relativt långt och passera både Ulricehamn och Borås tätorter.

Nollalternativet innebär att täkten i Fristad inte kommer till stånd. Råvaruförsörjning av krossmaterial får då ske från sökandens övriga täkter med långa transportavstånd som följd, alternativt från andra leverantörer i området. Den närmast belägna täkten till sökandens planerade täkt i Fristad är en kombinerad naturgrus- och bergtäkt som ligger i Borgstena norr om Fristad och drivs av annat bolag. Sökandens bergtäkt i Fristad fyller ett viktigt behov såväl när det gäller försörjningen av krossmaterial i regionen som när det gäller att nå naturgrusmålet, d.v.s. att minska användningen av naturgrus. Sökanden bedömer att de tillståndsgivna täkterna som finns i närområdet inte uppfyller behovet av bergmaterial i området. Nollalternativet bedöms som dåligt både med avseende transportavstånd och materialtillgång i området. Dessutom motverkar det miljömålet begränsad klimatpåverkan.

Sammanfattningsvis visar utredningen att lokaliseringen av bergtäkten i Fristad är lämplig.

Behov

Det krossade berget kommer att användas till olika bygg- och anläggningsprojekt i området, till exempel vägar och grundläggningar vid byggnadsverk. Täktens årliga produktion planeras vara upp till 200 000 ton. Efterfrågan på krossat bergmaterial är stor i området och sökanden bedömer att den kommer att vara fortsatt stor under kommande år. I första hand avser sökanden att förse byggprojekt i närområdet kring Borås och Fristad med krossat berg. Borås är en kommun i snabb utveckling och under de kommande 25 åren bedömer Sökanden att efterfrågan på bergmaterial i området kommer vara stor.

Enligt SGU:s publikation *Grus, sand och krossberg 2018* varierar leveranser av ballast sett per invånare kraftigt mellan länen. Totalt sett år 2018 levererades 9,7 ton ballast per invånare i landet. Högst var det i Jämtlands län med 24,4 ton per invånare och lägst i Stockholms län med 4 ton per invånare. Det beror dels på avstånd, men även att det förekommer export och import mellan länsgränser. Leveranser av naturgrus per invånare var 1 ton 2018, samma nivå som 2017. I Västra Götaland uppgick användningen av ballast per invånare till 10,1 ton under 2018.

Totala leveranserna av ballast har i Västra Götaland ökat varje år sedan 2013, då totalt 13 miljoner ton ballast levererades. År 2018 var totala leveranserna av ballast i Västra Götaland 17,2 miljoner ton.

Den planerade bergtäkten har ett relativt stort försörjningsområde, främst inom området i och runt Fristad och Borås. Borås kommun har cirka 113 000 invånare vilket gör att den totala förbrukningen av ballast kan beräknas till ca 1 141 000 ton per år. Andelen naturgrus av den totalt levererade mängden ballast var 8,7 procent i Västra Götaland under 2018. Krossberg stod för 91,1

procent och resterande 0,2 procent bestod av morän. Naturgrusanvändningen bör enligt miljökvalitetsmålet "God bebyggd miljö" vara så liten som möjligt. För att förbättra eller nå delmål 4 i miljökvalitetsmålet "God bebyggd miljö" ska materialförsörjningen inriktas på användning av krossmaterial istället för naturgrus.

Bergtäkten i Fristad fyller ett viktigt behov såväl när det gäller försörjningen i regionen som när det gäller att nå naturgrusmålet. Produktionen i bergtäkten bedöms vara en viktig del av försörjningen av krossberg. Att i bergtäkten även kunna ta emot rent entreprenadberg som sprängs ut i samband med olika anläggningsprojekt i området och vidareförädla det genom krossning och/eller sortering bidrar till en god hushållning med naturresurser

Samråd

Sökanden har genomfört samråd med Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Borås kommun, SGU, Trafikverket, Försvarmakten, ledningsägaren Vattenfall, Naturskyddsföreningen i Borås, Fristad Naturskyddsförening, Gingri-Ön FVO, TKF Fiberförening Ekonomisk Förening samt närboende och företag inom ca 500 m från täkten som kan komma att bli berörda av verksamheten. Det som framkommit vid samrådet har beaktats vid upprättandet av aktuell ansökan. Utdelad samrådsinformation samt samrådsredogörelse finns i ansökan bilaga C och C1.

Sökanden har även annonserat i Borås tidning den 7 september 2019, se ansökans bilaga C2. Samrådsinformation har skickats ut till de som efter annonseringen tagit kontakt med sökanden.

Samråd enligt miljöbalken har hållits på platsen den 11 oktober 2019 med företrädare för sökanden, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Borås kommun. Vid samrådet lämnade länsstyrelsen synpunkter på vad som bör belysas i miljökonsekvensbeskrivningen.

Samtliga inkomna svar och synpunkter finns i ansökans bilaga C3 samt sammanfattas i samrådsredogörelsen.

Kompletterande samråd har utförts efter att verksamheten bedömts tillståndspliktig enligt 11 kap. miljöbalken med myndigheter, närboende och samtliga fastighetsägare inom influensområdet för vattenbortledningen. Utdelad samrådsinformation finns i ansökans bilaga C5. Sökanden har även annonserat i Borås tidning den 11 maj 2021. Inkomna synpunkter har beaktats inom ramen för ansökan och MKB.

Omgivningsbeskrivning

Geografisk orientering

Området där sökanden planerar att anlägga en bergtäkt ligger i Borås kommun ungefär 15 km norr om centrala Borås. Från Fristads kyrka åker man ca 1,5 km österut och platsen ligger då söder om väg 1803. Utfarten från täkten planeras ske till väg 1803.

Planförhållanden, riksintressen och andra skyddade områden

Det aktuella området berörs inte av några gällande detaljplaner. Borås kommun har en översiktsplan (ÖP) som antogs 2018 och den behandlar de följande tjugo åren. Täktverksamheten motverkar inte intentionerna i den kommunala översiktsplanen.

Enligt Informationskartan Västra Götaland finns ett stort område med beteckningen *Försvarmakten Påverkansområde Väderradar* utmärkt med centrum i området väster om Vara. Bergtäkten ligger inom detta område. Under samrådet har Försvarmakten ingått i samrådskretsen och inkommit med svar att myndigheten inte har något att erinra angående planerad verksamhet. Bergtäktens verksamhetsområde ligger inte inom några ytterligare riksintressen. Det planerade verksamhetsområdet ligger inte inom något Natura 2000-område.

Inom det planerade verksamhetsområdet finns lämningar av ett äldre torp. Under tiden sedan samrådet har sökanden låtit utföra en ”Arkeologisk utredning steg 1” (AUI) där ett antal kulturhistoriska lämningar påträffats inom området. Lämningarna utgörs av lämningar av en fossil åker, röjningsröseområden, solitära röjningsrösen samt två stenbrott/täkt. En ”Arkeologisk utredning steg 2” (AU2) kommer att utföras som vidare utreder dessa lämningar och en ”Förundersökning” (FU) kommer att utföras när tillstånd till täkt erhålls.

Verksamhetsområdet berör inga nyckelbiotoper eller andra höga naturvärden enligt Skogsstyrelsens tjänst *Skogens pärlor*.

Informationskartan visar också att verksamhetsområdets västra del angränsar till ett område med klibbalskog samt att ett stort område kallat ”Skyddsvärda träd” finns upprättat i området kring Borås, Ulricehamn och upp mot Herrljunga. Detta område har upprättats för att skydda den sällsynta skalbaggen läderbagge. Nu ansökt verksamhet bedöms inte medföra negativa effekter på dessa områden.

Öresjö vattentäkt har tre nivåer av skyddsområden. Den planerade bergtäkten ligger till största delen inom det tertiära skyddsområdet, men delar av täkten kommer att ligga inom såväl sekundärt som primärt skyddsområde. Med de skyddsåtgärder som planeras bedömer sökanden att verksamheten kan utföras utan risk för negativ påverkan på drickvattenintresset.

Inom verksamhets- och brytområdet finns en kanalisation tillhörande Skanova. Längs väg 1803 finns en fiberkabel tillhörande TKF Fiberförening Ekonomisk Förening. En översiktlig ledningsanvisning har utförts. Innan arbete på området inleds avser sökanden att utföra en ny ledningskoll för att noga utreda läge på förekommande ledningar.

Väster, öster och söder om den planerade täkten finns bostäder belägna. De bostäder som ligger närmast ligger belägna öster om täkten längs väg 1803. Avståndet från brytområdet till dessa är ca 320 meter. I avsnitt 13.6 i MKB:n beskrivs vilka skyddsåtgärder och anpassningar som sökanden avser att utföra med hänsyn till kringliggande bostäder. Bedömningen är att verksamhetens påverkan på dessa ligger inom tillåtna ramar.

Geologiska förhållanden

Bergarten på platsen där bergtäkten planeras är en granitisk migmatitisk gnejs. Analyser visar att berget i täktområdet kvalitetsmässigt är lämpligt för obundna lager. Obundna lager (t.ex. bergkross) används typiskt sett vid anläggningsarbeten av väg, husgrunder och gårdsplaner samt vid motsvarande anläggningsarbeten vid infrastrukturprojekt. Vid anläggning av väg utgör obundna material mer än 95 procent av vägkroppens totala volym. Kulkvarnsvärdet är enligt analys 15,4.

Utöver att bergarten har tillräckligt god kvalitet för flertalet anläggningsändamål innehåller bergarten relativt låga halter av radioaktivt material. Det finns begränsningar för hur mycket gammastrålning visst material som används där människor vistas mer än tillfälligt, till exempel betong, får avge. Detta regleras i Boverkets regler. Det finns därutöver ett EU-direktiv för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering av joniserande strålning. För en översiktlig bild av strålningssituationen, se SGU:s kartvisare. I en mätpunkt belägen ca 400 meter norr om brytområdets centrum visar SGU:s kartvisare följande värden: radiumindex 0,13-0,2 samt aktivitetsindex 0,82-0,86. Betong till husbyggnation får inte överstiga aktivitetsindex 1. Krossmaterialet från den planerade bergtäkten i Fristad bedöms mot denna bakgrund kunna användas till betong för husbyggnation.

Hydrologiska förhållanden

Sökanden har låtit WSP utföra en hydrogeologisk utredning avseende den planerade verksamheten, se ansökans bilaga B9. I rapporten framgår följande.

Hela täktområdet ligger inom ett delavrinningsområde, 641312-133533 — *Inloppet i Öresjö*. Nedströms den planerade täkten rinner Viskan som mynnar i Öresjö söder om Fristad. Det finns inga utpekade grundvattenmagasin i täktens direkta närhet men väster om området finns ett grundvattenmagasin med bedömt goda uttagsmöjligheter, 5–25 l/s. Förekomsten sammanfaller med den isälvsavlagring som Fristad tätort ligger på. Runt täktområdet rinner ett flertal mindre vattendrag fram i och omkring täkten. Avseende hantering av täktvatten planeras detta att samlas upp i en sedimentationsdamm i verksamhetsområdets lägsta punkt, dess sydöstra hörn, genom självfall från brytområdet. Befintliga marknivåer ligger i detta hörn på ca +174, d.v.s. lägre än brytbotten. Från sedimentationsdammen kommer täktvattnet att bortledas från verksamhetsområdet via självfall och på så sätt nå närmast liggande vattendrag. Detta vattendrag mynnar i Viskan efter passage genom dammar.

Vattnet som lämnar täktområdet rinner till vattenförekomsten Viskan. Enligt Vatteninformationssystem Sverige (VISS) har Viskan måttlig ekologisk status och uppnår inte god kemisk status (på grund av kvicksilver och bromerade difenyletrar). Viskans status bedöms inte påverkas av bergtäkten.

Det finns enligt länsstyrelsens digitala databas inga markavvattningsföretag i närheten av den planerade täkten.

Bergtäkten ligger inom Öresjö vattenskyddsområde. Sökanden bedömer att den planerade verksamheten kan bedrivas inom vattenskyddsområdet utan negativ påverkan genom de anpassningar och åtgärder som planeras, se avsnitt 13.6 i MKB:n.

Enligt VISS ligger bergtäkten inom ett område som definieras som ”Avloppskänsliga vatten, Fosfor” där föreskrifter (SNFS 1994:7) om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse gäller. I det fall personalbod eller liknande, med någon typ av avlopp, installeras inom verksamhetsområdet avser sökanden att anordna detta enligt gällande regler i samråd med kommunen.

Verksamheten kommer att bedrivas under grundvattennivån vilket innebär att en avsänkning av grundvattennivån lokalt kommer att förekomma. Sökanden har låtit WSP fastställa ett praktiskt influensområde för att kunna upprätta en fastighetsägarförteckning, se ansökans bilaga E.

Fastighetsförhållanden

Fastigheter som berörs av vattenverksamheten

Sökanden har låtit utföra en hydrogeologisk utredning, se ansökans bilaga B9. Inom ramen för denna har det fastställts ett influensområde för den planerade grundvatten-avsänkningen inom vilket belägna fastigheter anses berörda av vattenverksamheten enligt 9 kap. 2 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Rådighet

Enligt 2 kap. 1 § lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet krävs rådighet för vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas.

Verksamheten bedrivs på Fastigheten. Sökanden har ingått ett nyttjanderättsavtal med ägarna till Fastigheten som gäller under hela tillståndstiden och ger Sökanden rätt att utföra de åtgärder som vattenverksamheten omfattar, se ansökans bilaga F. Sökanden har således erforderlig rådighet för den ansökta vattenverksamheten.

Miljökonsekvenser

Mark och landskapsbild

Platsen för planerat verksamhetsområde är belägen i en svag sydlig sluttning som till största delen är skogbeväxt med till största delen granskog. Inom området finns resterna av ett sentida torp med öppen mark som tidigare varit åker och nu är under igenväxning.

Enligt förslaget till efterbehandlingsplan, se avsnitt 12.9 i MKB:n, kommer täktgropen efter avslutad verksamhet resultera i en bred sänkning av marken

omgiven av bergskanter i tre riktningar. Den sydliga delen kommer att ansluta mjukt till befintligt markområde.

Hydrogeologiska konsekvenser

Av den hydrogeologiska utredningen framgår verksamhetens påverkan på yt- och grundvatten i bergtäktens omgivning. De slutsatser som rapporten resulterat i är i huvudsak följande.

Inom påverkansområdet finns 14 fastigheter med kända eller troliga brunnar. Det finns både grävda och bergborrade brunnar. Bergborrade brunnar är mindre känsliga för en grundvattensänkning medan grävda kan vara känsliga för fåtalet decimeters avsänkning. Fyra fastigheter med grävd brunn har identifierats inom påverkansområdet som kan skadas. I tre av dessa fall bedöms påverkan som högst trolig och åtgärder bedöms som nödvändiga.

Reglering vid högflöden i form av fördröjning bedöms vara nödvändigt för att undvika negativ påverkan på nedströms vattendrag och dammar. Detta kan göras genom att begränsa utflödet till dammen enligt beskriven metod i bilaga B9 till 20 l/s.

Dammar för rening av utgående vatten bedöms vara nödvändigt för att undvika negativ påverkan på nedströms vattendrag. Dimensioneringen av dammen visar att det finns goda möjligheter att hantera vattnet inom verksamheten, både ur en kvantitativ och kvalitativ aspekt.

Då täktverksamheten kommer att bedrivas inom vattenskyddsområde för Öresjö ska det finnas tydliga rutiner för åtgärder för att motverka eventuell förorening och området bör iordningställas för att minimera risken för densamma.

Ett kontrollprogram bör upprättas, om tillstånd ges, för att följa täktens påverkan på ytligt grundvatten och tidigt vidta åtgärder om det skulle behövas.

Djur- och växtliv

Den sällsynta skalbaggen läderbagge har hittats på många ställen i Västra Götaland. Ett område kallat "Skyddsvärda träd" har upprättats i området kring Borås, Ulricehamn och upp mot Herrljunga. Sökanden bedömer den planerade verksamhetens inverkan på läderbaggens utbredning som försumbar.

Ett område med klibbalskog finns markerat väster om verksamhetsområdet. Sökanden bedömer att området med klibbalskog inte påverkas negativt.

Naturmiljö

Värden för biologisk mångfald som påträffats i området är främst knutna till källpåverkade sumpskogar, bäckmiljöer och dammiljöer. Samtliga identifierade naturvärdesobjekt tillhör naturvärdesklasserna 3 och 4 medan inga objekt i de högsta naturvärdesklasserna 1 och 2 identifierats, se närmare ansökans bilaga B6.

Verksamhetsområdet berör inga nyckelbiotoper eller andra höga naturvärden enligt Skogsstyrelsens tjänst *Skogens pärlor*.

Det finns en stenmur mellan öppen mark runt torpruinen och skogsmarken norr om torplämningen. Då stenmurar utgör en viktig övervintringsplats för vissa djur föreslår sökanden att stenarna från stenmuren flyttas till en plats längs den västra gränsen av verksamhetsområdet. Stenarna kan då läggas upp i en hög, gärna på en solbelyst plats. På detta sätt kan den ekologiska funktionen av stenmuren finnas kvar inom området.

Kulturmiljö

Inom bergtäktens verksamhetsområde har ett antal kulturhistoriska lämningar påträffats. Sökanden har uppdragit åt RIO Göteborg att utföra en AU1 inom verksamhetsområdet. De fynd som gjordes består av två brott/täkt, en fossil åker i form av ett röjningsröseområde samt ett antal solitära röjningsrösen. En AU2 kommer att utföras och genomförandet kommer att omfattas av sökschakt

och provgröpar upptas. Schakt och eventuella anläggningar kommer att mätas in och dokumenteras.

Sökanden avser att låta utföra en FU när tillstånd till täkt erhålls. Förundersökningen ses som det sista momentet i borttagandet av fornlämningarna. I samband med förundersökningen ska en kompletterande fornlämningsinventering av landskapet utföras. Den utförs i syfte att skapa ett säkrare tolkningsunderlag för fornlämningarna och öka förståelsen av den landskapshistoriska kontexten kring de agrara enheterna.

Sökanden bedömer att kunskapen om kulturmiljön inom området kommer att ökas och dokumenteras utförligt i samband med de utredningar och undersökningar som har och kommer att utföras.

Friluftsliv

Inom planerat verksamhetsområdet kommer det inte kunna bedrivas något friluftsliv under den tid verksamheten pågår. Inom området finns inga särskilda anordningar för friluftsliv såsom vandringsleder eller rastplatser iordningställda. Sökanden bedömer att verksamheten inte begränsar möjligheterna till friluftsliv i området kring Fristad.

Vatten

Till täkten inläckande vatten avleds via en sedimentationsdamm med oljeavskiljande funktion och vidare via ett mindre vattendrag till Viskan.

Verksamheten i en täkt innefattar sprängning och vid sprängning förekommer kväve som en rest av sprängmedlet som till viss del riskerar att följa med vattnet som lämnar täkten. Sprängningen medför även att fint material riskerar att följa med vattnet som lämnar täkten. Vid normal drift kommer en viss mängd kväve i vattenfas att lämna täktområdet och transporteras genom bäcken till recipienten Viskan.

Huvuddelen av förekommande fint material fastnar i syltan innan det leds via sedimentationsdammen. Sedimentationsdammen tjänar två syften, dels att ta hand om suspenderat material, dels att ge möjlighet till kontroll och eventuell åtgärd av vattnets kväveinnehåll eller innehåll av oljerester.

Mot bakgrund av beskrivningarna och beräkningarna i MKB:ns avsnitt 13.6 gör sökanden bedömningen att vattenkvaliteten inte kommer att påverkas av detta i något betydande avseende. Ansökt verksamhet bedöms inte bidra till att någon miljökvalitetsnorm gällande vatten kommer att överskridas.

Provtagning för analys av kvävehalt samt suspenderat material och eventuell förekomst av olja i vatten som lämnar täkten föreslås vid minst tre tillfällen under de första tre åren för att kontrollera haltnivåerna. Därefter kommer provtagnings-frekvensen att utvärderas. Sökanden kommer att anlägga en sedimentationsdamm och ta vattenprover i enlighet med det föreslagna kontrollprogrammet. Med dessa åtgärder bedöms risken för negativ påverkan på vattendrag vara mycket låg.

Verksamhetsområdet ligger inom område som enligt VISS pekas ut som ”Avloppskänsliga vatten Fosfor”. Verksamheten i den planerade täkten medför inga utsläpp av fosfor och bedöms därmed inte ge någon ökad påverkan vad gäller fosfor.

Utsläpp till luft

Damm eller partiklar från borrhning, krossning med mera är sällan ett problem för omgivningen runt en täkt. På lokal nivå finns ingen risk att djur, växter eller kulturvärden skadas. Verksamhetens luftutsläpp bedöms inte heller påverka människors hälsa eller medverka till att miljökvalitetsnormen för utomhusluft överträds.

Vibrationer och luftstötsvåg

Vid sprängning uppkommer markvibrationer och luftstötvågor. Vibrationerna i en husbyggnad beror på byggnadens undergrund (berg, morän eller lera), de geologiska förutsättningarna (bergart och sprickzoner) och på den samverkande laddningsmängden (vilken avgörs av borrhålsdiameter och pallhöjd). Vid föreslagen produktionsnivå kommer antalet sprängtillfällen att uppgå till 6-8 per år. För kontroll av verkliga markvibrationer föreslås mätningar på två punkter vid varje sprängtillfälle. Föreslagna mätpunkter finns utmärkta på karta i bild 10 i MKB:n.

En luftstötvåg alstras när luftmassan runt sprängplatsen plötsligt sätts i rörelse. Erfarenhetsmässigt bedöms luftstötvågen väl understiga tillämpat riktvärde. För kontroll av den luftstötvåg som planerad verksamhet medför föreslås mätning utföras vid närmast belägna bostad söderut under alla sprängtillfällen under det första verksamhetsåret och därefter vid större förändringar av verksamheten. Föreslagen mätpunkt finns utmärkt på karta i bild 10 i MKB:n.

Stenkast vid sprängning

Riskområdet för stenkast vid använd borrhålsdiameter om 3 tum (76 mm) är 225 meter framför salvan och 105 meter bakom salvan. All sprängning i tälten kommer att ske söderut och efterhand som tälten ökar i storlek även in mot tälten. Söder om tälten är avståndet till närmsta bostad ca 550 meter, vilket därmed är utanför riskområdet. Övriga kringliggande bostäder och väg 1803 som passerar verksamhetsområdet kommer alltid befinna sig bakom salvan och utanför riskområdet. Sökanden arbetar löpande för att risk för stenkast minimeras.

Buller

Sökanden har låtit WSP utföra en bullerutredning, se ansökans bilaga B10. Beräkningarna av buller från borrhning med ljuddämpat bergborrregulat, upplagshantering, lastning och uttransporter visar att den ekvivalenta ljudnivån, LAeq blir som högst mot Bäckaliden och Bäckaskog. Under startskedet och

mellanskedet uppfylls riktvärdet om högst 50 dB med marginal men under det avslutade skedet när borren är som närmast BP6 tangeras riktvärdet. Genom att lägga upp de massor som avbanas i det nordöstra hörnet som en vall med 3 meters höjd i riktning mot bostäderna i Bäckaliden och Bäckaskog kan dock nivåerna sänkas så att riktvärdena innehålls med marginal.

Verksamhetens buller vid bostäder kommer att ligga under de gränsvärden som sökanden föreslår ska gälla. De åtgärder som behöver vidtas är att bullervallar uppförs och att bergborren avskärmas vid utsatta lägen.

Sammantaget anser sökanden det visats att verksamhetens buller vid närliggande bostäder kommer att ligga inom föreslagna gränsvärden.

Kemikaliehantering

Maskiner som används i verksamheten kommer att förvaras på lämpliga särskilt iordningsställda ytor. Utöver petroleumprodukter kommer övriga kemikalier som används i produktionen att förvaras i låsbara och invallade utrymmen. Hantering inklusive förvaring av oljeprodukter kommer att ske så att det förhindrar läckage och förorening av grundvattnet.

Trafik

Den planerade in- och utfarten till tälten kommer att ske via väg 1803. Utfartsvägen planeras ha samma placering som dagens tillfartsväg. Tillstånd till förändrad väganslutning har erhållits av Trafikverket och gäller till och med den 18 oktober 2022.

Ansökan omfattar ett uttag av upp till 200 000 ton per år. De transporter som genereras av ett maximalt uttag beräknas till ca 52 fordonsrörelser per dygn.

Sökanden har utfört en trafikanalys, se ansökans bilaga B8. Analysen visar att trafiken på väg 1803 kommer att öka både på grund av en allmän ökning av trafiken och även beroende på tillkommande trafik till och från bergtälten.

Bedömningen är att vid anordnande av utfart med vilplan från tälkten mot väg 1803 och i övrigt god sikt vid utfarten bör inte bergtälkten utgöra några ökade risker eller problem med framkomlighet för övrig trafik på väg 1803.

Då beräknad trafikökning är begränsad anser sökanden att det får anses klart att den inte medför ökade risker eller problem för övrig trafik.

Radon

Krossmaterialet från den planerade bergtälkten i Fristad bedöms kunna användas vid husbyggnation då aktivitetsindex i området ligger under gränsvärdet. Bergmaterialet kan med avseende på radon även användas till vägar, järnvägsbankar broar m.m.

Införsel av rent entreprenadberg

Införsel av rent entreprenadberg innebär att lossprängt berg som uppstår vid anläggnings- och byggarbeten i området förs in till tälktområdet för krossning och/eller sortering. Avsikten är att ersätta krossmaterial från tälkten och därigenom bidra till en god hushållning med naturresurser. Utlevererad volym återvunnet entreprenadberg ska räknas in i den totala produktionen i tälkten. Den omgivningspåverkan som beskrivs rörande bland annat trafik och buller innefattar även mottagandet av entreprenadberg, då returtransporter beräknas kunna användas i samband med dessa arbeten.

Externa massor

Ansökan omfattar förutom bergtälkt även mottagning av 80 000 ton externa massor för anläggningsändamål för uppförande av två bullervallar väster och öster om tälkten inom verksamhetsområdet. Utvärdering av materialets ursprung samt, i förekommande fall, de mätningar som utförs, medför en god kontroll avseende eventuella föroreningar.

Sökanden anser att risken för eventuell negativ omgivningspåverkan förknippat med mottagandet av externa massor är låg. Det bör också nämnas att tälktens

negativa omgivningspåverkan i form av buller kommer att begränsas av bullervallarna som ska anläggas med de mottagna massorna. Bullervallen kommer också att ge skydd mot insyn och bidra till att täktens påverkan på landskapsbilden blir mindre påtaglig. Mottagandet av externa massor medför således indirekt positiva effekter.

Sakägare och skadeersättning

Enligt 9 kap. 2 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ska en fastighetsägare anses berörd av vattenverksamheten

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i verksamheten,
2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för verksamheten eller för en anläggning i samband med verksamheten, eller
3. när verksamheten kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

Sökanden bedömer att de som är berörda i detta mål i vattenrättsligt hänseende är de fastighetsägare som anges i förteckningen i tabell 4 i ansökans bilaga B9.

Den hydrogeologiska utredningen visar att det föreligger risk för påverkan på fyra grävda brunnar inom influensområdet. I tre av dessa bedöms påverkan högst trolig. Det rör brunnar på fastigheterna Lundagården 1:19, 2:46 och 1:3. Dessa brunnar kommer att följas upp inom ramen för den löpande kontrollen av verksamheten och för det fall att brunnarnas funktion riskerar att skadas kommer dessa att ersättas på lämpligt vis.

Den fjärde brunnen, på fastigheten Lundagården 2:6, återfinns i utkanten av påverkansområdet och avsänkningen kan utgöra en påverkan. Beräkningarna är konservativa och beräknad avsänkning syftar till när täkten är helt utbruten. Det är därför inte troligt att skada kommer att uppstå.

Det kan i nuläget inte förutses att skada kommer att uppstå för berörda sakägare utöver vad som anges ovan. Skulle så vara fallet har en skadelidande dock möjlighet att till domstolen anmäla oförutsedd skada. Sådant anspråk ska, för att få tas upp till prövning enligt yrkandet, framställas till mark- och miljödomstolen inom 15 år, räknat från arbetstidens utgång.

Verksamhetens tillåtlighet

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler

Allmänt

Miljöbalken syftar till en hållbar utveckling, minimal påverkan på landskapsbilden, särskilt känsliga biotoper och biologisk mångfald, ingen påverkan på känsliga grund- och ytvattentäkter samt tolerabel påverkan på det rörliga friluftslivet.

Mot bakgrund av bilagd miljökonsekvensbeskrivning och teknisk beskrivning, ansökans bilaga A, bedömer sökanden att miljöbalkens syften är och kommer vara uppfyllda så länge täktverksamheten pågår. Något hinder mot att meddela den ansökta verksamheten tillstånd bör inte föreligga.

Kunskapskrav (2 kap. 2 § MB)

Sökanden har lång erfarenhet av verksamheten och dokumenterat god kompetens inom verksamhetsområdet. Sökanden har utrett de frågeställningar som aktualiserats i beslut om miljöpåverkan och de synpunkter som framkommit vid samråd. Åtgärder har vidtagits och kommer att vidtas för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

Försiktighetsmått och teknikval (2 kap. 3 § MB)

Föreslagna skyddsåtgärder, försiktighetsmått och kontroller bedöms tillräckliga för att uppnå minsta intrång och olägenhet för miljön och människors hälsa. Sveriges bergmaterialindustri, SBMI, har publicerat en sammanställning över de villkor som de anser vara rimliga att ställa i beslut om tillstånd till täkt. Här föreslagna villkor utgör inte i något fall ett sämre skydd för miljön än vad som

generellt sett gäller. Sökanden får mot bakgrund därav anses ha visat att försiktighetsprincipen innehålls.

Produktval (2 kap. 4 § MB)

Utöver sprängmedel och petroleumprodukter används inga kemiska produkter i produktionen eller till driften av maskiner. De oljeprodukter som används är främst diesel samt hydraul- och motoroljor. Säkerheten kring dessa och övriga kemiska produkter behandlas i avsnitt 14 i MKB:n. Kemiska produkter såsom rengöringsmedel, färger m.m. används i begränsad omfattning.

Sökanden har undersökt möjligheterna att driva maskiner i tälten med el. Krossar och sorteringsverk kräver dock högspänningsledningar och en transformatorstation vid tälten. Då sökanden har produktion i flera tälten och uttaget av berg är begränsat i varje takt finns det ingen ekonomisk möjlighet i dagsläget att installera el. Vidare bedömer sökanden att teknikutvecklingen ännu inte har kommit så lågt att det är rimligt att använda solceller för att driva erforderlig utrustning i tälten.

Finns det andra produkter som är bättre för miljön än de som används i verksamheten kommer sökanden att ersätta dessa med det mer miljövänliga alternativet där detta bedöms möjligt och rimligt. För de maskiner som det är möjligt för kommer sökanden sträva efter att använda miljöanpassade oljor.

Hushållnings- och kretsloppsreglema (2 kap. 5 § MB)

Sökanden avser att i största möjliga mån hushålla med det materialet som finns och säkerställa att materialet används till rätt ändamål. Genom bra underhåll av maskinerna som används, som huvudsakligen utförs i sökandens verkstad i Bitterna, begränsas diesel- och oljeförbrukningen. Möjligheterna till återanvändning och återvinning utnyttjas i så stor utsträckning som möjligt.

Bergtälten har ett relativt stort försörjningsområde, främst inom Fristad och Borås. Den fyller ett viktigt behov när det gäller försörjningen i regionen.

Mottagandet av rent entreprenadberg för återvinning genom krossning och/eller sortering minskar även behovet av att bryta nytt berg och medför god hushållning med naturresurser. Då krossat berg innebär minskad naturgrus användning bidrar tåkten även till att uppfylla god grundvattenkvalitet samt uppfyllandet av miljömålet God bebyggd miljö. Brytning och återvinning av entreprenadberg inom tåkten måste enligt Sökanden anses vara förenligt med hushållningsprincipen.

Val av plats (2 kap. 6 § MB)

Sökandens lokaliseringsutredning har visat att bergtåkten i Fristad är det bästa lokaliseringsalternativet för den ansökta verksamheten.

Det föreligger ett behov av material från verksamheten i närområdet. Lokaliseringen i förhållande till det huvudsakliga avsättningsområdet är således god. För det fall verksamheten inte skulle få tillstånd innebär det att material måste transporteras med längre avstånd.

Sökanden anser att det är visat att den valda platsen är lämplig och således förenlig med 2 kap. 6 § miljöbalken.

Tillåtlighet enligt 3 och 4 kap. miljöbalken

Inom verksamhetsområdet har ett antal kulturhistoriska lämningar påträffats. Dessa kommer att utredas och dokumenteras innan verksamheten på platsen inleds. Bergtåkten fyller ett viktigt behov såväl när det gäller försörjningen i regionen som när det gäller att nå målet med minskad användning av naturgrus.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer sökanden att tåkten är tillåtlig enligt 3 och 4 kap. miljöbalken.

Tillåtlighet enligt 5 kap. miljöbalken

Verksamheten bedöms inte medverka till att någon miljö kvalitetsnorm överskrids eller att uppnåendet av någon miljö kvalitetsnorm försvåras.

Tillåtlighet enligt 11 kap. miljöbalken

Kontroll kommer att ske av de brunnar inom influensområdet som bedöms kunna påverkas på sådant sätt att skada uppkommer. I sådana fall kommer dessa brunnar att ersättas. Under verksamhetens drift omfattas dessa fastigheter även av sökandens skadeavhjälpande villkor avseende påverkan på grundvatten, villkor 17.

Någon annan befintlig eller framtida vattenverksamhet som skulle kunna försvåras finns inte heller.

Genom överenskommelse med berörda fastighetsägare har sökanden fått rådighet för vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas.

Något hinder mot att meddela den ansökta vattenverksamheten tillstånd bedöms mot bakgrund av ovanstående inte föreligga.

Kontroll

Ett förslag till utformning av kontrollprogram bifogas ansökan, se ansökans bilaga B11. Ett slutligt förslag till kontrollprogram ska inges till tillsynsmyndigheten senast 6 månader efter att tillståndet vunnit laga kraft. Sökanden yrkar att få tillträde enligt 28 kap. 3 § miljöbalken till den del av Fristad Prästgård 1:115 i Borås kommun som ligger utanför området som omfattas av nyttjanderättsavtalet och som behöver användas för observationspunkter för verksamheten för att mäta grundvattennivåerna inom ramen för det slutliga kontrollprogrammet.

Efterbehandling

En preliminär plan för vilken efterbehandling som ska ske beskrivs i MKB:n. Se även efterbehandlingsplan i ansökans bilaga D3. Avbaningsmassor och bullervallar kommer efter avslutad verksamhet att planas ut på hallhyllor och täktbotten, vilket möjliggör etablering av vegetationen.

Täkten kommer, efter att efterbehandlingen är utförd, resultera i en bred sänkning av marken omgiven av bergskanter i tre riktningar. Den sydliga sidan kommer att ansluta mjukt till befintlig marknivå.

Ekonomisk säkerhet

För miljöfarliga verksamheter ska betryggande säkerhet ställas. Sökanden har gjort en beräkning med ledning av grundmodellen i exempelsamlingen "Efterbehandling av täkter", framtagen av Miljösamverkan Sveriges projektgrupp *Täkter 2006-11-30*. Beräkningen visar att säkerheten bör vara ca 2 300 000 kr. För uträkningen i detalj se den tekniska beskrivningen. Sökanden anser att en säkerhet av den storleken är betryggande för sitt ändamål.

Prövningsavgift

Kostnaden för utförande av de arbeten som vattenverksamheten avser beräknas uppgå till drygt 100 000 kr. Grundavgifter bör därför bestämmas till 5 000 kr enligt 3 kap. 4 § förordningen (1998:940) om avgifter för provning och tillsyn enligt miljöbalken.

Tilläggsavgiften enligt 3 kap. 5 § i ovan nämnd förordning ska utgå med 10 öre per kubikmeter vatten beräknat efter den årliga volym som det begärs tillstånd för. Grundvattenbortledningen bedöms uppgå till ca 126 144 m³ per år vid fullt utbruten täkt. Det innebär att tilläggsavgiften bör uppgå till 12 615 kr. Prövningsavgiften bör därför bestämmas till totalt 17 615 kr.

INKOMNA YTTRANDE FÖRE KUNGÖRELSE

I domen redovisas de delar av inkomna yttranden där remissmyndigheter och parter slutligen har skilda meningar eller där kompletterande upplysningar lämnas som är av betydelse för bedömningen i målet.

Miljö- och konsumentnämnden Borås Stad

Miljö- och konsumentnämnden Borås Stad genom Miljöförvaltningen (nämnden) har yttrat sig över om ansökan är komplett för att kungöras och anført bland annat följande.

Samråds-krets

Nämnden har noterat att Borås Energi och Miljö AB inte varit med i samråds-kretsen. Som huvudman för vatten och avlopp i Borås kommun bör Borås Energi och Miljö AB ingå, detta utifrån den tänkta verksamhetens placering i vattenskyddsområde för Borås kommuns primära dricksvattenförekommst.

Tillståndstid

I ansökan uppges att täktverksamheten ska bedrivas under 25 års tid. Samtidigt uppges att arbetstiden för vattenverksamheterna kommer vara tio år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft. Nämnden önskar förtydligande i hur och varför dessa tidsramar skiljer sig åt.

Verksamhetskoder

I ansökan framgår att de verksamhetskoder som ska gälla för tåkten är 10.20 (täkt av berg), 10.50 (krossning och sortering av berg) samt 90.141 (återvinning för anläggningsändamål). Verksamheten uppger i ansökan att de planerar att mottaga maximalt 10 000 ton entreprenadberg (alt. externa massor) per år för återvinning genom krossning och sortering. Den utlevererade volymen återvunnet berg ska räknas in i det årliga uttaget av berg. Tas externa massor i form av avfall in på anläggningen för mekanisk bearbetning bör 90.110 ingå.

Lokaliseringsutredning

Nämnden efterfrågar en mer utförlig lokaliseringsutredning. Nuvarande förenklade sådan utredning saknar redogörelse för skillnad i miljöeffekter mellan den valda platsen och alternativa platser. Enligt 17 § 2 p. miljöbedömningsförordningen (2017:966) ska detta ingå i en lokaliseringsutredning.

Friluftsliv

Nämnden efterfrågar förtydligande kring hur verksamhetsbuller kan påverka friluftslivet i närområdet. Enligt ansökan bedömer sökanden att friluftslivet inte begränsas, detta behöver motiveras.

Trafik

I yttrande i avgränsningssamrådet efterfrågade nämnden förtydligande kring trafikökningen i förhållande till tung trafik. Detta har inte bemötts i ansökan. Komplettering behöver ske där detta förtydligas med resonemang kring den påverkan som buller och damning kan ha på närboende, andra verksamheter och där vattendrag inkluderas. Den ökade trafiken som tänken skulle innebära bör rimligen inte ligga jämnt utspritt under dygnet utan vara koncentrerad under verksamhetstiden och detta bör också beaktas. Nämnden efterfrågar även en bedömning i hur trafiken påverkas i närtid innan 2040.

Rutiner: Bränslen och kemikalier

Nämnden anser att, av berörda kommuner framarbetade, handläggarriktlinjer för vattenskyddsområdet för Öresjö ska följas även om verksamheten provas enligt 9 kapitlet miljöbalken. I dessa framgår bland annat:

- Oljeavskiljningen ska uppfylla samma krav som minst ställs på en klass 1-oljeavskiljare
- I primär och sekundär zon bör maskiner och arbetsfordon inte stå uppställda på platser närmare än 50 meter från vattenbrunnar och vattendrag
- Tankning av fordon bör inte ske inom den primära zonen

Nämnden saknar redogörelse för detta i ansökan.

Avfall för anläggningsändamål

I ansökan anges att 80 000 ton massor kommer att användas för att konstruera bullervallar. Nämnden efterfrågar redovisning av den beräkning som ligger till grund för detta.

Utvinningsavfall

I ansökan framgår att inget utvinningsavfall bedöms uppkomma. Sökanden anger att slam från sedimentationsdammarna utgör en produkt eller biprodukt.

Nämnden önskar förtydligande vilket av dessa som sökanden anses vara gällande. Det framgår också att massor som klarar Naturvårdsverkets riktvärde för känslig markanvändning inte kan leda till negativ miljöpåverkan eller skada på människors hälsa. Nämnden vill påpeka att en sådan förenkling inte kan göras.

Grundvattenberoende ekosystem

Det anges i den hydrogeologiska utredningen att sumpskogarna nedströms p.3-p.4 får mindre vatten. Det anges att det är så lite som sju procents minskning och att det därför är försumbart. Nämnden anser att sökanden behöver beskriva påverkan under årets känsliga, torra, månader om biotopen påverkas mer under den tiden på året och konsekvenserna av det.

Klibbalskog och sumpskog

Område 12, 13 och 14 i naturvärdesinventeringen ligger utanför verksamhetsområdet. Nämnden anser att sökanden behöver komplettera ansökan med redogörelse för påverkan på område 12,13 och 14 i Naturvärdesinventeringen som ju ligger uppströms p.1-p.4 och som påverkas mer direkt av grundvattensänkningen, särskilt alsbogen, nr 14, vid bäcken direkt väster om området. Beskriv hur området påverkas av förändringar av grund- och ytvatten. Denna skog är också ett potentiellt spridningsstråk för större vattensalamander.

Salamanderdamm på fastigheten Sölebo 6:4.

Bäcken precis väster om området leder ner till en nyanlagd damm för större vattensalamander som grävts inom LONA-projekt. Både avrinning från p.2 och p.3 leder ner till den nya dammen. Beskriv hur dammen påverkas när flödet i dessa system minskar. Sökanden bör komplettera ansökan med beskrivning av flödena till dammen särskilt under de torra månaderna på året. Det har redan etablerats mindre vattensalamander i dammen trots att den är nyanlagd.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen anser att följande kompletteringskrav bör ställas till sökanden.

Naturmiljö - fladdermöss och artskyddsutredning

Sökanden ska genomföra en inventering av fladdermöss i det område som pekas ut som lämplig miljö i naturvärdesinventeringen. Inventeringen kompletterar bedömningsunderlaget till artskyddsutredningen.

Sökanden ska redovisa en artskyddsutredning. Utredningen behöver svara på vilka försiktighetsåtgärder som behövs för att undvika att individer av skyddade arter dödas eller skadas. Vidare behöver utredningen belysa om fortplantnings- eller viloområden förstörs eller skadas och hur dessa förhåller sig till lämpliga miljöer i närområdet (exempel: vilket värde har området för entitan och finns det tillräckligt med värdefulla miljöer så att arten kan tillgodose sina behov inom dess normala revir). Ta ställning till om det behövs dispens från artskyddet och i förekommande fall ska en sådan sökas.

Naturvärdesinventeringen (NVI) visar på förekomst av groddjur (vanlig/åkergröda), entita (det framgår inte ur NVI om det är häckningsmiljö eller inte) och möjlig förekomst av fladdermöss vid den gamla åkermarken.

Artskyddsförordningen innehåller förebud mot att störa, skada eller döda individer av de skyddade arterna. Den innehåller också förbud mot att skada eller störa skyddade djurs fortplantningsområden eller viloplatser. Den skärpta tillämpningen när det gäller fåglar ställer bland annat krav på försiktighetsåtgärder så att inte individer (inklusive ägg och ungar) dödas. Det kan till exempel vara att inte utföra åtgärder under häckningstid. Artskyddsutredningen med analys och förslag på försiktighetsåtgärder behövs som underlag för att kunna bedöma om det behövs dispens från artskyddet.

Yt- och grundvatten

Sökanden ska ange vilka utsläppshalter som förväntas ske från verksamheten när det gäller olja, kväve samt suspenderat material. Halterna behöver ställas i relation till olika vattenföringar i vattendraget direkt nedströms utsläppspunkten samt i Viskan. Även den totala belastningen under ett år till vattendragen ska anges. Sökanden ska beskriva den förväntade påverkan på

MKN för Viskans ytvattenförekomst (WA96586230) samt motivera bedömningen. Bedömningen behöver även genomföras på kvalitetsfaktornivå.

Sökande behöver i MKB:n redogöra för vilka halter som kan förväntas nå nedströms liggande vattendrag. I den nuvarande MKB:n berörs endast kväveläckaget delvis. Länsstyrelsen anser att sökande, utöver kväve, också ska titta på effekterna av suspenderat material från täktverksamheten då dess påverkan kan vara negativa för kvalitetsfaktorer som bottenfauna och fisk. Länsstyrelsen vill även upplysa om att nya miljökvalitetsnormer för Viskan beslutades den 20 december 2021. Det finns även nya statusklassningar samt bedömningar för olika kvalitetsfaktorer i Viskan.

Sökanden ska redovisa beräknad reduktion av kväve och suspenderat material till Viskan.

Sökande har i sin ansökan inte redogjort för funktionen på de två dammar som återfinns nedströms täktverksamheten. Genom inkomna samrådssvar har länsstyrelsen noterat att det bedrivs en viss verksamhet i dammarna som rör kräfta, karp och regnbåge.

Sökanden ska redogöra för om sökanden kommer att påverka det vattendrag som återfinns inom det östra brytområdet. Ange vilka anpassningar de behöver göra för att skydda vattendraget. I kartmaterial framgår att en mindre del av vattendraget ligger inom föreslaget brytområde. Länsstyrelsen vill ha ett förtydligande kring hur vattendraget kommer att påverkas av den sökta verksamheten. Sökanden bör om möjligt anpassa brytområdet så att vattendraget inte påverkas.

Sökanden ska redovisa på karta var provbrunnar för att kontrollera grundvattennivån planeras att anläggas.

Buller och bullervallar

Sökanden ska utreda förutsättningarna för att ha ett sommaruppehåll för särskilt bullrande verksamhet såsom krossning, borrar, sprängning och skutknackning.

Sökanden ska utreda förutsättningarna för att börja krossa, borra och skutknacka senare än kl. 06.30 på morgonen.

Elanslutning

Sökanden ska redogöra för var närmaste anslutningspunkt för elanslutning ligger. Ange ungefärlig kostnad för att åtminstone ansluta kross- och sorteringsanläggningar.

Borås Energi och miljö

Borås Energi och miljö AB (Borås Energi och miljö) har yttrat sig över om ansökan behöver kompletteras före kungörelse och anført i huvudsak följande.

Allmänna synpunkter kopplat till tillståndsansökan

Öresjö utgör huvudvattentäkt för Borås stad samt utgör en regionalt viktig dricksvattenresurs för ytvatten enligt den "Regionala vattenförsörjningsplanen för Västra Götalands län". I den riskanalys som förekommer de vattenskydds-föreskrifter som togs fram för Öresjö dricksvattentäkt år 2006, togs inte bergtäkt eller täktverksamhet upp som en risk. Det finns dock föreskrivet att inom primär och sekundär zon för Öresjö dricksvattentäkt kräver materialtäkt såsom grustäktstillstånd hos den kommunala nämnden för miljöfrågor.

Utifrån den vägledning för vattenskyddsområden som Havs- och vattenmyndigheten gav ut år 2021, Rapport 2021:4, s. 20 ska "behovet av vattenresursens behov av skydd analyseras genom den riskbedömning som måste göras i varje ärende och som bör bestå av en inventering av föroreningskällor, pågående markanvändning samt verksamheter som kan ge upphov till olycksrelaterade utsläpp. Hur dessa verksamheter påverkar eller kan

komma att påverka vattenresursen måste analyseras för att sedan ligga till grund för motiveringen av föreskrifterna för området".

En sådan bedömning har alltså inte gjorts, då bergtäkt (eller annan täkt heller för den delen) inte tas upp i riskanalysen. Att möjlighet finns att söka tillstånd hos den kommunala nämnden för miljöfrågor för täktverksamhet är alltså inte baserat på att en bedömning har gjorts kring om täktverksamhet står i strid med syftet med vattenskyddet.

Alternativa platser

Vid jämförelse kring alternativa platser är det kostnader och transporter samt kvalitet hos råvara (berg) som jämförs. Utifrån platsvalsprincipen bör även det faktum att verksamhet kommer att bedrivas inom primär och sekundär zon vattenskyddsområde för huvudvattentäkten i Borås stad samt en regionalt viktig vattenresurs beaktas i jämförelsen mellan olika platser. Verksamheten skriver själva i MKB, 13.2.2 Utredningen, Vattenskyddsområden, att täktverksamheten innebär en ökad risk ur ett föroreningsperspektiv för ytvatten vilket kommer ställa krav på verksamheten för att säkerställa att ingen förorening sker. De ifrågasätter hur en långsiktigt god vattenkvalitet i Öresjö står sig gentemot risker som verksamheten innebär i förhållandet mellan koldioxidutsläpp, ökad trafik samt behovet av grus i närområdet.

Vatten

Det saknas text om att Öresjö är en regionalt viktig vattenresurs för ytvatten i Västra Götalands län utifrån den regionala vattenförsörjningsplanen.

Utredningen

Vattenhantering

Det är otydligt om det är det vattnet som ska avvattnas från täktområdet eller det avrinnande vattnet från täktområdet som har riskbedömts.

Vattenskyddsområden

De saknar en beskrivning av hur påverkan bedömts utifrån kvalitetsperspektivet med vidtagna försiktighetsmått.

Omgivningspåverkan - externa massor

De vill ha en komplettering av om de externa massor som ska tas in i området utgör avfall för anläggningsändamål. Faller det under det är det kopplat till en annan skyddsföreskrift för Öresjö vattenskyddsområde, §5, där följande gäller för primär och sekundär zon vattenskyddsområde:

”Tillfälliga eller permanenta upplag av avfall eller förorenade massor får inte förekomma utan tillstånd av den kommunala nämnden för miljöfrågor”.

Det är stora mängder externa massor som ska tas emot inom täktområdet för anläggande av bullervallar, 80 000 ton. I MKB:n anges att om verksamheten efter ställda kontrollfrågor kommer fram till att analys behöver göras, så kommer prover tas ut. Med tanke på att det är så stora mängder massor som ska tas emot och läggas upp inom primär och sekundär zon för vattenskyddsområde för Öresjö dricksvattentäkt kan det behöva tas upp under platsvalsprincipen. Även detta genererar transporter vilka inte bedömts under rubriken alternativa lokaliseringar.

Föreläggande om komplettering från domstolen

Domstolen har för egen del förelagt sökanden att komplettera ansökan med närmare uppgifter om mängden avbaningsmassor som man beräknar kunna använda som bullerskydd i förhållande till den mängd externa massor som man planerar att ta in för samma ändamål.

SÖKANDENS BEMÖTANDE ANGÅENDE KOMPLETTERINGAR

Sökanden har beretts tillfälle att komplettera ansökan i enlighet med de synpunkter som lämnats av ovan angivna remissmyndigheter och har inkommit med nedanstående förtydliganden och bemötanden.

Domstolen

De avbaningsmassor som finns inom området beräknas åtgå till att skapa en uppställningsyta i södra delen av verksamhetsområdet. Mängden externa massor som beräknas åtgå till bullervallar inom området uppgår till 78 000 ton.

Dessa massor kommer sedan att användas vid efterbehandlingen av täktområdet.

Nämnden

Samrådsrets

Tillsyn enligt gällande föreskrifter för vattenskyddsområdet utövas av Miljö- och konsumentnämnden i Borås stad. Samråd i fråga om verksamhetens förhållande till vattenskyddsområdet har skett med berörd tillsynsmyndighet. Det bör vidare påtalas att nämnden inte har angett att samråd ska ske med Borås Energi och Miljö inom ramen för de samråd som har genomförts. Borås Energi och Miljö har vidare yttrat sig i målet och har i yttrandet inte riktat några invändningar mot att bolaget inte tagit del av samrådshandlingarna. Bolaget bedömer att samråd har skett i laga ordning.

Tillståndstid

Arbetstiden för vattenverksamheten avser inom vilken tid då anläggningarna för vattenverksamheten ska vara utförda. Tillståndstiden för täktverksamheten avser under vilken tid då den miljöfarliga verksamheten (täktverksamheten) får bedrivas.

Verksamhetskoder

Bolaget vidhåller de i ansökan angivna verksamhetskoderna.

Lokaliseringsutredning

Av MKB avsnitt 6.2 framgår den lokaliseringsutredning som bolaget låtit utföra. En viktig faktor vid lokaliseringen, utöver tillgången till brytbart material med tillräcklig kvalitet, är transportavståndet till avsättningsområdet. Långa transporter medför, utöver ökade kostnader, miljöpåverkan i form av utsläpp till luft. Bolaget har sett över tre nya alternativa lokaliseringar. Utöver långa transportavstånd som medför utsläpp till luft så medförde den första lokaliseringen stora risker för störningar för närboende. Därutöver förelåg det

brister i kvaliteten på berget samt brister i möjligheten att anordna utfart till väg.

Bolaget har därutöver utrett möjligheten att nyttja befintliga täkter för att undvika att ta jungfrulig mark i anspråk med de störningar som därutöver kan uppkomma. De tre täkter som skulle kunna vara aktuella medför längre transporter och ökade utsläpp till luft.

Sammantaget menar bolaget att alternativutredningen har genomförts på ett vedertaget sätt.

Friluftsliv

Enligt den kommunala ”Friluftskartan” föreligger inga speciella objekt/utflyktsmål i eller i närheten av verksamhetsområdet. Det friluftsliv som påverkas av den planerade verksamheten är relaterat till allemansrätten, såsom tillgången till promenader på skogsstigar och områden för bär- och svampplockning och liknande aktiviteter. Bolaget gör bedömningen att den planerade verksamheten inte kommer att medföra att allmänhetens tillgång till naturen begränsas mer än inom verksamhetsområdet.

Trafik

En uppdaterad trafikanalys framgår av aktbilaga 27. Slutsatsen framgår nedan.

Trafiken på väg 1803 beräknas öka under kommande år. Bergtäktens andel av trafikmängden blir ca 7 procent vid maximal produktion och 3,7 procent vid en produktion av 100 000 ton per år. Under de första fem åren av driften kommer externa massor att köras in till täkten för att möjliggöra uppförandet av bullervallar. Under dessa år kommer bergtäktens andel av trafikmängden bli ca 7,7 procent vid maximal produktion. Lastbilarna till och från täkten beräknas utgöra ca hälften av den tunga trafiken på väg 1803.

Trafiken till och från täkten utgör en relativt liten del av den totala trafiken. Bedömningen är att vid anordnande av utfart med vilplan från täkten mot väg

1803 och i övrigt god sikt vid utfarten bör inte bergtäkten utgöra några ökade risker eller problem med framkomlighet för övrig trafik på väg 1803. I tillståndet för ändring av anslutningen till väg 1803 gör Trafikverket bedömningen att siktförhållandena från den planerade utfarten är acceptabla och att det inte finns något som tyder på att den planerade breddningen av anslutningen försämrar trafiksäkerheten och framkomligheten på den allmänna vägen.

Utvinningsavfall

Eftersom både avbaningsmassorna och slammet från sedimentationsdammarna avses att nyttiggöras inom området, bedömer bolaget att inget utvinningsavfall uppkommer. Förordningen om utvinningsavfall är därmed inte tillämplig.

Vad gäller nämndens synpunkter avseende grundvattenberoende ekosystem, klibbalskog och sumpskog, samt salamanderdamm har bolaget här hänvisat till ingiven utredning från WSP, se aktbilaga 26.

Länsstyrelsen

Fladdermusinventering

Nattbakka ord & natur har genomfört en fladdermusinventering som ingetts i målet. Sammanfattningsvis kan följande anges.

Inventeringen utfördes med autoboxar vid två tillfällen under sex nätter, både under yngelsäsong och under parnings- och migrationsperioden. Jordkällaren och ladan undersöktes men uppvisade inga spår av fladdermöss. Jordkällaren saknade helt förutsättningar för att kunna fungera som övervintringsplats.

På regional skala påverkas fladdermuspopulationen troligen inte i någon större utsträckning av den ansökta verksamheten. Jaktområden och flygvägar riskerar att försvinna. Bolaget avser att följa utredningens förslag att bibehålla skogsbryn och skogsväg samt begränsa och skärma av belysningen mot skogsbrynet.

Artskyddsutredning och fråga om dispens

Sökanden har låtit utföra en artskyddsutredning och sammanfattningsvis anges att verksamhetsområdet inkluderar inga, eller endast obetydliga ytor för entita, livsmiljöer för de utredda arterna. Mindre områden i ytterkanterna utnyttjas av groddjur men den indirekta påverkan som en mindre grundvattensänkning medför i dessa miljöer, bedöms sakna inverkan på arternas utnyttjande av miljöerna. Den ansökta verksamheten bedöms inte påverka någon av de fridlysta arternas bevarandestatus på lokal, regional eller nationell nivå. Utredningen visar att verksamheten inte utlöser fridlysningsbestämmelserna för enskilda arter. Således saknas behov av dispens från artskyddsförordningen, se aktbilaga 30.

Yt- och grundvatten

Förväntade utsläppshalter avseende olja, kväve och suspenderat material framgår av ovannämnda aktbilaga 26. Som framgår av utredningen bedöms verksamheten inte försvåra uppfyllandet av gällande miljökvalitetsnorm.

Funktion dammar

De två dammarna som återfinns söder om planerat täktområde ligger utanför verksamhetsområdet och har ingen funktion för täktens vattenrening. Den planerade sedimentationsdammen planeras att anläggas i verksamhetsområdets sydöstra hörn.

Påverkan vattendrag

Det vattendrag som återfinns i verksamhetsområdets östra del, precis utanför brytområdet, kommer att bestämma hur långt österut brytningen kan ske. Bäckfåran lämnas orörd och vattnet följer sin nuvarande sträckning förbi täktgropen.

Provbrunnar

Slutligt ställningstagande om provbrunnarnas lokalisering bör lämpligen ske inom ramen för kontrollprogrammet.

Buller

Med anledning av länsstyrelsens synpunkter föreslår bolaget följande reviderat villkor.

"Borrning, krossning och skutknackning, ska endast utföras måndag-fredag kl. 07.00-16.00. Sprängning får endast ske måndag-fredag 08.00-16.00. Annan verksamhet, såsom lastning, transporter och reparationer får ske även andra tider".

Bullervall

Efterfrågad karta över bullervallar framgår av aktbilaga 28.

Avfallstyp

Avfallskod för anläggande av bullervallar är 17 05 04 (Annan jord och sten än den som anges i 17 04 03) samt 20 02 02 (Jord och sten).

Elanslutning

Anslutningskostnaden till elnät uppgår till 1,2 miljoner kronor enligt uppgift från nätägaren i juni 2022. Bolaget bedömer att med dagens energipriser är driftkostnaden med el från det dubbla till det tredubbla jämfört med diesel. Bolaget bedömer vidare att den mycket osäkra tillgången på el samt den stora osäkerheten för elpriser under överskådlig tid, innebär att en investering i eldrift inte är ekonomiskt försvarbar i dagsläget. Bolaget följer dock utvecklingen inom området och gör löpande nya bedömningar.

*Borås Energi och miljö*Alternativa platser

Angående lokaliseringsutredningen hänvisas till MKB samt ovan. Bolaget bedömer att det är visat att verksamheten kan bedrivas utan risk för påverkan på de intressen som vattenskyddsområdet ska värna.

Vad gäller frågorna om vattenhantering och vattenskyddsområden har sökanden hänvisat till ingiven utredning från WSP, aktbilaga 26.

YTTRANDEN EFTER KUNGÖRELSE**Naturvårdsverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)**

har meddelat att respektive myndighet avstår från att lämna yttrande i målet.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har meddelat att myndigheten inte har några synpunkter.

Trafikverket har yttrat sig över ansökan och har inställningen att de inte har några invändningar mot att tillstånd ges. De har anfört att väg 1803 inte kommer att påverkas negativt av vattenverksamheten eftersom vägen inte ligger på sättningskänslig jord.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har yttrat sig enligt nedan.

Inställning till ansökan

Länsstyrelsen tillstyrker omfattningen av ansökt täktverksamhet och vattenverksamhet. Länsstyrelsen tillstyrker även återvinning av entreprenadberg samt mottagande av schaktmassor för bullervallar.

Länsstyrelsen bedömer att de största riskerna med aktuell verksamhet är bullerstörningar och utsläpp till ytvatten samt påverkan på brunnar, natur och arkeologiska värden. Yttrande inriktar sig därför i första hand på dessa frågor.

Villkor för verksamheten

Länsstyrelsen har inga invändningar mot flertalet av sökandens förslag till villkor, men kommenterar eller föreslår tillägg till villkor 3, 4, 8, 9 och 12.

Villkor 3

Brytdjupet bör anges i beslutsmeningen i stället för i ett villkor eftersom brytdjupet bör utgöra en av ramarna för tillståndet.

Villkor 8

Länsstyrelsen tillstyrker de bullernivåer som sökanden föreslår. Sökanden uppger att vissa anpassningar, till exempel bullervallar, behöver anläggas för att klara bullernivåerna. I bullerutredningen redovisas uppemot elva meter höga vallar, vilket är osedvanligt höga vallar. Det bör därför i villkor framgå att bullervallar/-skydd behöver anläggas. Vilka bullervallar/-skydd som behövs kommer sannolikt variera över tid. De föreslår därför följande tillägg till villkor 8.

Bullervallar eller andra bullerskydd ska uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i ansökan, eller ha den utformning som tillsynsmyndigheten medger.

Villkor 9

Eftersom flera boenden kan komma att störas, anser vi att det är skäligt med ett sommaruppehåll i detta fall. Länsstyrelsen föreslår följande tillägg till villkor 9.

Arbetsmomenten krossning, borrning, sprängning och skutknackning får dock inte bedrivas från och med 1 juni till och med 14 augusti. Tillsynsmyndigheten får medge tillfälliga undantag.

Övrigt

Då utformning och placering av sedimentationsanläggningen ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten behöver en delegation kopplas till detta, se D1 nedan.

D 1. Placering och utformning av sedimentationsanläggning eller motsvarande (sökandens villkor 15).

Länsstyrelsens bedömning

Ytvatten

MKN

Länsstyrelsen anser att sökande har utrett frågan om påverkan på status och möjligheten att nå miljökvalitetsnormerna för Viskan på ett tillfredsställande

sätt. De bedömer att det inte föreligger något hinder att tillåta verksamheten med avseende på MKN vatten. Varken totalkväve, ammoniak eller övriga ämnen kommer släppas ut i de mängder som riskerar att försämra ekologisk eller kemisk status i ytvattenförekomsten.

Suspenderat material och kväve

Enligt SLU:s rapport 2020:1 (Kunskapssammanställning om effekter på fisk och skaldjur av muddring och dumpning i akvatiska miljöer) bör den totala koncentrationen av suspenderat material vara lägre än 100 mg/l för att undvika påtagliga direkta negativa effekter av grumling på fisk och skaldjur. Litteratursammanställning visar emellertid att vid exponeringstider längre än 2-4 veckor, så sjunker den halt som orsakar direkta negativa responser till 20-25 mg/l, alltså i paritet eller till och med lägre än dagens miljö kvalitetsnorm för laxfiskvatten och andra fiskvatten. I rapporten anges att flodpärlmusslan anses vara väldigt känslig för grumligt vatten, men att det saknas studier som visar hur arten påverkas av olika doser och varaktighet av grumling. I en avhandling (Österling 2006) visas att flodpärlmusslan saknar lokal reproduktion när grumlingshalten går upp mot 10 mg/l (motsvarande 4 NTU).

Sökande anger att halten suspenderat material från täkter rent generellt sällan överstiger 10 mg/l i utgående vatten och att det är extremt ovanligt med mätningar som överstiger 50 mg/l. I den aktuella ansökan har kvävehalten från utgående vatten beräknats ligga i intervallet 1,8-4,5 mg/l när ingen rening sker i dammen, dvs. i ett vinterförhållande. De lägsta halterna noteras under den senare delen av täktens driftsperiod. Motsvarande halter med en 50 procents rening genom sedimentations-damm anges till 0,9-2,3 mg/l.

I Viskan, inom Mölarps naturvårdsreservat, förekommer öring och flodpärlmussla. Öring förekommer även i andra delar av Viskan uppströms Öresjö. Påverkan av suspenderat material på Viskan bedöms i det stora hela bli liten då halten från sedimentationsdammen vanligtvis är låg samtidigt som det kommer ske en viss sedimentering av materialet i biflödet nedströms

utsläppspunkten. Därmed bedöms det inte föreligga någon större risk att det blir någon påtaglig påverkan på öringen och flodpärlmusslan i Viskan.

Däremot kan det bli en lokal negativ påverkan på fisk i biflödet nedströms utsläppspunkten. Ur ett försiktighetsperspektiv kan det mot bakgrund av denna osäkerhet finnas motiv att i villkor ändå besluta om ett gränsvärde för suspenderat material. Länsstyrelsen bedömer att 25 mg/l är en skälig nivå, vilket ligger väl över de halter som sökanden själv redovisat i sin ansökan.

Av kväveföreningarna är det främst den fria formen av ammoniak, NH_3 , som är giftig för fisk och vattenlevande organismer. Vid en längre tids påverkan kan även lägre halter ge kroniska effekter som exempelvis kan påverka reproduktionen negativt. Laxfiskar och musslor anses tillhöra de känsligaste djurgrupperna.

Riktvärdet och gränsvärdet för ammoniak är 5 respektive 25 $\mu\text{g/l}$ i utpekade fiskvatten enligt förordningen 2001:554. Detta kan jämföras med halten 19 $\mu\text{g/l}$ som rekommenderas av kanadensiska myndigheter som riktvärde för att undvika kroniska effekter på vattenlevande organismer vid långvarig exponering. Enligt den beräknade och redovisade halten av fri ammoniak kommer halten i utgående vatten att understiga gränsvärdena för inlandsvatten. Med beaktande av att halten kommer att bli än lägre genom utspädning bedöms det inte föreligga någon större risk att det uppstår akuttoxiska halter i Viskan eller kroniska effekter på fisk eller musslor i Viskan. Emellertid anser länsstyrelsen ändå att halten av kväve bör regleras i villkor.

Sökande har i sin komplettering räknat med att ett begränsningsvärde på 10 mg/l kväve kan generera en ammoniakhalt på 2,1 $\mu\text{g/l}$, vilket med god marginal underskrider gränsvärdet för maximal tillåten koncentration (6,8 $\mu\text{g/l}$). Länsstyrelsen föreslår med anledning av detta att totalkvävehalten på utgående vatten fastställs till 10 mg/l.

Grundvatten

Länsstyrelsen anser att verksamheten inte kommer påverka grundvattennivåerna på ett sådant sätt att allmänna, grundvattenberoende intressen, skadas på ett oacceptabelt sätt. De bedömer, i likhet med sökandes hydrogeologiska utredning, att det föreligger en risk att enskilda dricksvattenbrunnar kan komma att skadas.

Sökande har identifierat fyra fastigheter med grävd brunn inom påverkansområdet, vilka löper risk att skadas. I tre av dessa bedöms påverkan högst trolig och åtgärder bedöms som nödvändiga. (MKB, s. 25). Då det främst är grävda brunnar som löper störst risk att påverkas finns det emellertid möjligheter att ersätta dessa med bergborrade brunnar, varför länsstyrelsen bedömer att risken för påverkan på de enskilda dricksvattentäkterna är godtagbar. Likväl krävs ett utförligt kontrollprogram för att kunna följa och utvärdera grundvattensänkningen kontinuerligt under hela drifttiden.

Sökande avser installera provbrunnar inom verksamhetsområdet i de riktningar grävda brunnar ligger. Sökanden bör förtydliga om de åtar sig att göra detta samt redovisa var dessa är tänkta att placeras. Eventuellt kan det finnas skäl att i villkor reglera, hur många grundvattentrör eller brunnar som grundvattennivån behöver kontrolleras i. Länsstyrelsen kan inte ta ställning till det, utifrån det underlag som nu finns tillgängligt. Närmare placering och mätfrekvensen kan ofta bestämmas i kontrollprogrammet.

Fladdermöss (4a § artskyddsförordningen)

Sökanden har inte yttrat sig över förväntad påverkan på fladdermöss.

Inventeringsrapporten utgör ett lämpligt underlag. Eftersom slutsatserna i denna är en rekommendation om skyddsåtgärder kopplade till brunlångöra bör sökanden göra ett ställningstagande hur de ställer sig till villkor kopplade till exempelvis belysning och planerade vägdragningar.

Groddjur (4a och 6 §§ artskyddsförordningen)

Artskyddsutredningen bedöms hantera påverkan på groddjur på ett rimligt sätt. Sökanden bör föreslå förslag på skyddsåtgärder för att undvika tillfällig skada eller dödande av groddjur i samband med etablering av bergtäkten. Exempel på sådana kan vara att inte genomföra arbeten i vatten under perioden 1 april-31 juli, då groddjur generellt är knutna till vattenmiljöer.

Villkor kopplade till eventuell sänkning av vattennivå i dammar i påverkansområdet bör i första hand hanteras med villkor i tillstånd. I andra hand bör detta hanteras i kommande kontrollprogram. Sökanden bör föreslå förslag på skyddsåtgärder. Förslag på villkor kan exempelvis vara åtgärder så att vattennivån inte sjunker under en kritisk gräns. Detta kan exempelvis vara åtgärder för att höja vattennivån för att undvika uttorkning under torrperioder.

Kulturmiljö - arkeologi

En kompletterande utredning, steg 2, samt en förundersökning av fornlämningarna behöver göras (enligt Kulturmiljölag (1988:950)). Även om det finns arkeologiska värden där täkten planeras kommer troligen området kunna exploateras.

Ekonomisk säkerhet

Sökanden yrkar på att den ekonomiska säkerheten fastställs till 2 300 000 kronor. Länsstyrelsen anser att detta belopp är tillräckligt.

Information

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet gällande vattenverksamheten och kontrollprogrammet gällande vattenverksamheten ska alltså skickas till dem.

Borås Energi och Miljö AB

Borås Energi och Miljö AB har yttrat sig över ansökan och utöver vad som tidigare anförts lämnat i huvudsak följande synpunkter.

Borås Energi och Miljö AB har som VA-huvudman, som använder Öresjö som vattentäkt för ca 95 000 boråsare, inte ingått i samrådet vilket innebär att bolaget inte har kunnat sätta sig in i ärendet i tillräcklig omfattning.

Lokaliseringsutredning för alternativa platser har inte kompletterats enligt tidigare inlämnade synpunkter från Borås Energi och Miljö AB med det faktum att föreslagen täktverksamhet ligger inom primär och sekundär zon för Öresjös dricksvattentäkt. Det bör den göra för att kunna värdera ansökt placering av täkten jämfört med andra placeringar.

Enligt aktbilaga 28 kommer brytområdet att ligga inom primär zon för Öresjös vattenskyddsområde. Det kan ifrågasättas om detta intresse är så pass viktigt att det är lämpligt att etablera det inom primär zon för en vattentäkt som försörjer ca 95 000 boråsare med dricksvatten.

Enligt ansökan så kommer det hanteras drivmedel för maskiner och fordon i området. Även denna hantering innebär en risk för påverkan på kvalitén i vattentäkten.

Utsläppet från bergtäktens reningsanläggning, en sedimentationsbassäng med efterföljande oljeavskiljare enligt underlaget, sker direkt ut i primär zon för vattenskyddsområdet. Skulle reningsanläggningen ha bristande funktion eller sluta fungera är det risk för påverkan på kvalitén i vattentäkten.

Det saknas text om att Öresjö är en regionalt viktig vattenresurs för ytvatten i Västra Götalands län utifrån den regionala vattenförsörjningsplanen.

Miljö- och konsumentnämnden i Borås stad

Nämnden har yttrat sig över ansökan i huvudsak enligt nedan.

Samråds-krets

Miljöförvaltningen beklagar att sökanden inte sett Borås Energi och Miljö AB som ett sådant bolag som skulle ha inkluderats i samråds-kretsen då de verkar i området 500 meter från täkten. Borås Energi och Miljö AB har i sitt senaste yttrande angett att de inte kunnat sätta sig in i ärendet i tillräcklig omfattning på grund av att de inte ingått i samrådet, men lyfter trots detta ett antal punkter i sitt yttrande. Miljöförvaltningen önskar att sökanden i framtida bemötanden lägger särskild vikt vid att besvara och bemöta de synpunkter som lyfts av Borås Energi och Miljö AB och aktivt inkluderar bolaget i den framtida processen.

Tillståndstid

Nämnden vill hänvisa till MÖD 2010:22 där en diskussion förs om tillståndstid kopplat till behovet av dricksvatten. Mark- och miljööverdomstolen framhöll att målet rörde en speciell typ av finsand som inte bröts på något annat ställe i närheten och att det i målet aktuella bolaget kunnat visa att de med ett antal försiktighetsmått kunde bedriva sin verksamhet utan risk för påverkan på grundvattenförsörjningen. Trots detta begränsades tillståndstiden för täkten till 10 år med hänsyn till vikten att skydda vattenförsörjningen.

Den typ av berg som planeras brytas av sökanden är inte av så speciell karaktär att det bör föranleda några särskilda överväganden i just detta fall, utan vikten vid domstolens bedömning bör istället läggas på dricksvattenförsörjningen, speciellt med beaktande av ett skiftande klimat och väderfaktorer som gör en säker dricksvattenförsörjning ännu viktigare. Nämnden anser därför att i det fall domstolen bedömer verksamheten som tillåtlig ska såväl vattenverksamhet som tillståndstid begränsas till högst 10 år.

Lokaliseringsutredning och behov av en täkt i området

Behovet av bergmaterial

Nämnden vill mot bakgrund av bolagets lokaliseringsutredning framföra följande. Nämnden har efterfrågat underlag från Strömbergs Grus AB som understödjer påståendet att kommande anläggningsarbeten i staden och omnejd

inte kan utföras med tillgängligt utbud i regionen. Strömbergs Grus AB har inte presenterat något underlag till denna bedömning vare sig i ansökningshandlingarna eller i kompletteringarna av ansökan. Strömbergs Grus AB har heller inte i sin ansökan redogjort för relevant egenskapsdata för bergmaterialet som de avser bryta. Det har endast redovisat att det är granitisk migmatitisk gnejs med kulkvarnsvärdet 15,4 procent. För att kunna bedöma om bergmaterialet kan möta kraven för de användningsområden tåkten ämnar leverera till bör relevanta egenskapsdata redovisas.

Nämnden har utifrån SGU:s kartlager över ballast hittat information om bergkvaliten på platsen för den tilltänkta tåkten. Bergarten är granitisk gnejs, som har ett kulkvarnsvärde på 15,9 procent samt ett Los Angelesvärde på 40 procent. Materialet har klass 1 för betong, klass 3 för vägmateriel och klass 3 för järnvägsmateriel. Ju högre klass desto sämre är bergmaterialet där klass 4 är det högsta värdet och därmed sämst kvalitet. Bergarten granitisk gnejs är en vanligt förekommande bergart och berget på just denna plats inte är av så god kvalitet för att användas för väg- och järnvägsmateriel som sökanden angett då bergmaterialet har klass 3.

Nämndens uppfattning är att det finns en god tillgång på berg i området, främst i samband med markarbeten på Viared Västra. Detta utbud har möjligen kunnat hålla tillbaka en viss efterfrågan på berg från bergtåkt i staden.

Avstånden till befintliga bergtåkt jämfört med den planerade lokaliseringen innebär i nämndens tolkning som marginella eller inga skillnader i transport av materiel. Det finns i dagsläget fyra tåkt med gällande tillstånd samt en tåkt utöver dessa fyra som ansöker om förnyat tillstånd men bedriver anmälningspliktig verksamhet genom att krossa redan losstaget berg i Borgstena norr om Fristad. Däröver finns det ytterligare ett bolag som bedriver anmälningspliktig verksamhet (som krossar brutet berg på Viared Västra), alla har ett kort avstånd (mindre än 30 km) till närliggande stora trafikleder samt anläggningsarbeten runt Fristadområdet.

Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) har i mål M 3098-19 konstaterat att om det material som ska utvinnas kan ersättas med material från andra täkter eller om det finns andra närbelägna områden som skulle kunna vara bättre att exploatera för täktverksamhet kan lokaliseringen bedömas som olämplig enligt 2 kap. 6 första stycket miljöbalken (se prop. 2008/09:144 s. 13 samt MÖD:s domar den 28 september 2012 i mål nr M 497-12, den 8 december 2017 i mål nr M 7369-17 och den 29 juli 2020 i mål nr M 12383-18).

Nämnden efterfrågar alltså ett tydligare underlag som klargör behovet av en ny bergtäkt på den tänkta platsen.

Vattenskyddsområde

Den planerade täkten är delvis placerad inom primär skyddszon för vattenskyddsområde, främst i det planerade brytområdets östra gräns. Öresjö vattenskyddsområde finns till för att säkerställa produktionen av dricksvatten av god kvalitet från Öresjö; denna ytvattentäkt försörjer cirka 90 000 invånare i kommunen och har ett mycket högt skyddsvärde.

Utifrån det höga skydd som vattentäkten kräver anser nämnden att lokaliseringsutredningen brister i och med att sökanden inte har klargjort nödvändiga skillnader i miljö- och hälsoeffekter mellan den valda platsen och alternativa platser för den planerade verksamheten. Detta ska ingå i en lokaliseringsutredning och har tidigare efterfrågats av tillsynsmyndigheten. Den punkt som bemötts av Strömbergs Grus AB är främst transportavståndet till egna befintliga täkter utanför Borås kommun och möjligheten att kunna nyttja dessa.

Nämnden anser också att bolagets lokaliseringsutredning brister såtillvida att den inte på ett tillräckligt sätt tagit hänsyn till att den planerade täkten skulle vara placerad inom vattenskyddsområde. Miljöförvaltningen vill i detta sammanhang lyfta den vikt som lagts vid bevarande av dricksvatten i tidigare praxis, se MÖD 2006:29.

På grund av den samhällsviktiga funktionen som dricksvattentillförsel innebär ställer Borås Stad höga krav på verksamheter och privatpersoner som bedriver verksamhet inom vattenskyddsområdet, särskilt i den primära och sekundära skyddszonen enligt gällande skyddsföreskrifter för Öresjöns vattenskyddsområde som beslutades 1 januari 2009. Det är oerhört viktigt att skyddsområdet inte förlorar sin funktion, både när det gäller att minska risken för spridning av föroreningar men även för att inte äventyra ett effektivt framtida tillsynsarbete.

Närboende

Nämnden vill också i sammanhanget framhäva att det förhållandet att den planerade täktverksamheten avses placeras med ett avstånd om ca 250 - 300 meter till de närmaste bostäderna är problematiskt. Så korta avstånd har av MÖD ansetts som så korta att det finns en påtaglig risk för att verksamheten medför olägenheter för människors hälsa i form av buller och ökade transporter med mera, se exempelvis MÖD:s avgöranden i mål M 3098-19, M 10280-08 och M 3113-13.

Sökande har inte i sin lokaliseringsutredning presenterat en jämförelse kring hur de alternativa lokaliseringarna riskerar att påverka närboende eller känsliga verksamheter, vilket gör det svårt att väga de olika alternativen mot varandra.

Sammanfattande bedömning

Nämnden anser mot bakgrund av vad som framförts ovan att Strömbergs Grus AB inte kunnat visa att den valda platsen är lämplig då det finns god tillgång till berg i närområdet och att efterfrågan för närområdet kan uppfyllas av redan tillståndsgivna täkter både vad avser transportavstånd samt kvalitet på bergmaterial. Vidare har sökanden inte visat att platsen är lämplig med hänsyn till att intrånget i miljön ska vara så litet som möjligt, speciellt mot bakgrund av de särskilda förutsättningar som följer av en lokalisering inom ett vattenskyddsområde. Nämnden ser också allvarligt på det korta avstånd som planeras till boende i området och bedömer att ett så kort avstånd medför en påtaglig risk för att verksamheten medför olägenheter för människors hälsa.

Trafikmätning

Sökande har lämnat in en kompletterande trafikanalys där transport av externa massor ingår. Sökande uppger att de inte har några siffror för beräknad trafik under det år de planerar påbörja sin verksamhet (år 2025) och framåt. De har endast siffror från år 2011 och en uppräknings av trafiken för år 2040. Sökande anger att de utgår ifrån de siffror som beräknats för år 2040 i sin trafikutredning för att få ett resultat med god marginal.

Gällande hur trafiken påverkas i närtid innan år 2040 har sökande i stället redovisat att de har gjort ett antagande att trafiken kommer att öka med 7 procent vid produktion av 200 000 ton uttaget berg och 3,7 procent vid produktion av 100 000 ton uttaget berg. I den procentuella beräkningen inkluderades även personbilar. Utan tåkten år 2011 är personbilstrafiken 480 fordonsrörelser per dygn och för år 2040 är den beräknade personbilstrafiken 624 fordonsrörelser per dygn. Sökande har redovisat att personbilstransporten inte ökar när tåkten är igång eftersom bolaget har angett att mängden personbilar som kommer tillhöra verksamheten är väldigt låg. De har beräknat att det endast rör sig om de anställdas personbilar, ca en till två personer som förmodligen kommer färdas i personbilsfordon till och från arbetet.

Externa massor för uppbyggnad av bullervallar kommer att köras in till tåkten. Planeringen är att bullervallarna ska uppföras under tåktens första fem år i drift. Sökande anger att om transporterna för externa massor fördelas jämnt under året medför det två intransporter per dygn vilket motsvarar 4 fordonsrörelser per dygn.

Gällande den tunga trafiken uppger de att den är, utan tåkt år 2011, totalt 30 fordonsrörelser per dygn. För år 2040 uppger de att den tunga trafiken utan tåkt beräknas öka till totalt 49 fordonsrörelser per dygn. När tåkten tas i bruk kommer den tunga trafiken öka med 28 transporter in och ut per dygn, alltså 56 fordonsrörelser extra per dygn vid en produktion av 200 000 ton uttaget berg.

Totalt kommer den beräknade tunga trafiken på väg 1803 under år 2040 vid en sådan produktion vara 105 fordonsrörelser per dygn. Vid en produktion av 100 000 ton uttaget berg kommer verksamhetens bidrag att vara 30 fordonsrörelser extra per dygn, vilket innebär att de totala fordonsrörelserna från tung trafik beräknas till 79 fordonsrörelser per dygn. Sökande uppger att trafiken till och från tälten utgör en relativt liten del av den totala trafiken.

Nämnden anser att det relevanta i utredningen som efterfrågats gällande trafikmätningen hade varit att lägga fokus på hur verksamhetens bidrag av tung trafik kommer påverka närboende, verksamheter och vattendrag. Den procentuella ökningen för tung trafik är enligt redovisade siffror mer än en fördubbling av antalet tunga fordon vid en produktion av 200 000 ton uttaget berg, från 49 fordonsrörelser till 105 fordonsrörelser. Det blir ca 40 procent ökning vid en produktion av 100 000 ton uttaget berg, från 49 fordonsrörelser till 79 fordonsrörelser.

Sökande har inte redovisat andelen tung trafik i närtid, sökande utgår endast ifrån de fordonsrörelser som räknats upp från år 2011 till år 2040. Därmed har sökande inte kompletterat med de uppgifter som nämnden har efterfrogat. Det finns metoder för att kunna göra trafikmätningar när det saknas relevanta och uppdaterade siffror från Trafikverket, men bolaget har inte gjort en sådan utredning. De siffror som sökande trots detta har presenterat visar dock på att påståendet om att den trafik som verksamheten genererar till och från tälten utgör en relativt liten del av den totala trafiken inte stämmer sett till den tunga trafiken. Miljöförvaltningen anser utifrån de redovisade beräkningarna att trafik kopplad till verksamheten kommer utgöra en betydande del av den tunga trafiken på väg 1803 och att det bör tas med i bedömningen av om verksamheten ska tillåtas eller inte.

Damning

Bolaget har i sin komplettering gällande trafiken till och från verksamheten angett att transporterna kan orsaka damning. Bolaget har angett att inom

verksamhetsområdet kan damning reduceras med hjälp av bland annat bevattning av vägar, upplagsplaner och maskiner som krossar. Nämnden anser att bolaget inte får orsaka någon damning som kan störa närboende, vilket gäller även transporterna till och från verksamhetsområdet. Bolaget har inte angett på vilket sätt sådan damning kan motverkas.

Buller

Enligt sökande kommer brytning att ske från sydväst mot nordost. I största delen av brytområdet kommer brytningen ske med en pall. I de norra delarna av täkten, där djupet blir som störst, kan brytningen komma att delas upp på två pallar. I takt med att täktbotten blir större kommer förkross, efterkross och upplagshögar att placeras på täktbotten. Täktbotten kommer vid avslutad brytning att hamna på nivån 188 m.ö.h från en ursprunglig nivå på 195-212 m.ö.h.

För bergtäkter anges i Boverkets allmänna råd 1995:5 (Bättre plats för arbete) ett skyddsavstånd på 500 meter till bostäder. I det allmänna rådet finns skyddsavstånd för olika miljöfarliga verksamheter, det ska poängteras att dessa skyddsavstånds-angivelser inte är bindande utan endast ska ses som rekommendationer och råd. Skyddsavstånden kan till exempel användas vid planering av bostäder i förhållande till en verksamhet eller vice versa.

I det aktuella fallet finns ett flertal bostäder inom denna radie, de närmaste bostäderna ligger inom 250-300 meter från täkten. Boverkets rekommendation om skyddsavstånd om 500 meter rekommenderas utifrån flera olika störningar som en bergtäkt kan åstadkomma, till exempel stoft, vibrationer, buller och stenkast. Förutom de närboende privatpersonerna finns flera verksamheter i närområdet som får anses vara extra känsliga för buller, dels kyrkans verksamhet i väster men också yogaklostret beläget söder om det planerade verksamhetsområdet.

Verksamhetsbuller

I bullerutredningen har två driftscenarion beräknats, ett där borring med ljuddämpat bergborraggregat, upplagshantering, lastning och uttransporter pågår samtidigt och ett scenario där krossning, skutknackning, sortering, avbaning, dumpertransporter, upplagshantering, lastning och transporter pågår samtidigt. Men det saknas ett scenario där borring med bergborraggregat, krossning, skutknackning, sortering och upplagshantering, lastning och transporter pågår samtidigt. Kompletteringen har därmed ingen samlad beräkning av ljudnivåer när alla dessa moment sker tillsammans, det saknas ett worst-case scenario.

Oavsett om bolaget angett att de två scenarion som beräknats inte kommer ske samtidigt så är det vid nyetablering av täktverksamhet av vikt att bullerutredningen omfattar olika beräkningsfall och att ljudutbredningen från det värsta fallet analyseras. Sökande har heller inte angett hur länge varje skede är i tid, utan har redovisat alla maskiners drift och ljudnivå utifrån tre skeden under verksamhetsperioden.

Nämnden anser att bullerutredningen ska kompletteras med s.k. worst-case scenariot som beskrivs ovan. Nämnden anser även att en förklaring av hur länge varje skede planeras pågå tydligt ska redovisas i bullerutredningen för att avgöra hur länge närboende utsätts för varje skedes störningar.

Det finns flera verksamheter i närområdet som får anses vara extra känsliga för buller, dels kyrkans verksamhet i väster men också yogaklostret beläget söder om det planerade verksamhetsområdet. Verksamhets- och brytområdet sluttar söderut ner mot en dalgång, där yogaklostret befinner sig. Sökande har inte beaktat dessa två verksamheter i sin bullerutredning.

Nämnden anser att om tillstånd ska beviljas ska det villkoras genom att bullerskydd såsom dämpare, avskärmare och vallar måste vara på plats innan borring, skutknackning, krossning och andra väldigt störande moment

påbörjas för att skydda de närboende mot störande buller. Det framgår inte i bullerutredningen eller i ansökan i övrigt när till exempel vallar kommer vara på plats efter det att verksamheten påbörjas. I villkoret bör påverkan från impulsljud från skutknackningen beaktas i linje med vad som framkom i MÖD:s dom M 6236-17.

Trafik

Den bullerutredning som utförts för trafikbuller från verksamhetens transporter längs väg 1803 visar att både de dygnsekvivalenta (LAeq24H) och maximala (LAFmax) ljudnivåerna förblir oförändrade. Utredningen visar att det ökade antalet transporter inte medför någon ökning av de maximala ljudnivåerna från trafikbuller eftersom sträckan redan i nuläget trafikeras av tung trafik.

Nämnden poängterar att den tunga trafiken från verksamheten kommer att utgöra en betydande del av den tunga trafiken på väg 1803. Vid närmaste bostäder mot väster och öster från tälten överskrider den maximala ljudnivån redan från nuvarande trafik. Sökande har redovisat att deras bidrag av tung trafik till och från tälten inte kommer påverka ljudnivån utan att den kommer förbli densamma. Den procentuella ökningen av tung trafik innebär dock enligt redovisade siffror mer än en fördubbling av antalet tunga fordon vid en produktion av 200 000 ton uttaget berg.

Nämnden anser att även om ljudnivån inte kommer att öka i och med den tillkommande tunga trafiken från verksamheten så kommer frekvensen av störningen för de närboende att öka, vilket kan innebära en större påfrestning på de närboende. Eftersom bullernivåerna från tung trafik redan idag innebär ett överskridande av den maximala ljudnivån bör varje tillkommande ökning beaktas som extra allvarlig.

Hydrologi

Det går inte att utesluta en påverkan på grund- och ytvatten från tältverksamheten, till exempel från läckage av kväve från sprängmedel eller spill och utsläpp av fordonsoljor. Det ska tilläggas att risken för ett betydande

läckage av kväve från sprängmedel är låg men däremot att ett läckage av till exempel hydraulolja från arbetsmaskiner som sedan tar sig vidare till grund- eller ytvatten för att påverka vattenkvaliteten i Öresjö inte går att utesluta. Att service av maskiner inte sker i tåkten hjälper inte i detta fall, utan risken finns också vid ordinarie drift.

Även privata vattenbrunnar nedströms bergtåkten kan påverkas av ett utsläpp. Nämnden anser inte att verksamheten i tillräcklig utsträckning och med adekvat underlag redogjort för hur vattennivån i närliggande privata brunnar kommer att påverkas. Nämnden ser ett stort behov av en sådan utredning i synnerhet för vattenbrunnar nedströms bergtåkten.

Jordkartering finns redovisat där det framgår att sprickzoner förekommer runt området med sprickbildning även genom brytområdet. Sprickzoner påverkar vattenflödet i högsta grad vilket nämnden anser behöver klargöras som en vidare analys. Det saknas redogörelse i rapporten om sprickzonernas påverkan på grundvattenflödet och grundvattennivån och hur dessa påverkar närboendes brunnar. Detta innebär osäkerhetsfaktorer då dessa aspekter kan vara problematiska att förutsäga i någon vidare exakthet utan vidare undersökningar.

Provtagning genom sonderingsborrning eller pumpning för att genom flödeskartering avgöra genomsläpplighet i berglagret till närliggande brunnar har inte använts. Av de mätningar och inventeringar som gjorts i undersökningen är det främst numeriska modeller som utgör det faktiska underlaget. Nämnden anser inte att redovisningen för materialets genomsläpplighet i tillräcklig utsträckning svarar på osäkerhetsfaktorerna rörande påverkan av grundvatten eller flödesriktning i och utanför det direkta påverkansområdet.

Sökanden bedömer i samrådsinformationer att kraftiga skyfall är den yttre händelse som bedöms medföra störst påverkan. De anser vidare att det därför

inte finns anledning till att dimensionera sedimentationsdammen utefter dessa mer extrema situationer. Ett sådant skyfall skulle kunna innebära ett ökat utläckage av partiklar, kväve och hydraulolja från täkten till recipient. Detta anser nämnden gör det extra känsligt med placering inom vattenskyddsområdet. Väderförutsättningar med extremväder med längre torrperioder och ökade regnmängder är också något som förväntas med ett förändrat klimat, vilket gör det än viktigare att beakta riskfaktorer relaterade till nederbörd och översvämningsproblematik.

Nämnden bedömer att det inte är redovisat att verksamheten kan bedrivas utan risk för påverkan på de intressen som vattenskyddsområdet ska värna.

Nämnden anser även att Strömbergs Grus AB inte med tillräcklig säkerhet visat att vattnet som lämnar verksamhetsområdet inte riskerar att påverka vattenkvalitén i Viskan så att vattenlevande organismer störs, särskilt under perioder med hög nederbörd.

Avfall för anläggningsändamål

Strömbergs Grus AB ansöker om att ta emot 80 000 ton externa schaktmassor för att anlägga bullervallar. Det framgår inte av kompletteringarna varför det behövs 80 000 ton externa schaktmassor. I bullerutredningen visas bara vilka nivåer som uppnås med bullervallarna, det framgår inte vilka ljudnivåer som fås utan bullervallar och vad som krävs för att klara riktvärdena. Nämnden anser att bullervallar endast får byggas så höga att riktvärdena för buller uppnås för att inte mer massor än nödvändigt ska tillföras. Det framgår inte i bullerutredningen hur beräkning av höjden på bullervallarna har utförts och om höjden är i överkant eller i precis rätt höjd för att förhindra risk för olägenhet för människors hälsa med avseende på buller.

Sökande anger att massornas innehåll av föroreningar ska understiga riktvärdet Känslig markanvändning (KM). Nämnden vill dock upplysa om att även KM kan innebära ett visst innehåll av föroreningar som i detta fall tillförs jungfrulig

mark. Riktvärdet för KM är ett saneringsmål för förorenad mark och inte en nivå för vad som är acceptabelt att tillföra ett jungfruligt område. Även det faktum att verksamheten är delvis belägen inom primär och sekundär skyddszon för Öresjö vattenskyddsområde innebär att det är olämpligt att tillföra en så stor mängd externa massor. Mottagning av så stora mängder massor ställer höga krav på verksamhetsutövaren och kräver ett omfattande kontrollprogram samt att alla massor som kommer från stads- och tätortsmiljö provtas innan de används inom primär- och sekundärzon för ett vattenskyddsområde.

Enligt sökande ska massorna i bullervallarna när verksamheten avslutas användas för efterbehandling av tälten. Detta innebär att området troligen kommer att vara mer förorenat när verksamheten avslutas än vad det var tidigare. Nämnden anser att krav bör ställas på att de tillförda massorna tas bort när verksamheten avslutas med motiveringen att området var från början jungfruligt, tillhör primär- och sekundärzon i vattenskyddsområdet för Öresjö samt att området inte kommer att användas som industriområde i övrigt. Därför anser nämnden att efterbehandling bör ske med rent material.

Utvinningsavfall

I ansökan framgår att inget utvinningsavfall bedöms uppkomma. Sökanden anger att slam från sedimentationsdammarna utgör en produkt eller biprodukt. Nämnden har önskat ett förtydligande vilket av dessa som sökanden anser vara gällande.

Det är bolaget som ska motivera om slammet är avfall eller biprodukt enligt 15 kap. 1 § miljöbalken. Det är bolaget som ska göra en bedömning och motivering om ett avfall upphört att vara avfall enligt de generella kriterier som finns i 15 kap. 9a § miljöbalken. Om ett avfall upphört att vara ett avfall har Kemikalieinspektionen ansvar för tillsynen som gäller om produkten om får släppas ut på marknaden. Bolaget har inte förtydligat i kompletteringarna om slammet från sedimentationsdammarna ska vara en produkt eller en biprodukt

och inte heller motiverat hur de har kommit fram till bedömningen. Detta måste ses som en brist i ansökan.

Verksamhetskoder

Nämnden har påpekat att i ansökan framgår att de verksamhetskoder som ska gälla för täkten är 10.20 (täkt av berg), 10.50 (krossning och sortering av berg) samt 90.141 (återvinning för anläggningsändamål). Verksamheten uppger i ansökan att de planerar att ta emot maximalt 10 000 ton entreprenadberg (alt. externa massor) per år för återvinning genom krossning och sortering. Den utlevererade volymen återvunnet berg ska räknas in i det årliga uttaget av berg. Tas externa massor i form av avfall in på anläggningen för mekanisk bearbetning anser Miljöförvaltningen att även verksamhetskoden 90.110 bör ingå.

Bolaget har angett i kompletteringarna att de vidhåller de tidigare angivna verksamhetskoderna.

Nämnden konstaterar att eftersom det inte angetts vilka föroreningsnivåer som kan vara aktuella för dessa massor samt vad mottagning av sådana massor innebär, bör endast mottagning av entreprenadberg godtas om verksamheten ska tillåtas.

Fladdermusinventering

Nattbakka ord & natur har genomfört en fladdermusinventering. Där anges att lokalt riskerar jaktområden och flygvägar att försvinna även om påverkan nationellt inte förväntas förändras av det planerade arbetet. Både nordfladdermus och brunlångöra är rödlistade. Den förra är fortfarande en av våra vanligaste arter men är under minskning. Den senare drabbas hårt av exploateringar när belysning och öppna ytor breder ut sig på bekostnad av skog och bryn. Strömbergs Grus AB avser att i möjlig mån bevara skogsbryn och avskärma belysning från verksamhetsområdet.

Nämnden konstaterar att trots detta kommer täktens etablering innebära en lokal försämring genom påverkan på levnadsmiljö för fladdermöss.

Klibbalskog och sumpskog

Nämnden har tidigare begärt att sökanden kompletterar ansökan med redogörelse för påverkan på område 12, 13 och 14 i Naturvärdesinventeringen som ju ligger uppströms p.1-p.4 och som påverkas mer direkt av grundvattensänkningen, särskilt alsbogen, nr 14, vid bäcken direkt väster om området. Nämnden efterfrågade underlag på hur påverkan av förändringar av grund- och ytvatten skulle te sig för denna skog som är ett potentiellt spridningsstråk för större vattensalamander.

Bekräftade fynd av vattensalamander har hittats uppströms om verksamhetsområdet i en damm och en ny salamanderdamm har anlagts inom ramen för ett LONA-projekt nedströms. Den fuktiga skogen med hög del död ved är en perfekt övervintringsplats och spridningskorridor för salamandrar och det är viktigt att hydrologin i alsumpskogen inte störs.

Verksamhetsområdet avvattnar också områden med utpekade naturvärden både kopplat till vattenmiljön i Viskan och omgivande marker. Avståndet till riksintresse för naturvård och områden med klass 1 och 2, högsta- respektive mycket högt naturvärde i kommunens databas, är cirka 650 meter från torpet Högalund. Avståndet till naturreservatet Mölarp och Kröklingshage där det finns öring och flodpärlmusslor är 1,6 kilometer.

I det kompletterande materialet redovisas att sumpskogen får långt mer vatten än vad som behövs för att behålla sin karaktär och växtlighet. Flödet i bäcken, det vatten som blir över, minskar däremot med 7 procent. Detta skulle innebära att det tillkommande inflödande vattnet minskar med 7 procent. Det anges även att en genomsnittlig minskning av grundvattenflöde för objekt 14 till stor del kan antas vara likt det för hela område 2, dvs en minskning med ca 30 procent.

Det anges även att bedömningen kan göras att objektet lokalt, nära tåkten, kan få ett över året torrare markskikt då grundvattenutströmningen i vissa delar försvinner, primärt i de nordöstra delarna där grundvattensänkningen är som störst.

Nämndens bedömning, baserad på den totala minskade vattentillförseln, är att det finns en betydande risk för negativ påverkan på klibbalskogen och sumpskogens livsmiljö och förutsättningar. Detta särskilt under perioder av långvarig torka, vilket följer av mer vanligt förekommande extremväder i ett föränderligt klimat.

Artskydd

Enligt den av sökanden utförda artskyddsutredningen bedöms den planerade verksamheten inte påverka någon av de redovisade fridlysta arternas bevarandestatus. Detta skulle enligt ansökan i sin tur inte utlösa fridlysningsbestämmelserna för de enskilda arterna och således inte innebära behov av dispens från Artskyddsförordningen.

Nämnden anser att det kompletterade utredningarna inte ger tillräckligt utförligt underlag för att säkerställa att täktverksamheten inte negativt påverkar de land- och vattenlevande arter som redovisats i området, delvis genom konstaterad grundvattensänkning i området.

Bäcken precis väster om området leder ner till en nyanlagd damm (Sölebo 6:4) för större vattensalamander som grävts inom LONA-projekt. Både avrinning från p.2 och p.3 leder ner till den nya dammen. Sökanden har kompletterat ansökan med beskrivning av flödena till dammen under året, men då beskrivning av hur riskerna ser ut för påverkan av dammen när flödet i dessa system minskar saknas anser nämnden att riskfaktorerna för påverkan kvarstår. Under torra perioder är dammarna i högsta grad beroende av ett intakt vattenflöde för att inte riskera livsmiljöerna för vattenlevande arter.

Friluftsliv

Nämnden efterfrågar förtydligande kring hur verksamhetsbuller kan påverka friluftslivet i närområdet. Enligt ansökan bedömer sökanden att friluftslivet inte begränsas, vilket inte motiverats.

Naturreservatet Mölarp och Kröklingshage är ett mycket populärt och välanvänt rekreationsområde. Om buller från verksamheten når hit kan det påverka friluftslivet negativt. Det finns även en verksamhet med dammar för odling nedströms den planerade täkten som behöver beaktas av sökanden. Verksamhet med yoga- och tysthetsreatreat i närområdet påverkas också av ökad bullernivå.

Elanslutning

Nämnden anser det som prioriterat att begränsa utsläppen av koldioxid. Tåktverksamheter är energiintensiva med traditionellt sett hög förbrukning av fossila bränslen, dels vid skogsavverkning i området, utsläpp från fordon och maskiner som används inom täkten, dels vid utgående materialtransporter. I det fall tillståndet beviljas kan villkor med användning av eldrivna maskiner och att fordon drivs med el eller förnybara drivmedel, ses som önskvärt. Ett bruk av eldrivna maskiner kan minska klimatbelastningen vilket är i linje med lokala, regionala och nationella miljömål. Möjligtvis kan även moderna eldrivna maskiner och fordon minska bullerbelastningen.

Tillstånd inom Öresjö vattenskyddsområde

Som sökanden klargör i samrådsinformationer ska en eventuell bergtäkt inte tillståndsprövas enligt skyddsföreskrifterna för vattenskyddsområdet, då denna i stället tillståndsprövas enligt 9 kapitlet miljöbalken; detta innebär däremot inte att skyddsområdets betydelse ska bortses ifrån vid en tillståndsprövning.

I Öresjöes skyddsföreskrifter som började gälla 1 januari 2009 finns det inget tydligt ställningstagande kring att materialtäkter ska vara förbjudna inom primär och sekundär zon. Dock anges i föreskrifterna att tillstånd enligt skyddsföreskrifterna inte krävs om verksamheten tillståndsprövats eller ska

tillståndsprövas enligt miljöbalken. Det innebär att mark- och miljödomstolen ska besluta om tillåtlighet samt vilka villkor som ska gälla för denna verksamhet för att skydda Öresjös vattenskyddsområde.

Nämnden anser att, av berörda kommuner framarbetade, handläggar-riktlinjer för vattenskyddsområdet för Öresjö ska följas även om verksamheten prövas enligt 9 kapitlet miljöbalken. I dessa framgår bland annat:

- Oljeavskiljningen ska uppfylla samma krav som ställs på en klass 1-oljeavskiljare
- I primär och sekundär zon bör maskiner och arbetsfordon inte stå uppställda på platser närmare än 50 meter från vattenbrunnar och vattendrag
- Tankning av fordon bör inte ske inom den primära zonen
- Upplag får inte förekomma närmare än 50 meter från vattendrag, dike, dagvattenbrunnar etc.

Det går inte att utesluta en påverkan på grund- och ytvatten från täktverksamheten, till exempel från utläckage av kväve från sprängmedel eller spill och utsläpp av fordonsoljor. Ett annat exempel är läckage av till exempel hydraulolja från arbetsmaskiner. Bolaget anger förvisso att service av maskiner inte sker i tükten, men risken finns även vid ordinarie drift.

Bolaget har även uppgett att de ska ske tankning av fordonen inom verksamhetsområdet. Nämnden anser att det finns en risk med att tankning ska ske inom området eller att maskiner och arbetsfordon ska stå uppställda inom verksamhetsområdet nattetid då det kan förekomma bränslestölder eller sabotage av maskiner. Detta kan orsaka att bränsle och kemikalier tar sig vidare till grund- eller ytvatten för att påverka vattenkvaliteten i Öresjö. Det finns även privata vattenbrunnar nedströms bergtükten som självfallet kan påverkas av ett utsläpp i fråga, vilket inte ska bortses ifrån.

Nämndens sammanfattande bedömning

Nämnden har inte tagit ställning för eller emot tåkten utan överlåter åt domstolen att göra den bedömningen utifrån en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen, lagstiftning och nationella mål.

Dock anser nämnden att bolagets ansökan och de kompletteringar som inkommit inte har kunnat visa varför platsen är den mest lämpade för ändamålet, eller att verksamheten kommer att kunna bedrivas utan risk för påverkan på natur- och kulturmiljöer, grundvattenförekomst, dricksvattentåkten Öresjö och närboende.

För att tillåta nyetablering av en tåkt i ett tidigare opåverkat område krävs att materialet inte kan erhållas ett tillfredställande sätt på en annan plats och att det aktuella området därför är lämpligt för ändamålet. Det ställer höga krav på en verksamhet att redovisa vilka risker som finns och vilka skyddsåtgärder som krävs för att riskerna ska minimeras och att skador inte ska uppstå.

Fristads naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Borås

Fristads naturskyddsförening och Naturskyddsföreningen i Borås har yttrat sig i huvudsak enligt följande.

Naturvärdena i Viskans dalgång består av för Sverige unika geologiska formationer, botaniskt värdefulla marker med många kalkgynnade arter. Hotade växter som blåsippor och smörbollar växer i stora mängder i vissa delar av markerna där de omgivande sluttningarna möter jordbruksmarken på dalens botten. Hela dalgången är ett välkänt och viktigt stråk för flyttande fåglar, inte minst under hösten när rovfåglar passerar i stor mängd. I bäckarna som rinner ner från norr mot Viskan går det upp laxöring för att leka. Vattenkvalitén i Viskan är idag god, vilket är en förutsättning för att laxöring kan leva där, vilket i sin tur är en förutsättning för att alla flodpärlmusslor någon kilometer nedströms, vid Naturreservatet Mölarp, ska överleva och kunna fortplanta sig.

Grundvatten av god kvalitet - ett av Sveriges miljömål

"Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag."

Enligt Sveriges geologiska undersökningar (SGU) kommer ett förändrat klimat att påverka södra Sverige genom sänkta lägstanivåer för grundvatten, något de såg redan under den torra sommaren 2018 och även i juni 2023. Mot bakgrund av detta är den planerade täktverksamheten som innefattar sänkning av grundvattennivån mycket olämplig.

Öresjö vattenskyddsområde

Den planerade bergtäkten ligger delvis inom Öresjö vattenskyddsområde, i primär och sekundär zon. Vatten från eventuellt översvämmade sedimentationsdammar rinner mot Viskan i ett Natura 2000-område, där det bl a finns flodpärlmussla och grön mosaikslända, och vidare ut i Borås stads vattentäkt. Det aktuella området kring Viskan är enligt länsstyrelsen av riksintresse för naturvård.

Risken för oljeläckage från maskiner och fordon bör tas på stort allvar. Avståndet från den planerade täkten till Viskan är endast ca 650 meter. När vattnet och eventuella föroreningar kommit hit är avståndet till Natura 2000-området ca 1 400 meter. Vattenvägen till Borås stads vattentäkt Öresjö är endast 3,6 km.

Enligt Strömbergs Grus AB ska 78 000 ton fyllnadsmassor tas in i brytningsområdet som ett led i efterbehandlingen av detsamma. Föreningarna frågar sig vad kan dessa massor, som ska transporteras in i vattenskyddsområdet, komma att innehålla i form av kemikalier och invasiva arter.

Flodpärlmussla

Flodpärlmusslan är rödlistad och upptagen i EUs habitatdirektiv. Ökad sedimentation är ett av de hot som tas upp i Naturvårdsverkets "Åtgärdsprogram för bevarande av flodpärlmussla". Slam och finkornigt

sediment har en direkt negativ påverkan på musslorna, men missgynnar också öringpopulationer som kräver steniga bottnar för sin fortplantning. Då flodpärlmusslan i sin livscykel är beroende av en frisk öringpopulation påverkas även musslorna negativt på detta sätt.

Grön mosaikslända

Söder om täktområdet, där vattnet mynnar i Viskan, finns enligt Artportalen flera observationer av grön mosaikslända, för övrigt de enda observationerna i Borås kommun. Arten är relativt ovanlig och lever oftast i vatten med vattenaloe, vilken finns rapporterad från samma område. Grön mosaikslända indikerar att vattnet har bra kvalitet och är artrikt. Även vatten med vattenaloe har visat sig vara artrikare än vatten utan.

Lövskog

I anslutning till verksamhetsområdet finns ett alkärr. Uppgifter om området till samrådshandlingarna har bland annat hämtats från rapporten "Lövsjogsinventering Borås kommun (del 1)" utgiven av Länsstyrelsen Älvsborgs län år 1985. Åldern på skogen uppgavs då vara 41-80 år. I samrådshandlingarna tas upp att området har naturvärdesklass 3 - den lägsta klassen. Detta är riktigt, men då ska man ha i åtanke att den mesta skogsmarken i Sverige inte ingår i någon naturvärdesklass. Klass 3 visar ändå att området är värt att bevara.

Ett stort problem att lösa när det gäller att bevara arter idag är fragmentering av biotoper i landskapet. Fragmentering hindrar bland annat arters förflyttning och spridning, vilket splittrar och isolerar populationer från varandra. Gällande tätbebyggda områden brukar man prata om vikten av att upprätthålla en grön infrastruktur. Värdet av varje enskild biotop kan idag tyckas vara litet, men är på sikt avgörande för arternas fortsatta överlevnad. En efter en försvinner värdefulla biotoper till förmån för ekonomiska intressen. Stor försiktighet bör vidtas då ingrepp görs i biotop typer som inte längre är så vanligt förekommande i landskapet som de tidigare varit.

Lövskogar och sumpskogar är artrika miljöer. Alkärr faller in under båda kategorierna, löv- och sumpskog. Biotoperna är inte bara artrika utan har också, enligt en avhandling från Sveriges Lantbruksuniversitet, visat sig bryta ned det giftiga ämnet metylkvicksilver. Alkärr är således värda att bevara av flera anledningar, inte minst i vattenskyddsområden.

Uppgifterna i samrådshandlingarna är delvis föråldrade. Följande kunde noteras vid ett besök den 23 sep 2019: Skogen är ett alkärr bestående av klibbal med inslag av bl a gran, tall, ek och hassel. Många av alarna har så kallade socklar, vilket är ett tecken på lång skoglig kontinuitet. Skogen innehåller rikligt med död ved, på vilken det bland annat växer långfliksmossa. Detta är en art som enligt Skogstyrelsen är en naturvärdesindikator med medelgott signalvärde i trakten. I alskogen finns även kranshakmossa, västlig hakmossa, stor mussvansmossa samt den fuktkrävande arten mörk husmossa. Mörk husmossa anses ha högt signalvärde. Ovan nämnda signalarter indikerar, liksom alens socklar, lång skoglig kontinuitet och hög fuktighet samt att skogen har ett högt naturvärde. Avverkning intill växtplatsen orsakar ökad solinstrålning och därmed ett torrare klimat, vilket missgynnar mörk husmossa och dess följearter. Föreningarna frågar hur ekosystemet påverkas när täktverksamhet sker under grundvattennivån.

En kompletterande naturvärdesinventering som gjorts bekräftar att flera signalarter finns samt att död ved förekommer rikligt. Man tar inte upp hur sänkningen av grundvattennivån kan komma att påverka de undersökta ekosystemen.

Fladdermöss

De fem arter som hittades vid inventering var: Större brunfladdermus, nordfladdermus, dvärgpipistrell, brunlångöra och mustasch/tajgafladdermus. Brunlångöra och nordfladdermus är rödlistade.

Fåglar

I artskyddsutredningen läggs stort fokus på entitan, en av de fyra arter som noterades under naturvärdesinventeringen.

Informationen i artskyddsutredningen har hämtats från Analysportalen för biodiversitetsdata. Statistiken bygger på antal rapporter i Artportalen, vilket säger väldigt lite om hur populationen av entita har utvecklats. Att antalet rapporter har ökat kan bero på flera faktorer, till exempel att det finns fler fågelskådare i Borås som rapporterar nu än vad som fanns för tio år sedan. När en art blir ovanlig (rödlistad) kan ju benägenheten att rapportera den dessutom öka då den väl ses. Om man använder ovan nämnda verktyg för att se hur populationen av entita har förändrats på nationell nivå visar statistiken också på en positiv trend trots att Lunds universitets häckfågeltaxering visar motsatsen. Data från Analysportalen för biodiversitetsdata kan alltså inte användas på detta sätt, då många faktorer utöver populationernas storlek påverkar antalet rapporter.

Om det skulle vara så att entita faktiskt har en oförändrad eller svagt ökande population i Borås så är denna population inte isolerad från Sveriges övriga entitor, vilket betyder att om ingrepp görs i entitans biotoper i Borås kommer arten att minska ännu mer på nationell nivå.

Större vattensalamander

Den större vattensalamandern är en art som är upptagen i EU:s direktiv om bevarande av livsmiljöer. Den är beroende av dammar för fortplantning, men också av fuktiga lövskogsmiljöer med död ved för övervintring och förflyttning i landskapet. Arten har en begränsad spridningsförmåga varför habitatbrist och fragmentering utgör hot mot arten. Enligt Borås stads inventering av större vattensalamander finns ett flertal dammar med både större och mindre vattensalamander ca 800 meter nordost om alkärret. Större vattensalamander har också, enligt Artportalen, noterats vid Fristads kyrka år 2019. Alkärret med

hög fuktighet och rikligt med död ved kan anses vara ett viktigt stråk för salamandrars förflyttning i landskapet samt som övervintringsplats.

Buller

I Borås stads översiktsplan (ÖP) 2018 står följande att läsa:

"Nya verksamheter som är ljudstörande ska hänvisas till områden som redan är bullerpåverkade."

I samrådshandlingarna uppges felaktigt att täktverksamheten inte motverkar intentionen i ÖP. Det tänkta området kan inte anses vara särskilt bullerpåverkat idag. Senare års forskning har visat att det är av stor vikt att bevara tysta områden, då buller utgör ett växande problem i ekosystemen. Fåglar som letar byten med hjälp av hörseln, exempelvis trastar, drabbas. Buller begränsar också hur fåglarnas sång sprids i landskapet. Detta är ett problem bland annat för gök, större hackspett och trädgårdssångare. Mer om ämnet finns att läsa bland annat i artikeln *Trafikbuller i naturen - den okända miljöförstöringen* skriven av Ulf Elman i tidskriften Fauna och flora årg. 114:2, 2019.

Buller från brytningsområdet kommer att få stor spridning, framför allt söderut i dalen mot Viskan, där inga naturliga ljudbarriärer finns.

Energi och koldioxid

Att man inte investerar i eldrift kommer naturligtvis att orsaka stora utsläpp av koldioxid. De frågar sig om även belysning med mera kommer att drivas med diesel.

Fristads Hembygdsförening

Fristads Hembygdsförening har yttrat sig i målet och anser att det planerade området är synnerligen olämpligt för täktverksamhet. Skälen för denna ståndpunkt är i huvudsak att området ligger inom Öresjöes vattenskyddsområde som är Borås stads vattentäkt. Bergtäkten kommer att vara ett hot mot

boråsarnas dricksvatten. Trots olika åtgärder för att säkra vattentäkten så kommer "olyckor" att kunna inträffa.

Ett annat skäl är att bergets kvalitet är lågt, vilket begränsar användningsområdet. I Sjuhäradsbygden finns det stor tillgång på berg av den arten som Strömbergs Grus AB avser att bryta i den aktuella täkten. Fristads Hembygdsförening menar att bolaget ganska lätt bör hitta ett lämpligare berg och en lämpligare plats. Bolaget har inte på ett övertygande sätt visat att det finns ett behov av en bergtäkt i Fristad. Det bör krävas av bolaget att konkret redovisa när och var behoven finns och vilka volymer som är aktuella. Hembygdsföreningens uppfattning är att det inte finns något behov av en ny bergtäkt med "dåligt" berg. När det gäller transporter är det inte bara avstånd som avgör miljöpåverkan. Logistik och genomtänkta körturer kan betyda mer. Dessutom kommer hela transportsektorn att förändras i riktning mot miljöeffektiva fordon.

Behovet av bergtäkter contra lokalsamhällets intresse.

Ett företag som önskar etablera en bergtäkt har att uppfylla lagreglerade krav. Men det finns också ett lokalsamhälle där invånarna kan ha väl underbyggda invändningar mot en etablering av bergtäkten.

Fristads Hembygdsförening anser i det nu aktuella fallet att det finns starkt vägande skäl för att neka Strömbergs Grus AB att etablera en bergtäkt på fastigheten Fristad Prästgård 1:115.

Det planerade området för bergtäkten är en liten utskuren yta av hela kulturlandskapet. Därför är hembygdsföreningens ståndpunkt att täktverksamheten ska ses i sitt hela sammanhang. Här är det särskilt viktigt att beakta Viskan och Borås stads vattentäkt, Öresjö.

Fristads Hembygdsförenings ståndpunkt är att en etablering av en bergtäkt, enligt Strömbergs Grus AB önskemål och som ger ett stenmaterial av låg

kvalitet med ett begränsat användningsområde kan tillgodoses av befintliga bergtäkter. För övrigt bör det inte vara svårt att finna en annan plats för en ny bergtäkt, som dessutom är lämplig. Enligt hembygdsföreningen har inte Strömberg Grus AB visat, att det finns ett så stort lokalt behov av stenmaterial av låg kvalitet i Fristad, att det motiverar en ny bergtäkt enligt bolagets ansökan. Till detta kommer uppenbara nackdelar för lokalsamhället och dess invånare. Även för djur och natur blir det en negativ påverkan.

Slutsatsen blir att de eventuella fördelar som en bergtäkt ger inte på långa vägar uppväger nackdelarna.

Fristad Framtid

Föreningen Fristad Framtid har yttrat sig och anfört bl.a. följande. Framtid Fristad är en ideell förening som verkar för Fristadbygdens bästa och de vill påvisa de negativa följderna som en eventuell bergtäkt skulle ha på Fristad bygden.

En bergtäkt innebär för deras närmiljö: sänkt grundvatten för många fastigheter och därmed sinande brunnar, försämrad luftkvalitet på grund av dieselaggregat som kommer vara igång alla vardagar, konstant buller och damning, ökning av transporter med tung trafik, sänkning av mark- och fastighetsvärden, att Fristad/Gingri blir mindre attraktivt, påverkan på djur och natur, befintliga verksamheter kan behöva flytta eller stänga, samt, eventuellt fler oförutsägbara effekter på grund av klimat- och miljöpåverkan

En bergtäkt bidrar inte med någon ekonomisk utveckling för orten och ger inte några arbetstillfällen.

Buller

Bullerutredningen innehåller ingen samlad beräkning av ljudnivåer när flera verksamheter, som exempelvis borring och krossning pågår samtidigt. Inte heller har bullerutredningen tagit hänsyn till reflekterande ljud som kan uppstå

mot täktbranten och påverka närliggande bebyggelse. Vid nyetablering av täktverksamhet är det av vikt att bullerutredningen omfattar olika beräkningsfall och att ljudutbredningen från det värsta fallet analyseras, särskilt när det är fråga om små marginaler för att kunna hålla sig inom begränsningsvärdena (jfr Sveriges Bergmaterialindustris promemoria om ”Enhetliga rimliga villkor för täktverksamhet”, juli 2011, s. 5).

I den vetenskapliga artikeln "Lite buller räcker för att störa koncentrationen" (Chalmers Tekniska högskola, maj 2023) hänvisas till en studie som visar att det är tung trafik i låg hastighet som ger upphov till lågfrekvent buller. Lågfrekvent buller ger upphov till försämrad prestation och koncentration (Chalmers, 2023). Studien visar också att det lågfrekventa bullret är "svårt att få bukt med trots bra isolering, täta fönster och att hus byggts i enlighet med byggnormer samt riktvärden för buller". Den tunga trafiken som ökar förbi bland annat Fristads kyrka i och med en bergtäkt kommer köra långsammare p.g.a. tung last. Detta kommer således bidra till ännu mer ökat buller förbi den plats i Fristad där gravfrid råder. Andra fastigheter på väg 1803 kommer även de påverkas av detta.

Damm och smuts

Förutom vibrationer och buller från täktverksamheten bedömer de att det finns risk för damm och smuts både från täktverksamheten och från trafiken till- och från verksamheten.

I Strömbergs Grus AB:s anläggningsplan finns inga förslag på vindskydd för att dämpa damm och partiklar från verksamheten att sprida sig i luften. Inte heller finns någon genomgående plan för att anpassa sprängverksamheten efter meteorologiska förhållanden så som vindhastighet, nederbörd och luftfuktighet. De ser ett bekymmer med att damm och dammpartiklar sprider sig i luften och ger försämrad luft samt smuts.

Utsläpp av avgaser

Enligt Strömbergs Grus AB kommer 52 fordon passera till och från tälten på väg 1803 per dag. Förutom tältnöksamhetens egna utsläpp kommer dessa fordon göra betydande utsläpp över landsbygden och på sin färd dit.

Trafiksituationen

Vägen till och från Fristad är redan idag ganska tungt belastad och på Nordskogsvägen blir det dagligen köer på grund av tungt lastade fordon som kämpar med att ta sig upp för backen. Även Frufällebacken utgör ett hinder för tyngre trafik.

Andra risker i närmiljön är vägar med dålig sikt, vägar som saknar vägren och belysning. Där kör redan idag en del tyngre trafik som skolskjutsen, traktorer, timmerbilar och liknande samt ungdomar på mopeder, cyklar eller människor som promenerar, rider, cyklar, åker rullskidor eller springer.

Påverkan på fastigheter och verksamheter

Det är 21 fastigheter som blir direkt drabbade av tälten och fler drabbas indirekt. Vissa fastigheter ligger så nära som 250 meter ifrån den tilltänkta bergtälten. Minst två företag drabbas, varav det ena är YogaKloster på fastighet Gingri Nygården 5:3 och det andra dammanläggningen på Lundagården 2:36, en biotop.

Även kyrkan i det lilla samhället Fristad drabbas då den tunga trafiken till och från tälten kommer åka förbi dagligen. Bröllop, dop, skolavslutningar och begravningar kommer påverkas då ljudvolymen blir en annan med den tunga trafiken i bakgrunden. Gravfriden blir ett minne blott.

Djurlivet kring tälten påverkas definitivt. Idag är det ett rikt djurliv med både älg, varg, rävar, rådjur, olika sländor, fåglar, grodor med mera.

Friparken

Av Fristads invånare är 24 procent barn och ungdomar. Idag bor det ca. 2400 personer under 18 år i Fristad. Det är ungdomarna som bygger framtiden och ett

samhälle där ungdomar trivs och verkar är ett samhälle som kommer fortsätta utvecklas och blomstra. Friparken är den framtida mötesplatsen i Fristad. En aktivitetsspark som byggs under 2023 i närheten av Fristads centrum. I parken kommer det bland annat finnas skatepark, linbana, cykelbana och minigolf.

Prästhöjden

I området Prästhöjden påbörjades år 2021 en byggnation av 121 nya lägenheter i Fristad, som nu står klara. Det visar på att det lilla servicesamhället är en eftertraktad bostadsort.

Övrigt

Ca 70 lokala företag och ca 70 lokala föreningar är i dag medlemmar i Framtid Fristad. Flera av företagen bedriver sina verksamheter på landsbygden och bidrar till den levande landsbygd som är framträdande i det lilla samhället. I Fristad kan man förena vardagsmotion med närkultur genom att gå en konstrunda. Här finns även en folkhögskola, Fristad Folkhögskola.

Riksintressen

I enlighet med 3 kap. 6 § miljöbalken ska vattenområden samt fysisk miljö i övrigt, som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet, så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter ska särskilt beaktas. Om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

En livskraftig landsbygd

I Borås Stads visioner för 2025 och 2030 ingår en livskraftig och levande landsbygd, se Översiktsplan för Borås. Fristad är en livskraftig och levande landsbygd. En bergtäkt i samhället, bara ca 1 km (fågelvägen) från Fristad kyrka och ca 2 km från Fristads centrum gör att delar av landsbygdens unika värden byggs bort. Fristad är en attraktiv bostadsort och även landsbygden runt samhället utgör eftertraktade områden.

Risken med en bergtäkt i Fristad och så nära centrum är att området inte längre blir lika eftertraktat att flytta till, eller stanna kvar på. Både företag och privatpersoner blir drabbade. Att människor bor och driver verksamhet på landsbygden är viktigt för att kunna behålla serviceutbudet och för att Fristad ska kunna fortsätta vara en levande och blomstrande serviceort dit människor vill flytta.

På fastigheten Fristad Prästgård 1:115 finns det fornlämningar. Den tilltänkta bergtäkten ligger nära kyrkan som har ett högt kulturvärde. En bergtäkt i området tar inte hänsyn till vare sig befintlig bebyggelse eller topografi. Landskapsbilden skulle helt förändras om en täktverksamhet etablerades i området.

Namninsamling

En namninsamling har gjorts i samarbete med projektgruppen mot bergtäkten och föreningen Framtid Fristad, som ges in i målet.

Yoga Kloster, Frida Helsing Ohlsson, Robert Van Helsing

Frida Helsing Ohlsson och Robert Van Helsing har yttrat sig i målet och yrkat att ansökan ska avslås. De har utvecklat talan i huvudsak enligt nedan.

Deras privatbostad och verksamhet YogaKloster AB finns på fastigheten Gingri Nygården 5:3, som ligger ca 500 meter från det tänkta täktområdet. Om en bergtäkt blir aktuell på fastighet Fristad Prästgård 1:115 yrkar de ersättning för i första hand, kostnader för att flytta verksamhetsplats och köp av likvärdig fastighet på annan ort som passar för verksamhetens syfte. I andra hand yrkas ersättning för tvungen nedläggning av verksamheten. De yrkar även på ersättning för minskat värde på fastighet och för oförutsedda skador som kan uppstå till följd av och under täktverksamhetens gång.

En bergtäkt så nära deras fastighet skulle få stora negativa konsekvenser för dem som privatpersoner, för deras verksamhet, fastigheten, djurlivet och

naturen kring fastigheten. De vill påvisa att Naturvårdsverket anger som riktvärde ett skyddsavstånd på 500 meter mellan verksamhetsgräns och bebyggelse.

Verksamhets- och brytområdet sluttar söderut ner mot Viskans dalgång. Inget bullerskydd är planerat mot söder där deras fastighet ligger, i en dalgång som kan ge ökad ljudresonans.

I fastigheten bor de privat samt bedriver verksamhet genom företaget YogaKloster AB sedan 13 år tillbaka. De har tysta retreatar på platsen, som kan vara i fem dagar. Personer kommer till verksamheten för att varva ner och återhämta sig i tystnad. En bergtäkt i det direkta närområdet, som är aktiv mellan kl. 07.00 och 16.00 på vardagar, skulle tvinga dem att stänga ner eller flytta verksamheten på grund av att tysta retreatar inte kan genomföras med det ljud som en täkt kontinuerligt avger.

Förutom de tysta retreaterna och utvecklingsdagar för företag kommer besökare på spontana utflykter till verksamheten för att titta på den vackra trädgården och ta del av det kulturarv som de delar med sig av och som är grunden till verksamheten. Naturljud som fågelkvitter, vattenflödet i Viskan samt vindsus är en del av helhetsupplevelsen för besökarna. Täkten skulle komma att påverka verksamheten negativt genom att störa naturupplevelsen.

De har också besökare som kommer på bokade klasser och utbildningstillfällen som arrangeras av YogaKloster och Fristad Aikido- & laidoklubb som företaget under många år samarbetat med. Verksamheten bidrar till en levande landsbygd.

Fastigheten Gingri Nygården 5:3 ligger i ett naturskönt område. Dagligen ser de och deras besökare djurlivet på nära håll. Tranor häckar varje år, älgar, rådjur, rävar, svanar, änder och harar hör till vanligheten. Duvhök, koltrastar, fladdermöss, röd glada, hussvala, tornseglare, småfåglar, hackspett, grodor,

ekorrar och gök är också mycket vanligt. De mer ovanliga sorterna av djur som finns på platsen är varg, grön mosaikslända och citronfläckad kärrtrollslända. Det finns även ängsnyckel orkidé samt vattenaloe samt flera olika våtmarker. De kan inte se att Strömbergs Grus AB redovisat något om vare sig vargen, den gröna mosaiksländan, ängsnyckel orkidén eller citronfläckad kärrtorpsslända i miljökonsekvensbeskrivningen, trots att våtmarken och korvsjön borde bli påverkade av täktverksamheten.

Vid en eventuell täktverksamhet på Fristad Prästgård 1:115 kommer det ökade trafikbullret på väg 1803 vara påtagligt och störande för verksamheten när vinden ligger på från norr. Det mest påtagliga och störande ljudet från bergtäkten är dock ljudet från krossverksamheten som pågår mellan 25-35 veckor per år. Ljudet från krossverksamheten överskrider gränsvärdet på 50 decibel till fastigheter som ligger söder och väster ut från området, där något topografiskt skydd inte finns. Även ljudet från borrhning, som sker 6-8 veckor om året samt de sprängningar som görs, är störande ljudelement för deras verksamhet.

Borås kommun har en översiktsplan (ÖP) som antogs 2018 och behandlar de följande 20 åren. I den översiktsplanen står bland annat följande: "Nya verksamheter som är ljudstörande ska hänvisas till områden som redan är bullerpåverkade.". Området för den tilltänkta bergtäkten är inte ett bullerpåverkat område. Verksamhetsområdet bör betraktas som ostört då vägbullret inte når upp till gränsen på 30 dBA (enligt länsstyrelsens bullerkarta "LstO Vägbuller" från 1998).

De menar att deras fastighet skulle minska i värde om ansökan bifalls. De har tillfrågat Johan Nilsson på Mäklarhuset i Borås som gett följande svar: "Kan intyga utefter din information om att en bergtäkt så pass nära er fastighet väsentligt påverkar ert värde negativt.".

Fastigheten har en djupborrad brunn och det finns en stor oro att grundvattnet påverkas på grund av tåkten och att brunnen då kan komma att sina eller förorenas.

Oron gällande den borrhade brunnen har sin grund i att utöver verksamhetsområdets fuktiga områden, kan två bäckars flöden (en väster om och en öster om tåkten) komma att påverkas vid en bergtäkt och dess sänkning av den mellanliggande topografin. Den östra, huvudflöde till kräftdammar, riskerar att torrläggas helt vilket skulle resultera i försämrade syresättning och vattentillförsel för dammarna på fastighet Lundagården 2:36. Deras fastighet ligger precis i tomtgräns med dessa dammar och påverkan på deras brunn kan komma att ske. Smuts och damm kommer även färdas genom luften till deras tomt. Det finns även risk för vibrationsskador på byggnaderna på fastigheten. De menar att det borde vara ett skyddsvstånd om 600 meter från bergtåkten då det finns risk för stenkast.

Driften av ett hållbart företag görs över tid. Deras företag är välkänt i målgruppen och de har besökare från hela Sverige och olika delar av världen på grund av långvarigt varumärkesuppbyggande. Att flytta verksamheten så som den ser ut idag till annan plats skulle innebära mycket arbete och vara mycket kostsamt. Huset på fastigheten är specialbyggt och har blivit ett kännemärke med ett utmärkande karakteristiskt 12 meter högt torn samt en Japansk Toori och en alltmer framträdande zenträdgård. Det är inte bara varumärkesuppbyggande som sker över tid utan även uppbyggande av fastighet och trädgård från idé till verklighet. De har även planer för vidare expansion. Med en bergtäkt intill skulle värdet på fastigheten sjunka och möjligheten för dem att sälja skulle minska. De skulle inte få tillräckligt mycket betalt för fastigheten för att kunna köpa ett likvärdigt hus på annan, likvärdig ort. Verksamheten skulle inte kunna leva vidare. Om de skulle tvingas avveckla verksamheten finns det risk att de skulle drabbas av ohälsa på grund av livskris.

Frida Helsing Ohlsson och Robert Van Helsing har även bifogat reflektioner över den nuvarande verksamheten från personer som har besökt YogaKloster.

Niklas Rydin

Niklas Rydin har, som det får förstås, yrkat att ansökan ska avvisas. I andra hand yrkas att ansökan ska avslås. I tredje hand yrkar han att täkttillstånd endast ska ges i tio år och sammanfalla med den ansökta arbetstiden för tillhörande vattenverksamhet.

Ersättningskravet om MMD godkänner bergtäkten bör vara minskat värde av fastigheterna Gingri-Nygården 5:1, Lundagården 2:36, Gingri 3:1, Bredgården 2:7 och 2:8, Gingri-Nygården 4:3 och totalt förstörd verksamhet vid hans dammar, totalt 9 850 000 kr.

Niklas Rydin har utvecklat sin talan i huvudsak enligt nedan.

Om Niklas Rydins fastigheter

Fastigheten Lundagården 2:36 är den fastighet som är närmast den tänkta bergtäkten, 120-180 meter från täkten beroende på hur man mäter. Denna fastighet var inte med i kungörelsen för vattenverksamheten, vilket är anmärkningsvärt. Det finns många underjordiska källor där vatten sipprar upp på fastigheten Lundagården 2:36. Mellan dammen på Lundagården 2:36 finns en mosse med en gammal fin stensatt vattenbrunn som Strömbergs Grus AB inte nämner någonting av i ansökan. Gingri Nygården 5:1 är den andra fastighet han äger och som dammarna också gränsar till.

Dammar

Hela avrinningen från bergtäkten lutar ner mot Niklas Rydins dammar och sedan ut i Viskan och Öresjöes vattenskyddsområde. Dammarna är inte bara en kräftodling utan och ett område för mycket vattenlevande djur, insekter, fåglar osv.

Vattenkvalitén är mycket hög och man kan under hela året se botten i dammarna på grund av väldigt fint vatten. Det är tydligt vattenkvalitén kommer påverkas av bergtäkten. Risken att extremt skyfall sköljer ut förorenat sediment från täktens damm till dammarna och Viskan är inte omnämnd i ansökan mer än indirekt.

Borås stad, genom förra kommunbiologen Jenny Plyem, har inventerat dammarna efter olika vattendjur och hittat många olika arter. Hon var även drivande i ett öring/flodpärlmussla-projekt i Viskan direkt nedan dammarna. Dessa djur kommer skadas om bergtäkten blir av.

Kvävepåverkan på djurlivet i vatten nedströms täkten – ej utrett

Niklas Rydin undrar hur sökanden ser på de närliggande dammarnas påverkan av kväve från sprängningar. Koncentrationen av utsläpp från täktens sedimentationsdamm till bäcken och de närliggande dammarna är betydligt högre än andelen i den nedströms mottagande ån Viskans flöde. Även om sedimentationsdammen kan försees med en kvävereducerande funktion kommer halten av kväve att vara förhöjd efter täkten.

Artskyddsutredningen nämner inget om salamandrars eller kräftors känslighet för kväve; utredningen nämner inte kväve överhuvudtaget, trots att det kan påverka reproduktionsmöjligheter. Webbplatsen artfakta.se uppger beträffande salamandrar att ”svala och skuggade vatten med låga pH-värden eller höga koncentrationer av kväve (N) tycks undvikas i reproduktionssammanhang”.

Kräftor och kväve

Ansökan eller dess bilagor nämner inte kräftorna, i dammarna nedströms täktens utloppsbäck, och den påverkan täkten kan ha på dessa. Även vid rening om 50 procent av kvävet skulle de beräknade medel- och högstautsläppen av kväve från täkten vara alltför höga för kräftor. Vid varmare vatten i sedimentationsdammen än 21 grader torde den toxiska effekten bli än mer akut för kräftorna i dammarna som ligger närmast efter sedimentationsdammen, i

utloppsbäckens flöde. Vattnet i en liten damm i en bergtäkt torde om sommaren ofta vara varmare än 21 grader.

De primära recipienterna (bäck, dammar, våtmark) utreds inte i ansökan

I ansökan och dess underlag beskrivs täktens marginella påverkan på det större vattendraget Viskan, men de primära recipienterna som bäck och hans dammar, mellan täktområdet och Viskan, berörs inte. Våtmarken närmast Viskan (området kring bäckens utlopp) och där belägna korvsjöar nämns inte över huvud taget. Tillförsel av sediment och kväve bidrar till igenväxning och riskerar att försämra våtmarkens karaktär och funktion.

EU:s vattendirektiv ger genom sina miljömål skydd även för mindre ytvatten, såsom bäckar – detta oavsett eventuell övervakning eller kontroll i nationella program.

Vattenföring

Utredningen har inte räknat med den lägsta dygnsmedelvattenföringen, utan ett medelvärde av många års lägsta flöden. Man borde alltid se till de mest extrema situationerna, inte lågvattenmedelvärden över flera år. Eventuellt utsläpp när flödet endast är 100 l/s utgör stor risk för öring, musslor med flera vattenlevande organismer. Störst risk vid farligt utsläpp (exempelvis oljeläckage) bör vara i den lilla bäcken som rinner genom hans dammar. Täkten ska senare bli deponi för massor vars innehåll blir svårkontrollerat.

Buller

Niklas Rydins fastigheter ligger i ett område där det är tyst. Människan drar sig mer och mer till tysta områden för att få ett lugn i den stressiga miljön runt städer vi lever i. Hans dammar är inte bara en kräftodling utan han hyr ut området till exempelvis träning med apportrande hund, olika föreningar, födelsedagsfiranden, svensexor och möhippor m.m. Alla dessa människor påpekar tystnaden när de är på hans fastigheter. Begreppet "Niklas Dammar" är välkänt runt om i hela Västra Götalands län. Med en bergtäkt kommer denna tystnad att försvinna.

Behov och lokalisering

Adekvat och aktuell behovsutredning saknas i ansökan. Flera av den senaste tidens byggen i Borås–Fristad-området har vid anläggandet givit ett överskott på berg (exempelvis industriområdet vid Nordskogen och bostadsområdet strax norr därom, ”Öresjö ängar”), liksom industriområden väster om Borås. Efterfrågan sägs ha minskat på sistone och befintliga täkter minskat sin produktion. Lokaliseringen tycks inte ha stöd i något externt utlåtande. Utredning saknas, som visar på att det verkligen föreligger behov av en ny bergtäkt på föreslagen plats och av uppgiven kvalitet. Utan bättre underlag kan sökandens argument endast ses som subjektiva.

Övriga synpunkter

Niklas Rydin är emot att starta en bergtäkt i vattenskyddsområdet. En fördubbling av tung trafik medför risker för trafikanter och ökade problem vid utfarter. Riskbedömning för väg 1803, med avseende på stenkast, vibrationer och markrörelser saknas i ansökan.

Niklas Rydin anser att det är en brist i ansökan att bolaget inte har informerat fastighetsägarna om hur vibrationsmätning på deras byggnader ska gå till. Anspråk på ersättning för intrång eller hyra för placerad mätutrustning har därmed inte kunnat framställas i målet.

Han framför synpunkter på att villkoret för damning är svårtolkat, likaså skrivningarna i MKB:n om varför föroreningar inte kan nå grundvattnet. Han anser att den oljeavskiljande anordningen vid sedimentationsdammen samt hanteringen av upptäckt olja inte är beskrivna i detalj i ansökan. Han ifrågasätter om tillstånd kan ges innan steg 2 i en arkeologisk undersökning har genomförts.

Bäcken i den nordöstra kanten av det markerade täktområdet tangeras av och korsas av brytområdet, trots att Strömvergs Grus AB anger att den ska lämnas orörd.

Ersättningskrav

Ersättningskravet om MMD godkänner bergtäkten bör vara minskat värde av fastigheterna Gingri-Nygården 5:1, Lundagården 2:36, Gingri 3:1, Bredgården 2:7 och 2:8, Gingri-Nygården 4:3 och total förstörd verksamhet vid hans dammar.

Värdeminskningen av fastigheterna på grund buller, sprängningar, fordons-transporter, förorenat vatten, förstörd tystnad och bara tanken att en bergtäkt finns inom 180 meter anser mäklare på Ludvig co kan vara upp emot 80 procent av fastighetsvärdet. Fastigheterna kan alltså vara osäljbara eller kräva inlösen enligt mäklaren. Värdet idag på Niklas Rydins fastigheter uppgår till 10 000 000 kr. Då fastigheterna kan bli osäljbara är ersättningen 8 000 000 kr.

Verksamheten vid dammarna ser han som totalförstörd vid godkännande av en bergtäkt. Bygget av dammarna och området omkring har kostat 600 000 kr. Verksamheten omsätter ca 50 000 kr årligen. Bergtäktens tillstånd ska vara i 25 år vilket då ger 25 gånger 50 000 kr, dvs 1 250 000 kr. Ersättningskravet för dammarna och verksamheten där är 1 850 000 kr. Det totala ersättningskravet är på 9 850 000 kr.

Susanne Forslund

Susanne Forslund har yttrat sig i målet och i första hand yrkat att ansökan ska avvisas och i andra hand motsatt sig att Strömbergs Grus AB beviljas tillstånd till bergtäkt på fastigheten Fristad Prästgård 1:115. För det fall att ansökan beviljas har hon framställt förslag på vissa kompletterande villkor samt att tiden inom vilken anspråk på oförutsedd skada fastställs till 20 år från arbetstidens utgång.

Samrådskretsen

Strömbergs Grus AB har bedömt att Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Borås Energi och Miljö AB inte ska ingå i samrådskretsen. Samråd enligt 6 kap. 30 § MB har därmed inte skett med

nämnda myndigheter och bolag. Det föreligger således en formell brist som innebär att ansökan om tillstånd för verksamheten ska avvisas.

Synpunkter i sak

Verksamheten inskränker Susanne Forslunds förfogande över fastigheterna Bredgården 2:9, Ekåsen 1:7, Tärby 19:1 och Gingri Bosgården 1:3, samtliga i Borås kommun och har en negativ påverkan på hennes verksamhet. Det finns flera omständigheter som gör den föreslagna platsen för bergtåkten olämplig. Bland annat går det inte att utesluta att verksamheten kommer att påverka skyddsvärda områden. Vidare utredningar behöver utföras för att klarlägga hur närliggande verksamheter och närboende kommer att påverkas av täktverksamheten samt påverkan på trafiksituationen i området. Även ekonomisk säkerhet och ersättning för oförutsedd skada behöver utredas vidare och redovisas.

Susanne Forslunds ovannämnda fastigheter ligger mer eller mindre nära den fastighet på vilken Strömbergs Grus har för avsikt att etablera en bergtåkt. Fastigheten Bredgården 2:9 är dock den som bedöms bli mest berörd av verksamheten då fastighetsgränsen löper endast 150 meter från det område där den avses bedrivas.

Intill fastighetsgränsen för Bredgården 2:9 löper en fin skogsväg. Vägen används idag för träning av hästar. Ett stort antal barn och ungdomar rider dagligen på vägen och sammantaget används vägen för träning av ca 100 hästar. Vägen är lämplig för just hästräning eftersom den upplevs som mycket lugn och trygg. Det är viktigt att vägen även fortsatt upplevs som lugn och trygg så att den även framöver kan användas på samma sätt som idag. Det finns ingen alternativ plats i området som utgör lämplig plats för hästräning.

För det fall verksamheten tillåts kommer vägen vara olämplig för träning av hästar, särskilt med hänsyn till buller och vibrationer från verksamheten. Vid

sprängning finns även risk för att hästarna blir rädda vilket naturligtvis kan leda till skador för de ryttnare, ofta barn och ungdomar, som rider.

På fastigheterna bedriver Susanne Forslund hästverksamhet, vilket är en störningskänslig verksamhet. Hästarna på hästgården i sig är ett skyddsvärt objekt, men även ridverksamheten skulle komma att påverkas av verksamheten. Sprängningar och vibrationer kan bland annat skrämja hästarna och innebära en ökad risk för olyckor för ryttnarna. Även hästarna kan påverkas av en bullrande miljö. Det finns vidare en överhängande risk för en betydande värdeminskning på fastigheterna. Susanne Forslund vill i detta sammanhang framhålla att sak-, person- och förmögenhetsskada som orsakas av en verksamhet på en intilliggande fastighet kan ge rätt till miljöskadestånd.

Fastigheterna består till stor del av skog. En stor del av skogen är belägen inom Bredgården 2:9. Skogen är avverkningsbar. Om verksamheten etableras kommer det inte vara aktuellt för Susanne Forslund att avverka skogen då skogen istället behöver stå kvar som bullerskydd. En etablering av verksamheten innebär därför att hon i princip bakbinds i sina planer på avverkning och därmed avsevärt begränsas i sin förfoganderätt till fastigheterna.

Enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska den plats väljas för en verksamhet som är mest lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta möjliga intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Det finns flera omständigheter, som gör den föreslagna platsen för verksamheten olämplig. Strömbergs Grus bör därför utreda flera alternativa lokaliseringar såväl inom Borås kommun som i andra kommuner.

Susanne Forslund påtalar bland annat att det finns risk för påverkan på grundvattnet samt att verksamheten kan riskera dricksvattenförsörjningen för invånarna i Borås genom påverkan på vattentäkten Öresjö. Hon anser att det bör utredas hur verksamheten förhåller sig till tillämpbara miljökvalitetsnormer

för luftkvalitet och buller. Vidare menar hon att det finns risk för påverkan på skyddsvärda områden och skyddsvärda arter samt friluftslivet i området. Hon menar att trafiksituationen i området behöver utredas ytterligare då ökad trafik bland annat innebär olycksrisker. Hon ifrågasätter om föreslagen ekonomisk säkerhet är tillräckligt väl tilltagen.

För det fall att tillstånd meddelas kommer Susanne Forslund att yrka ersättning för intrång enligt 31 kap. 16 § miljöbalken. Enligt 22 kap. 1 a § andra punkten MB och 7 kap. 4 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet åligger det sökanden att ta fram ersättningsbelopp till sakägare. Någon beräkning eller redogörelse för ersättningens storlek samt vad den ska omfatta har inte redovisats. Sökanden behöver komplettera med dessa uppgifter för att hon ska ha något att bemöta. Susanne Forslund bevarar sin rätt att när ett erbjudande om ersättningsbelopp har lagts fram, ta ställning till erbjudandet och eventuellt framställa ett eget yrkande om ersättning för marknadsvärdeminskning på fastigheterna.

Villkor angående belysning

Strömbergs Grus AB har uppgett att täktområdet kommer att vara upplyst dygnet runt. Området utgörs idag av ett mörkt landsbygdsområde. I det fall täktområdet lyses upp kommer stor ljusförorening att uppstå. Ljusförorening påverkar djur, människor och natur på ett negativt sätt. Det har till exempel visat sig att djur påverkas av ljuskällor nattetid. Exempelvis kan fåglar förvirras i sin orientering. Olägenheten i form av ljusförorening ska beaktas tillsammans med övriga störningar och olägenheter såsom exempelvis buller som uppstår från verksamheten.

Sammantaget är lokaliseringen, som Susanne Forslund också tidigare anført, olämplig, vilket gör att bolagets ansökan om tillstånd ska avslås. I det fall tillstånd ges till sökt verksamhet föreslår hon ett villkor kopplat till belysning enligt följande.

Täktområdet får endast vara upplyst helgfri måndag – fredag mellan kl. 06.30 – 16.00 samt under lastning och lossning av transport. Belysningen ska vara riktad neråt och försedd med skärmar i syfte att minska att ljuset når himlen. Belysningen ska utgöras av LED-lampor eller motsvarande som medför en smalare ljusspridning.

Som skäl för föreslaget villkor anføres följande. Det finns framför allt tre åtgärder som kan vidtas för att minska en ljusförorening. Minskning av tiden då belysning sker, vilket medför att olägenheten för ljusförorening minskar. Det finns inte anledning till att området ska vara upplyst under annan tid än när verksamheten bedrivs.

Val av belysning kan också påverka nivån av ljusföroreningar. Att använda rätt typ av belysning, som LED-lampor, ger en smalare ljusspridning, som bidrar till minskad ljusförorening. Genom att undvika överdrivna och onödiga ljuseffekter bevaras mörkret.

Att använda skärmar och rikta belysningen neråt kan också vara ett effektivt sätt att minska ljusföroreningar. Genom att blockera ljuset från att sprida sig uppåt och i stället rikta det nedåt mot marken minskas ljuset som når himlen och därmed bevaras det naturliga mörkret. Detta kan göras genom att installera skärmar på belysningsarmaturer och justera riktningen av ljuskällorna. Det är därför som Susanne Forslund föreslagit att belysningen ska vara riktad neråt samt vara försedd med skärmar i syfte att minska att ljuset når himlen.

Villkor avseende skyddsåtgärder för häckande fåglar
Länsstyrelsen har föreslagit ett villkor för fåglar innebärande att inga träd får fällas under perioden 1 april – 15 juli. Strömbergs Grus AB har vidgått detta villkor.

Susanne Forslund konstaterar att fåglarna, oavsett om trädfällning kommer att ske eller inte, även kommer att störas av den pågående täktverksamheten. Hon anser därför att villkoret bör omformuleras enligt följande.

Ingen trädfällning eller bulleralstrande arbeten får utföras under fåglarnas häckningsperiod 1 april – 15 juli.

Yrkande angående tiden för oförutsedd skada
Sökanden har yrkat att tiden, inom vilken anspråk på oförutsedd skada får framställas, ska uppgå till 15 år från arbetstidens utgång (enligt yrkandet 10 år). Det noteras att tiden inom vilken ersättning kan framställas sammanfaller med utgången av den yrkade tillståndstiden om 25 år. Då det är sannolikt att oförutsedd skada även kan uppstå efter det att verksamheten upphört, t.ex. med hänsyn till ändrade vattenförhållanden.

Fredrik Isaksson och Ulla-Carin Nordner

Fredrik Isaksson och Ulla-Carin Nordner, har som det får förstås, yrkat att ansökan om täktverksamhet vid Fristad Prästgård 1:115 ska avslås.

Fredrik Isaksson och Ulla-Carin Nordner yrkar därutöver, i första hand, på total inlösen av deras fastighet Borås Lundagården 1:11. Värdering ska utföras av en oberoende och opartisk värderare, med ett belopp baserat på marknadsvärdet innan ansökan om täkten offentliggjordes (2019 och framåt) samt ett tillägg på minst 25 procent. Flyttkostnader och andra uppkomna utgifter ska också ersättas.

I andra hand yrkar de att Strömbergs Grus AB ska åläggas att ersätta dem för alla kostnader och olägenheter som uppstår till följd av täktverksamheten under en period av minst 20 år från att ett eventuellt täkttillstånd vinner laga kraft. Detta inkluderar, men är inte begränsat till kompensation för fastighetens värdeminskning, bullerreducerande åtgärder för att minimera de ihållande störningar som kommer påverka deras hem, arbetsförhållanden och hälsa,

potentiella kostnader för alternativa lösningar på vattenförsörjning om deras borrhade brunn skulle påverkas av täkten samt ersättning för andra oförutsedda kostnader som orsakas av täktverksamheten.

Fredrik Isaksson och Ulla-Carin Nordner har yttrat sig över ansökan i huvudsak enligt följande. De bor tillsammans med gemensam son endast cirka 250–300 meter från den föreslagna bergtäkten. Om bergtäkten godkänns kommer den att orsaka djupgående och negativa konsekvenser för deras hälsa, livskvalitet och boendemiljö, samt strida mot flera grundläggande principer i miljöbalken.

De valde att bosätta sig här just för lugnet och den fantastiska naturen. Besökare har ofta kommenterat platsens rogivande atmosfär och nästan paradisliknande skönhet. De njuter av att tillbringa sin lediga tid här och värderar möjligheten att bo och semestra hemma i egen idyllisk miljö. Om denna bergtäkt blir verklighet skulle detta dock raderas. De skulle tvingas resa bort oftare, vilket skulle belasta både deras ekonomi och den globala miljön.

De arbetar båda hemifrån och är beroende av en tyst och koncentrationsfrämjande miljö. Bullret från bergtäkten – sprängningar, stenkross och tung trafik – skulle drastiskt försämma arbetsmiljön. Detta strider mot försiktighetsprincipen i miljöbalken (2 kap. 3 §), som föreskriver att verksamhetsutövare ska vidta åtgärder för att förebygga störningar.

Den planerade täkten innebär en betydande värdeminskning för deras fastighet, som är en av våra viktigaste ekonomiska tillgångar.

Utöver ljudpåverkan skulle den tunga trafiken på den redan smala och slingrande väg 1803 öka dramatiskt med 50 tunga fordon om dagen. Denna väg är inte dimensionerad för sådan trafik och kommer att innebära stora säkerhetsrisker för gångtrafikanter, cyklister och motortrafik.

Täktens påverkan på grundvattnet i området är en annan stor oro. De är beroende av en egen borrhäls brunn. De kräver att oberoende hydrologiska undersökningar genomförs för att säkerställa att vattenförsörjningen inte påverkas av täktverksamheten.

De vill också uppmärksamma att verksamheten planeras att drivas med diesel, som är problematiskt ur ett hållbarhetsperspektiv. Även om detta är en bredare miljöfråga, står det i kontrast till miljöbalkens mål om en hållbar utveckling (1 kap. 1 §) och förstärker deras känsla av osäkerhet kring täktens påverkan – både på deras närmiljö och det större ekologiska sammanhanget.

Fredrik Isaksson och Ulla-Carin Nordner har vidare anfört synpunkter på det förslag till kontrollprogram som bilagts ansökan vad gäller bullermätningar.

De anser att täktens planerade lokalisering är direkt olämplig. Närheten till bostäder, den förväntade påverkan på grundvatten, samt de betydande kumulativa effekterna i området gör att denna placering strider mot miljöbalkens lokaliseringsprincip (2 kap. 6 §), som föreskriver att verksamheter ska förläggas till platser där de orsakar minst skada på miljön och människors hälsa.

Peder Redig och Heléne Redig

Peder Redig och Heléne Redig, har som det får förstås, yrkat att ansökan om täktverksamhet vid Fristad Prästgård 1:115 ska avslås.

Vid beslut om etablering av bergtäkt vid Fristad Prästgård 1:115 yrkar de i första hand ersättning i form av total inlösen av fastigheten Borås Lundagården 1:19. Enligt gängse praxis ska värdering utföras av en opartisk värderare som Lantmäteriet förordnar. Beloppet ska minst vara det medelmarknadsvärde som rått sedan kungörelsen om ansökan gällande täkttillstånd blev offentlig (2019 och framåt) då de av förklarliga skäl inte, om vi så önskat, kunnat avyttra

fastigheten till dess rättmätiga värde. Beloppet skall även adderas med ett påslag på minst 25 procent. Även flyttkostnader, och andra uppkomna kostnader i samband med en flytt, ska till fullo ersättas.

Om domstolen inte anser att inlösen av ovan nämnda fastighet ska ske innan eventuell etablering av bergtäkten yrkar de på andra signifikanta ersättningar baserat för de menliga följder som etableringen får för dem enligt vad som anges nedan. De kräver att dessa ska beaktas under en period om minst 20 år från att ett eventuellt täktillstånd har vunnit laga kraft.

De motsätter sig etableringen av en bergtäkt i Fristad/Gingri med följande motiveringar som också ska ersättas. Avsänkning av grundvattennivån kommer att torrlägga deras grävda brunn (6 meter) som idag, enligt tester, har mycket god vattenkvalitet. Avsänkning av grundvattennivån riskerar att ödelägga deras odlingar, och menligt påverka möjligheterna att klara hushållets vattenbehov. Deras energiborrhål för bergvärmepump å 150 meters djup riskerar att reduceras angående effektivitet vid förändrade grundvattennivåer.

Närheten till täktområdet (ca 225 meter) frångår praxis på 500 meters avstånd mellan bostad och bergtäkt vilket leder till helt oacceptabla emissioner av ihållande buller och damning. Bullernivån kommer att omöjliggöra arbete i hemmet mellan kl. 07:00 och 17:00. Damning och stenkast kommer att hota respektive reducera elproduktionen via deras stora solcellsanläggning som gör dem självförsörjande på elektricitet på årsbasis när det gäller värme, varmvatten respektive elenergi till privat elbil och helelektriskt arbetsfordon. De mycket närbelägna sprängningarnas (ca 300 meter) vibrationer hotar också driften av deras batterianläggning. Deras bilar hotas av stenkast vid de 6-8 sprängningar per år som kommer genomföras under 25 år. Försämrad livsmiljö och livskvalitet kommer också inverka menligt på möjligheten till återhämtning och välbefinnande i deras eget hem.

Sökanden redovisar endast sin egen åsikt om att ett ökat behov av material finns. Vilket det behovet är framgår inte utan är baserat på ett antagande om Borås ökande tillväxt. Befolkningsökningen i Borås har stagnerat och enligt siffror från Borås stad kommer ökningen de kommande åren fram till 2029 endast bestå av ca 1 000 personer totalt. Behovet av nybyggnation av bostäder kommer sannolikt att minska i motsvarande omfattning.

De data som de har fått fram ger vid handen att behovet av krossat berg för Borås kommun är ca 10 ton per invånare och år vilket medför ett maximalt årsbehov på ca 1,2 miljoner ton. De befintliga respektive tillståndsgivna täkterna har ett, minsta möjliga, uttag av 2,4 miljoner ton per år till minst år 2044. Alltså finns en hundra procentig överkapacitet vägt mot behovet i många år framöver. Notera att siffrorna är exklusive entreprenadberg vilket i stor omfattning nyttjas i Borås kommun. Som ett jämförelsevärde producerades, under 2021, 615 000 ton vilket var ett år med hög produktion enligt inhämtade data. Att med dessa fakta överväga nyetablering av ytterligare en täkt i Borås kommun synes gå emot alla myndigheters intentioner.

De ifrågasätter även hur sökanden har dragit gränsen när det gäller befintliga bergtäkter i Borås. Kartan som redovisades vid huvudförhandlingen tar till exempel inte med bergtäkterna på Ramnaslätt och en nyligen tillståndsgiven dock ännu inte startad bergtäkt i Kyllared. Sökanden uppgav att man avser att försörja expansionen av Molla (en liten by belägen efter Borgstena mot Herrljunga). Efter kontroll med Herrljunga kommun finns ingen detaljplanering för området varför de anser att det inte är korrekt att anföra som ett avsättningsområde för sten.

Lisbeth Larsson och Christer Larsson

Lisbeth Larsson och Christer Larsson har yttrat sig över ansökan och, som det får förstås, yrkat att den avslås. De har påtalat risker och olägenheter med ökade tunga transporter, att bergtäkten skulle innebära buller, damning och

vibrationer i närheten av bostäder, risker med införsel av externa massor och behovet av kontroll av dessa, risker för deras dricksvatten- respektive energibrunn vid avsänkning av grundvattnet. De har vidare upplyst om att de kommer att kräva ersättning för uppkomna skador om verksamheten blir av.

Lars Johansson

Lars Johansson har yttrat sig i målet och framfört följande. Han yrkar ersättning av Strömbergs Grus AB för kostnader som avser besiktning och värdering av fastighet Borås Självvik 1:11 före verksamheten startas, liksom för regelbundna återkommande besiktningar. Han yrkar ersättning av Strömbergs Grus AB för kontroll av vattenkvalitet, samt vid bortfall och eller försämrad kvalitet av dricksvatten för inkoppling mot kommunalt vatten- och avloppsnät.

Då fastighetens grund står gjuten på samma berg ser han stor risk för sprickor och sättningar i samband med sprängning. Kontroll ska ske som kan läggas till grund för framtida vattenbortfall och eller försämrad kvalitet av dricksvatten. Fastigheten är idag beroende av vatten från annan brunn (servitut). Fastigheten ligger i högsta skyddzon vilket innebar investering i en avloppsanläggning för att klara dessa krav. Inkoppling mot kommunalt gör då denna anläggning helt överflödigt.

Gunilla Nilsson och Enar Nilsson

Gunilla Nilsson och Enar Nilsson har yttrat sig över ansökan och anfört i huvudsak följande. De saknar en komplett beskrivning av hydrogeologiska och hydrologiska effekter och de konsekvenser som kan uppstå i tätens omgivning till följd av grundvattenbortledningen. Av ansökningshandlingarna framgår att en handfull brunnar kan påverkas, men det går inte att utläsa hur naturvärden eller skogsproduktionen kommer att påverkas. Vidare saknar de information om vilka förebyggande åtgärder för att minska

grundvattenbortledningens effekter och begränsande åtgärder som är inriktade på dess konsekvenser sökanden avser att genomföra.

De kräver att Strömbergs Grus AB gör en oberoende utredning av hur skogstillväxten påverkas, så att de kan yrka på ersättning för en eventuell negativ påverkan. Vidare kräver de att bolaget gör en oberoende utredning av hur risken för insektsangrepp kan påverkas till följd av ökad torkstress samt tar fram ett förslag till ersättning för detta. Sökanden ska även klargöra hur vattennivån i våtmarken kan komma att påverkas, så att de kan yrka på ersättning för en eventuell negativ påverkan. De upplyser om att de kommer att kräva ersättning för minskat fastighetsvärde p.g.a. buller samt ersättning för borrhning av ny brunn och därtill hörande kostnader om nuvarande brunn påverkas.

Då bullret från verksamheten inte bara kommer att påverka boende vid bostäderna, utan även närliggande natur och rekreationsområden, anser de att de tillåtna ljudnivåerna ska vara lägre än vad som föreslagits i villkor samt att de dagtid bör räknas från kl 07:00. Det bör finnas begränsningar för momentan ljudnivå även under dag- och kvällstid. Ljudnivåer ska anges som begränsningsvärden (inte riktvärden) i villkoret. Bullervallar ska byggas från start, inte efter fem år som framgår av ansökan.

Villkor 14 ska kompletteras med att flytande kemiska produkter och flytande farligt avfall vid förvaring ska skyddas mot påkörning, utöver att det ska förvaras i täta behållare på invallad yta, som är skyddad från nederbörd. Möjligheten att kräva ersättning för oförutsedda konsekvenser bör finnas under hela bergtäktens drifttid, dvs 25 år.

Ulf Gunnarsson och Annika Gunnarsson

Ulf Gunnarsson och Annika Gunnarsson har upplyst om att de kommer att yrka ersättning av Strömbergs Grus AB för kostnader för besiktning av fastigheten

Borås Självvik 1:4, värdering, skador och framtida värdeminskning på fastigheten om ansökan vinner bifall.

Mathilda Wahlqvist m.fl

Mathilda Wahlqvist, Joakim Sandqvist, Behar Miftari, Nafije Jusufi, Anna Kohlström, Niclas Fredén och Lisa Fredén har yttrat sig och som det får förstås yrkat att ansökan ska avslås.

De har anfört bland annat följande. De har bosatt sig i det nya villaområde som håller på att byggas på Skogslyckevägen i Gingri/Fristad. Strömbergs Grus AB har bedömt att endast boende inom 500 meters radie från täktområdet bör ta del av samrådsunderlaget, vilket de anser är alldeles för litet då en bergtäkt kommer att påverka fler boende även utanför denna radie i mer eller mindre utsträckning. Deras nybyggda fastigheter ligger inom 1 000 meters radie utifrån den planerade täktens verksamhetsområde och de är högst berörda av den planerade bergtåkten.

De vill att Strömbergs Grus AB gör en riskbedömning rörande hur deras nybyggda fastigheter kan komma att påverkas vid etableringen av en bergtäkt. Oro finns över hur sprängningar, borrning samt vibrationer kommer att påverka husgrunder och bottenplattor.

De anser att det är olämpligt att etablera en bergtäkt på fastigheten Fristad Prästgård 1:115, p.g.a. placeringen inom primärt samt sekundärt vattenskyddsområde, vilket ökar risken markant för olyckor, påverkan för närboende, närliggande fastigheter och verksamheter i form av buller, värdeminskning på närliggande bostäder samt förstörd natur, ökade risker i trafiken samt att etableringen strider mot Borås kommuns översiktsplan som föreskriver lokalisering av nya ljudstörande verksamheter med redan bullerpåverkade områden.

Den tilltänkta bergtäkten kommer att hämma Fristads expanderings och utveckling, vilket vore oerhört synd då Fristad är en serviceort som många söker sig till idag. De tror även att bergtäkten skulle få många närboende att söka sig bort från området, kanske till och med bort från Fristad vilket också går helt emot den långsiktiga strategi som Borås Stad nämnt i sin översiktsplan kring Fristad och dess potential.

Kyrkans verksamhet i form av begravningsgudstjänster, barn- och ungdomsverksamheter samt besökare som sörjer kommer att påverkas mycket negativt av konstant buller, sprängningar och bergskross samt tung dånande trafik varje vardag i 25 år framöver. De tycker att det är otroligt respektlöst, dels mot Fristad församling, dels mot alla de Fristad- och Gingribor som uppskattar och värnar om kyrkans verksamhet.

De kan inte se att Strömbergs Grus AB planerat någon bullervall åt deras håll. När skogen mellan täkten och området tas ner kommer det inte finnas någon bullervall mellan dem och täkten. Om täkten blir av kräver de att en bullervall upprättas även åt deras håll.

De vill att Strömbergs Grus AB tydliggör hur de tänkt att ersätta dem som blir direkt påverkade av bergtäkten samt att de ska lämna förslag på ersättning för den värdeminskning som kommer att ske på deras nyinköpta och nybyggda fastigheter. De kräver även ersättning för försämrade livskvalitet i form av bullerpåverkan från bergtäkten, för eventuella skador på husgrunder/bottenplattor genererade av täktverksamheten, samt för de kostnader som de eventuellt kommer att behöva lägga ut vid användande av mäklare och/eller advokat. De vill klargöra att de yrkar på ersättning om bergtäkten blir av.

Johanna Sandin och Mattias Sandin

Johanna Sandin och Mattias Sandin har yttrat sig huvudsakligen enligt följande. De bor i en villa byggd år 2016 på fastigheten Fristads Prästgård 1:140 som ligger inom 500 meter från den tilltänkta bergtäkten. Lugnet och närheten till naturen var en stor anledning till att de köpte sin tomt.

De har en borrhälsbrunn för dricksvatten och trekammarbrunn för avlopp och undrar om de får ersättning om dessa påverkas. De undrar även om Strömbergs Grus AB inför etableringen kommer att ombesörja besiktning av deras hus, brunn och avlopp. De vill även veta om bolaget ersätter en eventuell värdeminskning på deras hus, till följd av anläggning av bergtäkt samt hur bolaget morverkar att buller och damm från en eventuell bergtäkt kommer att påverka deras livskvalité. De är oroade över ökad risk i trafiken för såväl egna cyklande skolbarn som motionärer och övriga cyklister. Belysning saknas på aktuell vägsträcka som anges till och från tänkt bergtäkt.

I området kring Borås finns redan ett antal bergtäkter. De undrar hur sökanden ser på behovet av ytterligare en och påtalar risker för vattentäkt och påverkan på grundvatten. Även såväl tama som vilda djur i området kommer att påverkas.

De önskar att Strömbergs Grus AB föreslår en ersättning för det lidande som en bergtäkt skulle innebära i deras närhet. Ersättningen ska innefatta värdeminskning för deras fastighet som kommer vara totalt osäljbar med en bergtäkt som granne samt risk för att bli utan dricksvatten och eventuella skador på fastigheten m.m.

Stefan Wahlberg och Mari Gunnarsson

Stefan Wahlberg och Mari Gunnarsson har yttrat sig över ansökan enligt nedan.

Vid beslut om etablering av bergtäkt vid Fristad Prästgård 1:115 yrkar de i första hand ersättning i form av total inlösen av deras fastighet Ekåsen Ekedal 1:2. Värdering ska utföras av en opartisk värderare som Lantmäteriet förordnar och utgångspunkten vara medelmarknadsvärdet sedan ansökan om täkttillstånd blev offentlig (2019) då de inte kunnat avyttra fastigheten till dess rättmätiga värde, med ett påslag på minst 35 procent. Även flyttkostnader och andra uppkomna kostnader i samband med en flytt ska ersättas.

Om domstolen inte anser att inlösen av ovan nämnda fastighet ska ske före etablering av bergtäkten yrkar de på andra signifikanta ersättningar för de följer denna kommer att ha för dem enligt nedan. De kräver att dessa ska beaktas under en period om minst 20 år från att ett eventuellt täkttillstånd har vunnit laga kraft.

Avsänkning av grundvattennivån riskerar att ödelägga deras odlingar och påverka våra möjligheter att klara hushållets vattenbehov. Närheten till täktområdet, ca 500 meters avstånd mellan bostad och bergtäkt, leder till oacceptabla emissioner av ihållande buller och damning. Bullernivån kommer att omöjliggöra arbete i hemmet kl. 07:00-17:00. Försämrade livsmiljö och livskvalitet kommer att inverka på möjligheten till återhämtning och välbefinnande i hemmet. De väntar sig ett ersättningsförslag från Strömbergs Grus AB.

Stefan Wahlberg har vidare framfört synpunkter på kort avstånd till närmaste bostäder, ökade risker i trafiken, risken för förorening av drickvattentäkt, möjligheten till utvecklingen av Fristad, att bergmaterialet inte håller särskilt hög kvalitet samt att övriga bergtäkter i närområdet kan täcka behovet.

Lena Maria Olsson Floberg

Lena Maria Olsson Floberg, som är församlingspräst i Fristads församling, har yrkat att ansökan om tillstånd till bergtäktsverksamhet avslås och anför t huvudsakligen följande.

Gingri kyrkplats är högt belägen. Från utkiksplatsen vid Gingri lider ser man tre kyrkplatser, tillika forna kultplatser: förutom kyrkplatsen i Gingri även Fristads kyrka och kyrkogård samt Tärby kyrka och kyrkogård. Alla är högt belägna och samlade runt Viskans dalgång, den del som sträcker sig från Öresjö bort mot sjön Tolken. Ett naturskönt område, med skogar, ängar och levande, porlande vatten.

Avståndet från den eventuellt kommande bergtäkten till Fristads kyrkogård är ca 700 meter, till Gingri kyrkplats ca 1,6 km och till Tärby kyrka ca 3,6 km. Via samtal med boende i närområdet har hon förstått att vinden oftast är västlig och följer Viskans dalgång. Med vinden förstärks också som bekant ljudet.

Hon har varit församlingspräst i Fristads församling i 30 år, och boende i församlingen i 28 år. Hon vet inte om hon har upplevt att något engagerat de boende i Fristads-området så som denna fråga har gjort. Den har rört upp många, och starka, känslor. Kanske är det för att det redan i närområdet (Borgstena) finns en grustäkt. Men också för att där finns en oro, inte minst för vattnet, grundvattnet och den vattentäkt som utgörs av Öresjö, till vilken Viskan leder.

Det hon skulle vilja fokusera på är de andliga värdena och människornas behov av tystnad. Tystnaden upplever hon tyvärr som varande utrotningshotad. När hon möter människor i församlingen och frågan kommer på tal: vad önskar du av kyrkan, då är många s svar att bara få vara – i tystnad. Att få gå in i en kyrka, gå på en kyrkogård, sätta sig ned, höra vinden susa i träden, och fåglarna sjunga, (de samarbetar bl a med den lokala Naturskyddsföreningen, som sätter upp fågelholkar på kyrkogårdarna), se blommorna på marken, eller vintertid

det rogivande täcket av snö, som täcker gravarna, tända ett ljus, sitta ned och bara vara.

Så vill de som kyrka, och hon som präst, få vara med församlingsborna. Ge dem den tid och det utrymme som behövs, både till kropp och själ, för att söka och finna sig själv och att söka och finna Gud. För församlingsbornas behov av och rättighet till andlighet och tystnad önskar hon därför att ansökan om anläggande av bergtäkt avslås.

Övriga yttranden

Yttranden över ansökan har även inkommit till domstolen från Nils Franzén, Jim Hunyadi, Joeline Hunyadi, Malin Ekman, Thore Larsson, Ola Högberg, Daniel Amby, Marieke Anell, Arne Bertilsson, Annkristin Dalqvist, Jennifer Rundqvist Lundgren, Ted Ahlqvist, Lars Forslund, Carina Karlsson, Ann-Britt Stensson, Margareta Högenberg Ivarsson, Peter Ivarsson, Magnus Hylander, Catrin Hylander, Britt Rangert, Sven-Olof Karlsson, Mayvor Råberg, Hans Råberg, Rebecka Forsström och Josef Bränsvik.

Samtliga yrkar att Strömbergs Grus AB:s ansökan om tillstånd till bergtäkt och vattenverksamhet inom fastigheten Fristad Prästgård 1:115 ska avslås. Som skäl för sin inställning har de framfört bland annat att den tillkommande tunga trafiken medför ökade risker för olyckor, hälsorisker på grund av damning, risker för dricksvattentäkt, bullerproblem särskilt för bostäder med kort avstånd till täkten, negativ inverkan på landskapsbilden och friluftslivet samt att kvaliteten på materialet är undermålig och att efterfrågan på det är låg. Flera har även uttryckt oro för sinande vattenbrunnar och sjunkande marknadsvärden för fastigheter i området.

**SÖKANDENS BEMÖTANDE AV MYNDIGHETER EFTER
KUNGÖRELSE**

Sökanden har lämnat bemötande av synpunkter enligt nedan.

Länsstyrelsen Västra Götaland

Villkor 3

Bolaget vidhåller att brytdjupet ska anges i villkoret.

Villkor 4

Bolaget menar att kontroll av massor lämpligen ska regleras i kontrollprogrammet.

Villkor 8

Eftersom det är en förutsättning att anlägga bullervallar för att innehålla begränsningsvärdena för buller, behöver detta inte särskilt anges i ett villkor.

Villkor 9

Länsstyrelsens förslag på villkor innebär att de angivna arbetsmomenten inte får bedrivas under 2,5 månader, vilket innebär en alltför omfattande och långtgående begränsning av bolagets verksamhet. Bolaget föreslår följande tillägg till villkor 9.

Arbetsmomenten krossning, borrar, sprängning och skutknackning får dock inte bedrivas under perioden 1 juli - 14 augusti. Tillsynsmyndigheten får medge undantag.

Med denna begränsning kommer de särskilt bullrande arbetsmomenten inte att utföras under sedvanlig sommarsemester.

Fladdermöss

Bolaget avser att begränsa belysning och skärma av denna mot skogskanter så långt det är möjligt. Skogsvägen kommer att tas bort vid exploateringen men bolaget avser att lämna en skärm av träd längs den nya infartsvägen.

Groddjur

Några vattensalamandrar har inte påträffats inom påverkansområdet. Några särskilda begränsningar i samband med etableringen av tåkten är därför inte motiverade.

Av artskyddsutredningen framgår att båda arterna av salamander är fridlysta i hela landet enligt 4a § artskyddsförordningen. Inga lämpliga lekvatten finns inom verksamhetsområdet. Inom påverkansområdet finns endast ett sannolikt lekvatten, vilket utgörs av den damm som avgränsats som naturvärdesobjekt 19 i nordöst. Den hydrogeologiska utredningen visar att en avsänkning om 0,1 till 0,3 meter av grundvattennivån sker i de yttre delarna av påverkansområdet där dammen ligger. Denna sänkning medför ingen påverkan på dammen i naturvärdesobjekt 19. Vattenföringen i ett dike i västra delen av påverkansområdet förändras något till följd av bergtåkten. Diket leder ned till en nyanlagd damm på fastigheten Sölebo 6:4 där mindre vattensalamander förekommer. Ändringarna av vattenföringen bedöms dock inte påverka salamandrars utnyttjande av denna damm som ligger 1,2 km sydväst om tåkten. Därmed saknar bergtåkten direkt påverkan på fortplantningsmiljöer för salamandrar. Några särskilda villkor behöver därför inte föreskrivas.

Miljö- och konsumentnämnden

Utöver vad bolaget tidigare har angett har bolaget följande synpunkter.

Lokalisering, kvalitet och behov

Utvinning av bergmaterial är en mycket lokal verksamhet. Redan vid ett transportavstånd på 2-4 mil är kostnaden för transporten lika stor som kostnaden för materialet. För långa transporter gör verksamheten olönsam.

Bolaget har begränsat lokaliseringsutredningen till att omfatta ett område som ligger norr om Borås och mellan Alingsås och Ulricehamn och har ett vägnät

som möjliggör transporter. En alternativ lokalisering som ligger utanför detta område ökar såväl kostnaden som miljöbelastande utsläpp från transporter.

Tillgång till bergmaterial i närområdet

Norr om Fristad, i Lycke, finns en bergtäkt med tillstånd till 2030. Här är uttaget begränsat till 25 000 ton per år. Bergtäkten i Borgstena planerade enligt sin täktansökan att leverera 50 000-100 000 ton bergmaterial per år och tillståndet löpte ut 2021. I Granared, öster om Fristad, finns en täkt med tillstånd till 2033. Uttaget är begränsat till högst 25 000 ton per år.

Tillgängligheten på bergmaterial på norra sidan av Borås kommer att minska avsevärt inom 7 till 10 år i samband med att de två nuvarande tillstånden löper ut. Det är viktigt både för tillgängligheten och konkurrensen att det finns bergtäkter även norr om Borås. Bolaget bedömer att efterfrågan kommer att vara fortsatt hög och även kommer att öka i området runt Fristad och på norra sidan av Borås.

Sydväst om Borås finns idag två bergtäkter med tillstånd till 2044 respektive till 2046. Transportavståndet från dessa täkter till Fristad är ca 20 km och transporterna passerar genom Borås. I Falskog, öster om Borås, finns en bergtäkt med ett tillstånd som inte är tidsbegränsat. Dessa bergtäkter har funnits under relativt lång tid parallellt med de täkter som är belägna norr om Borås. Efterfrågan på bergmaterial har funnits från täkter på samtliga sidor av Borås och bolaget bedömer att behovet kommer att kvarstå.

Den ansökta täkten medför minskade transporter och bedöms möta efterfrågan på krossmaterial väl i avsättningsområdet.

Alternativa lokaliseringar

Bolaget har inför ansökan undersökt flera alternativa lokaliseringar. De faktorer som bland annat ligger till grund för bedömningen är att bergmaterialet har rätt beskaffenhet, att vägnätet är lämpat för tunga transporter, att utfartsvägar till allmän väg ska kunna anordnas och att platsen

ligger nära avsättningsområdet för bergmaterialet. Slutligen är det en förutsättning att markägaren vill upplåta marken under hela driftsperioden. Bolaget har tidigare redovisat de tre alternativa lokaliseringar som valdes bort av olika skäl och slutligt bedömt att den ansökt platsen är lämplig för verksamheten.

Bergkvalitet

Bergkvalitet innebär god kvalitet med betydelsen rätt kvalitet. För att hushålla med bergmaterial är det nödvändigt att anpassa kvaliteten efter ändamålet. Bergmaterialet i Fristad uppfyller de krav som Trafikverket ställer på trafikerat obundet bärlager, enligt de provningar som gjorts av bolaget och SGU (finns i SGU:s kartvisare samt i ansökan). Kvaliteten bedöms vara väl i nivå med bergmaterialet i bolagets andra täkter och möter de kvalitetskrav som finns för de ändamål som bolaget avser att använda bergmaterialet till, se även bilaga "Utvärdering av ballastmaterial TEMAKON".

Trafikmätning

Vid bolagets beräkningar har enheten fordon/dygn använts. Det innebär inte att bolaget har spridit ut fordonen jämnt över dygnet. För att få en uppfattning av hur trafiken påverkas innan 2040 kan Trafikverkets siffror interpoleras. Bolaget har dock gjort bedömningen att en sådan beräkning inte tillför någon relevant information. Miljö- och konsumentnämnden vid Borås Stad anser vidare att bolagets beräknade trafik är missvisande. Bolagets bedömning av trafiken till och från täkten relativt övrig tung trafik på väg 1803 finns redovisad i tabell i trafikanalysen (bilaga 3, komplettering 2022-11-11) samt i trafikanalysens slutsatser att "Lastbilarna till och från täkten beräknas utgöra ca hälften av den tunga trafiken på väg 1803".

KOMPLETTERING AV ANSÖKAN PÅ BEGÄRAN AV DOMSTOLEN

Efter att mark- och miljödomstolen förelagt sökanden att komplettera ansökan med en fördjupad artinventering inklusive häckfågelinventering som

genomförts under lämplig tid på året har Strömbergs Grus AB yttrat sig enligt följande.

Bolaget har låtit utföra en häckfågelinventering och en fördjupad artinventering. Sammanfattningsvis kan följande anges.

Häckfågelinventering

Inledning

Sundh Miljö AB har utfört fältbesök vid fem tillfällen under april-juni 2024. Inventeringen har inriktats på häckfågelfaunan inom exploateringsområdet samt särskilt intressanta biotoper utanför området. Extra stor vikt har lagts på arter som är upptagna i fågeldirektivet bilaga 1 och den nationella rödlistan.

Området saknar större betydelse som rastlokal för fåglar. Förutsättningarna för rastande fåglar bedöms därför inte påverkas av föreslagen exploatering.

Särskilda arter

Björktrast

Ett par bedöms finnas i utkanten av verksamhetsområdet men bedöms inte påverkas av föreslagen exploatering.

Entita

Inga fynd av entita gjordes i verksamhetsområdet, dock kan möjliga biotoper finnas i områdets sumpskogar. Entitans bevarandestatus bedöms inte påverkas av föreslagen exploatering.

Gulsparv

Ett par gulsparvar häckar inom verksamhetsområdet. Den föreslagna exploateringen bedöms varken påverka bevarandestatus i Sverige eller lokalt.

Rödvingetrast

Två till tre par bedöms finnas inom verksamhetsområdet eller i dess närområde. Rödvingetrastens bevarandestatus bedöms inte påverkas av föreslagen exploatering.

Svart flugsnappare

Två till tre par svartvit flugsnappare bedöms finnas inom verksamhetsområdet eller i dess närområde. Föreslagen exploatering bedöms inte påverka den svartvita flugsnapparens bevarandestatus i Sverige.

Sävspurv

En trolig häckning utanför verksamhetsområdet. Sävspurvens bevarandestatus lokalt eller i Sverige bedöms inte påverkas av föreslagen exploatering.

Talltita

Talltitan observerades vid tre tillfällen inom verksamhetsområdet. Den lokala bevarandestatusen kan förbättras genom uppsättning av holkar i lämplig biotop.

Ärtsångare

Ett eller eventuellt två par häckar inom verksamhetsområdet. Lämpliga biotoper förekommer mycket sparsamt inom området. Ärtsångarens bevarandestatus i Sverige bedöms inte påverkas av föreslagen exploatering.

Bolagets bedömning

Sammantaget bedömer bolaget att häckfågelinventeringen visar att den ansökta verksamheten kan tillåtas i förhållande till de fågelintressen som förekommer inom verksamhetsområdet samt i dess närhet.

Groddjursinventering

Sundh Miljö AB har utfört fältbesök vid fem tillfällen under april-juni 2024. Inventering har skett genom besök i verksamhetsområdet samt vid tre dammsystem med delvis kända förekomster av groddjur. Inventeringen omfattade både eftersök av groddjur samt bedömning av övervintringsmiljöer och vandringsstråk för groddjur.

Inom verksamhetsområdet förekommer vattensamlingar, ofta orsakade av skogsmaskiner. Vidare förekommer små bäckmiljöer och surdrag som sluttar söderut. Det finns strukturer som är lämpliga för övervintrande groddjur, såsom död ved, håligheter, stensamlingar och fuktstråk. Vattenmiljöerna utgörs ofta av mycket temporära vattensamlingar. Fem temporära vatten förekommer som

alla är vegetationsfattiga vilket missgynnar groddjur. Något permanent vatten som bedömdes ge förutsättningar för groddjur med sen utveckling påträffades inte. Vid inventeringarna påträffades inga groddjur inom verksamhetsområdet.

Inom verksamhetsområdet finns livsmiljöer (övervintringsområden, födosöksområden, sommarhabitat, vandringsvägar) som bedöms som lämpliga för groddjur. Framför allt utmärker sig fuktstråk som oftast rinner i sydlig riktning. Inom verksamhetsområdet finns även stenmurar och en förkastningsbrant med förekomst av håligheter och skrymslen. Sumpskogarna har inslag av död ved. Ansamlingar av ris, grenar finns på hygget.

Förslag skyddsåtgärder

Sundh Miljö AB föreslår vissa skyddsåtgärder och försiktighetsmått för att undvika påverkan på de skyddade livsmiljöerna.

- Nya lekvatten skapas i områdets östra del, i det fuktstråk som sträcker sig från norr till söder.
- Nya lekvatten skapas i områdets sydvästra delar.
- Gömställen i form av högar av ris, grenar och trädstammar placeras i närheten av vatten.
- De stenmurar som ska flyttas läggs i nya upplag eller i strängar, helst i solbelysta lägen och i närheten till vandringsstråk och sommarhabitat. Flytt bör ske under sommar/tidig höst.
- Vid driften av täktverksamheten bör blockbranter arrangeras i områdets kantzoner som vetter ut mot omgivande naturmiljöer.

Med anledning av vad Sundh Miljö AB anger åtar sig bolaget att vidta de föreslagna skyddsåtgärderna. Dessa ska utföras i samråd med sakkunnig och med tillsynsmyndigheten

SÖKANDENS BEMÖTANDE AV YTTRANDE FRÅN ENSKILDA

Sökanden har fått tillfälle till bemötande av de yttranden som inkommit från enskilda och anfört följande.

Flera av de inkomna synpunkterna berör samma frågeställningar såsom lokalisering, miljöpåverkan, påverkan på enskilda intressen med mera. Bolaget har i ansökningshandlingarna samt senare yttranden redogjort för och redovisat skälen till sin bedömning att miljöpåverkan av den ansökta verksamheten är acceptabel och att verksamheten kan tillåtas. Bolaget får därför i dessa delar hänvisa till vad bolaget tidigare har angett.

Yrkanden om ersättning

Flera fastighetsägare och företagare har yrkat om inlösen av fastighet, ersättning för marknadsvärdesminskning av fastigheten eller ersättning för annan skada. Av 31 kap. 16 § miljöbalken framgår att den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken genom inlösen eller på annat sätt tar i anspråk annans egendom eller vidtar en åtgärd som skadar annans egendom ska betala ersättning för vad som avstår eller skadas. Av 22 kap. 1 a § p. 2 miljöbalken följer vidare att ansökan ska innehålla uppgifter om ersättningsbelopp som sökanden erbjuder sakägare.

Bolaget har angett att tre grävda brunnar inom influensområdet högst troligen kommer att påverkas av bortledningen av grundvatten och att dessa brunnar kommer att följas upp inom ramen för den löpande kontrollen av verksamheten. Om brunnarna skadas kommer denna skada att regleras. Utöver detta bedömer bolaget att några ersättningsgilla skador på grund av vattenverksamheten inte kommer att uppstå. Anspråk på ersättning för oförutsedda skador får i vanlig ordning regleras inom ramen för den tid som anges i tillståndet.

De anspråk på ersättning som är hänförlig till den miljöfarliga verksamheten (täktverksamheten m.m.) kan inte regleras inom ramen för denna tillståndsprövning. Bolaget bestrider dessa yrkanden och bolaget kan inte vitsorda något yrkat belopp.

Niklas Rydin

Som bolaget har angett i ansökningshandlingarna kommer huvuddelen av fint material att fastna i syltan innan det leds till sedimentationsdammen med oljeavskiljare för att ta hand om suspenderat material. Provtagning och kontroll kommer att ske och bolaget har vidare godtagit begränsningsvärden för föroreningsinnehållet i vattnet. Det är bolagets uppfattning att någon negativ påverkan varken kommer att ske på dammarna eller på Viskan.

Stefan Wahlberg och Mari Gunnarsson

Bolaget har föreslagit villkor och andra försiktighetsmått för att undvika oacceptabla störningar och skador på enskilda intressen. Bolaget har vidare angett de fastigheter med grävda brunnar där det föreligger en risk för påverkan, med stöd av den hydrogeologiska utredningen som bilagts ansökan. Några ytterligare ersättningsgilla skador bedöms inte föreligga och det saknas därför skäl för bolaget att lösa in den aktuella fastigheten eller att utge någon annan skada. Yrkandet bestrids därför.

Susanne Forslund

Bolaget har visat att lokaliseringen är lämplig och att verksamheten kan bedrivas inom vattenskyddsområdet utan risk för otillåten påverkan på vattentäkten med vidtagna skyddsåtgärder och försiktighetsmått. Beträffande behovsbedömningen får bolaget hänvisa till vad som angetts i tidigare yttranden.

Beträffande Susanne Forslunds synpunkter på verksamhetens eventuella påverkan på grundvattnet, miljökvalitetsnormer, riksintressen, Natura 2000-områden, fladdermöss och den bedömda trafikökningen får bolaget hänvisa till vad som redan är anført.

Den ansökta verksamheten kommer att medföra påverkan på omgivningen, bland annat i form av buller, grundvattenavsänkning, transporter och vibrationer. Detta är oundvikligt när täktverksamhet bedrivs. Genom de utredningar som bolaget företagit samt med de förslag på skyddsåtgärder och försiktighetsmått, menar bolaget att det är visat att verksamheten kan tillåtas trots de störningar som uppkommer.

När det gäller genomfört samråd anser bolaget att det har skett på korrekt sätt.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har den 1 och 2 april 2025 hållit huvudförhandling och syn i målet.

Frågan om brister i samråd

Susanne Forslund har yrkat att ansökan ska avvisas på den grunden att det finns formella brister i det samråd som föregått framtagandet av miljökonsekvensbeskrivningen i målet eftersom Borås Energi och Miljö AB, Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten inte har beretts tillfälle till yttranden. Det har även framförts av flera personer i målet att avgränsningen av vilka enskilda som kan antas bli särskilt berörda dragits för snävt då sökanden valt att bjuda in boende inom en radie om 500 meter från det ansökta verksamhetsområdet i samrådet, men att boende inom en radie av i vart fall en km kan antas vara särskilt berörda av den ansökta verksamheten. Strömbergs Grus AB har anført att man anser att samrådet har genomförts på ett korrekt sätt.

Den som planerar att bedriva en verksamhet ska samråda om hur miljökonsekvensbeskrivningen ska avgränsas (avgränsningssamråd). Samrådet ska genomföras inför arbetet med miljökonsekvensbeskrivningen och innebär att den som avser att bedriva verksamheten samråder om verksamhetens lokalisering, omfattning och utformning, de miljöeffekter som verksamheten kan antas medföra samt om miljökonsekvensbeskrivningens innehåll och utformning, se 6 kap. 28 § och 29 § miljöbalken.

Av 6 kap. 30 § miljöbalken framgår att avgränsningssamrådet ska ske med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som kan antas bli särskilt berörda av verksamheten samt med de övriga med de övriga statliga myndigheter, kommuner och den allmänhet som kan antas bli berörda av verksamheten. I förarbeten till miljöbalken anges bland annat att Naturvårdverket och Fiskeriverket (motsvaras numera av Havs- och vattenmyndigheten) är några av de centrala statliga myndigheter som kan beröras. Det framgår även att hur omfattande samrådet bör vara i varje enskilt fall är beroende av den planerade verksamhetens art och omfattning, se prop. 1997/98:45 del 2 s. 59.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att vad gäller vattenskyddsområdet kring dricksvattentäkten i fråga är Miljö- och konsumentnämnden i Borås stad tillsynsmyndighet. Nämnden har deltagit i samrådet.

Det är, som redovisats ovan, inte obligatoriskt att Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten ingår i samrådet utan en bedömning får ske utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Båda dessa myndigheter har fått tillfälle att yttra sig i förevarande mål, dels då ansökan kom in till domstolen, dels vid kungörelsen av ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen. Naturvårdsverket har vid båda tillfällena meddelat att de avstår från att yttra sig. Även Havs- och vattenmyndigheten har avstått från att yttra sig. Borås Energi och Miljö AB har hörts i målet.

Även om verksamheten kan antas påverka boende även på ett längre avstånd än 500 meter från det ansökta verksamhetsområdet får det anses som en rimlig avvägning att det är boende inom denna radie som har kontaktats i samrådet. Genom kungörelsen i målet har även övriga som ansett sig berörda av den tänkta verksamheten kunnat lämna synpunkter på densamma.

Mark- och miljödomstolen bedömer mot bakgrund av ovanstående att genomförandet av samrådet inte har varit felaktigt på ett sådant sätt att ansökan ska avvisas. Yrkandet om avvisning av ansökan ska därmed avslås.

Miljökonsekvensbedömning

Mark- och miljödomstolen bedömer, vilket kommer att utvecklas nedan, att miljökonsekvensbeskrivningen och utredningen i övrigt är bristfällig framför allt när det gäller frågorna om val av plats och frågan om god hushållning. Dessa brister är dock inte av sådan beskaffenhet att det kan anses föreligga ett processhinder (jfr NJA 2009 s. 321). Domstolen bedömer att miljökonsekvensbeskrivningen utförts i enlighet med bestämmelserna i 6 kap. och annan författning och att den kan ligga till grund för prövningen i målet. Mark- och miljödomstolen slutför därför den specifika miljöbedömningen.

Tillåtlighet

Miljö- och konsumentnämnden i Borås stad (nämnden), Fristads naturskyddsförening, Naturskyddsföreningen i Borås, Fristad Hembygdsförening, Fristad Framtid, Yoga kloster samt ett stort antal enskilda fastighetsägare har yrkat att ansökan ska avslås i sin helhet. Länsstyrelsen har tillstyrkt ansökan ska medges medan övriga som yttrat sig inte angett någon inställning i frågan om tillåtlighet

Allmänt om lokalisering

Enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska det för en verksamhet som tar i anspråk ett markområde väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet med verksamheten ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för

människors hälsa eller miljön. Kraven gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem (2 kap. 7 § miljöbalken). Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning (3 kap. 1 § miljöbalken).

Ansökan rör etablering av en helt ny bergtäkt. För att tillstånd ska kunna ges krävs alltså dels att det innebär god hushållning att bryta täktmaterialet, dels att täktens lokalisering är lämplig bland annat med hänsyn till minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.

När det gäller frågan om det innebär god hushållning att bryta täktmaterialet ska en prövning göras i varje enskilt fall om den skada som täkten kan befaras orsaka är större än behovet av materialet från den aktuella platsen. För att tillåta nyetablering av en täkt i ett tidigare opåverkat område, har lagstiftaren särskilt poängterat vikten av att överväga alternativa lokaliseringar. Ju större risken är för att motstående intressen ska påverkas desto större är kraven på utredningens omfattning och kvalitet (jmf MÖD M 3113-13). Om det material som ska utvinnas kan ersättas med material från andra täkter, eller om det finns andra närbelägna områden som skulle kunna vara bättre att exploatera för täktverksamhet, kan lokaliseringen bedömas som olämplig. När ansökan däremot avser uttag av ett material där tillgången är mycket begränsad och det i princip inte finns någon alternativ lokalisering får bestämmelsen om val av plats en mer begränsad betydelse.

Motstående intressen på platsen

Mark- och miljödomstolen konstaterar att en nyetablering av en bergtäkt av den omfattning som det här är fråga om aldrig är invändningsfri. I detta fall finns det ett flertal befogade invändningar, bland annat kort avstånd (mindre än 300 meter) till närboende och flera närliggande störningskänsliga verksamheter såsom yogakloster, kyrka och hästverksamhet. Det planerade verksamhetsområdet ligger också inom primär och sekundär zon för Öresjö

dricksvattentäkt. Flera av de som yttrat sig har även framfört att etableringen av en täktverksamhet inte är i överensstämmelse med intentionen i Borås stads översiktsplan (ÖP) 2018 där följande står att läsa: "Nya verksamheter som är ljudstörande ska hänvisas till områden som redan är bullerpåverkade."

Behov av material från den aktuella platsen

Syftet med den aktuella bergtäckten är enligt sökanden att förse olika bygg- och anläggningsprojekt inom området i och runt Fristad och Borås med krossat bergmaterial till obundna bärlager i exempelvis vägar, husgrunder och gårdsplaner. Brytningen av materialet kommer också att minska användningen av naturgrus och därigenom bidra till att uppnå naturgrusmålet. Genom den utredning som bolaget har presenterat är det enligt domstolen visat att berget, granitisk gnejs, på den aktuella platsen har sådana egenskaper som gör det lämpligt för detta ändamål. Det handlar dock inte om uttag av berg med särskilt hög kvalitet där tillgången är begränsad utan bergarten med aktuell kvalitet får anses vara vanligt förekommande.

Sökanden anger att Borås är en kommun i snabb utveckling och att efterfrågan på bergmaterial i området kommer vara i storleksordningen 1,15 miljoner ton per år under de kommande 25 åren. Sökanden anger vidare att tillgången på bergmaterial på norra sidan av Borås kommer att minska avsevärt inom sju till tio år i samband med att tillstånden för två nuvarande täkter löper ut och att det för tillgången och konkurrensen är viktigt att det finns bergtäkter även norr om Borås. Inom några år finns det enligt sökande inga täkter med tillstånd i området norr om Fristad och i täkten i Viared är materialet på väg att ta slut. De täkter som finns vid Borås (exempelvis i Kyllared, Falskog och Ramnaslätt) fyller idag behovet söderut. Nollalternativet bedöms som dåligt både med avseende på transportavstånd och med avseende på materialtillgång i området.

Nämnden, såväl som närboende, vänder sig emot att bolaget enbart fokuserar på tillgången av krossmaterial norr om Borås. Avstånden till befintliga

bergtäkter jämfört med den planerade lokaliseringen innebär, enligt nämnden, inga eller marginella skillnader i transport av material. Det finns i dagsläget fyra täkter med gällande tillstånd samt en täkt utöver dessa fyra som ansöker om förnyat tillstånd men bedriver anmälningspliktig verksamhet genom att krossa redan losstaget berg i Borgstena norr om Fristad. Däröver finns det ytterligare ett bolag som bedriver anmälningspliktig verksamhet (som krossar brutet berg på Viared Västra), alla har ett kort avstånd (mindre än 30 km) till närliggande stora trafikleder samt anläggningsarbeten runt Fristadområdet. Tillståndsgivet uttag överstiger enligt klagande med marginal beräknat behov inom den närmaste 20-årsperioden.

Mark- och miljödomstolen finner mot denna bakgrund inte att sökanden med tillräcklig tydlighet har visat att det, sett till området norr om Borås, och med hänsyn taget till bergmaterialets kvalitet, finns ett behov av bergmaterial från den aktuella täkten.

Lokaliseringsutredningen

Utöver kort avstånd till närboende och flera störningskänsliga verksamheter kommer det att krävas långa och höga bullervallar för att med liten marginal klara bullerriktvärden vid närmaste bostadshus. Eftersom verksamheten innebär exploatering av ett jungfruligt område och påverkar flera motstående intressen måste stora krav ställas på lokaliseringsutredningens omfattning och kvalitet, jfr. till exempel rättsfallet MÖD 2020:48.

Den lokaliseringsutredning som sökanden har presenterat har begränsats till att omfatta ett område som ligger norr om Borås och mellan Alingsås och Ulricehamn. Tre alternativa lokaliseringar omnämns i termer av ”mellan Borås och Alingsås (närmare Alingsås)”, ”söder om Alingsås” och ”norr om kyrkan i Borgstena” utan närmare precisering. De faktorer som enligt bolaget bland annat legat till grund för bedömningen är bergmaterialets beskaffenhet, att vägnätet är lämpat för tunga transporter, att utfartsvägar till allmän väg ska kunna anordnas och att platsen ligger nära avsättningsområdet för

bergmaterialet. För ett av alternativen omnämns närhet till bostadshus. Slutligen har det varit en förutsättning att markägaren vill upplåta marken under hela driftsperioden. En alternativ lokalisering utanför detta område skulle enligt sökanden öka såväl kostnaden som miljöbelastande utsläpp från transporter.

Kravet på att lokalisera takten till den plats som medför det minsta intrånget för människors hälsa och miljön gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla det (2 kap. 7 § miljöbalken). Liksom nämnden och flera klagande finner mark- och miljödomstolen att sökandens lokaliseringsutredning har avgränsats till ett för snävt område. Transportavstånd är en omständighet som ska beaktas vid tillståndsprövningen men borde då i vart fall ha räknats inom en radie från Borås, eller lämplig plats norr om Borås, omfattande alla väderstreck. Så har inte skett.

Vidare har det, trots ett antal påpekanden från bland annat nämnden, heller inte varit möjligt att jämföra olika lokaliseringsalternativ med hänsyn till miljö- och hälsoeffekter såsom exempelvis närhet till bostadshus, områdesskydd eller överensstämmelser med eventuella planbestämmelser.

Sökanden kan mot den nu angivna bakgrunden inte anses ha visat att den föreslagna lokaliseringen av takten är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön.

Sammanfattande bedömning

Mark- och miljödomstolen anser inte att bolaget har visat att det innebär god hushållning att bryta täktmaterialet enligt ansökan. Domstolen finner inte heller att bolaget har visat att den föreslagna lokaliseringen av takten är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Ansökan ska därför avslås.

Med denna utgång saknas anledning att ta ställning till yrkanden om andra villkor än de av sökanden föreslagna eller de ersättningsanspråk p.g.a. skador från verksamheten som framställts av enskilda.

Rättegångskostnader

Enligt 4 kap. 1 § första stycket lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar ska vad som är föreskrivet om tvistemål i allmän domstol tillämpas i mål där mark- och miljödomstol är första instans, om inte annat föreskrivs. Detta gäller dock inte i fråga om rättegångskostnader i mål som gäller tillstånd till miljöfarlig verksamhet, se 25 kap 1 § miljöbalken. Detta innebär bland annat att en vinnande part i dessa mål inte, till skillnad från i tvistemål, kan få sina rättegångskostnader ersatta av motparten.

Huvudregeln i ansökningsmål som gäller vattenverksamhet är att sökanden ska betala både sina egna och motparternas kostnader oavsett utgången av målet, se 25 kap. 2 § miljöbalken. Ansökan i målet gäller dels miljöfarlig verksamhet, dels vattenverksamhet.

Länsstyrelsens rättegångskostnader

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 8 000 kronor för 10 timmars arbete à 800 kronor per timme. Yrkandet har medgivits av sökanden och ska bifallas.

Niklas Rydins rättegångskostnader

Niklas Rydin har begärt ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 6 600 kronor, varav 6 250 kronor avseende utebliven inkomst och 350 kronor avser kostnader för resa. Han anser sig vara berörd av ansökan om vattenverksamhet.

Niklas Rydin har därutöver yrkat ersättning för juridisk rådgivning av advokat i samband med samrådet med 21 141 kronor, varav 16 913 kronor avser arbete och 2 228 kronor avser moms.

Sökanden har bestridit att utge ersättning till Niklas Rydin då bolaget inte anser att han är berörd av ansökan om vattenverksamhet. Sökanden har inte vitsordat något belopp som skäligt i och för sig.

Domstolen gör följande bedömning. Niklas Rydins dammsystem är beläget ca 250 meter söder om den sedimentationsdamm som sökande planerar att anlägga i sydöstra hörnet av verksamhetsområdet. Det är ca 10 meters höjdskillnad mellan verksamhetsområdets sydöstra kant och Niklas Rydins dammar. Enligt utredningarna i målet avleds uppsamlat vatten i syltan (planerat utjämningsmagasin) till ovan nämnda sedimentationsdamm och sedan till en befintlig bäck som sträcker sig längs verksamhetsområdets östra gräns. Bäckens, vars flöde enligt tabell 3 i hydrogeologisk utredning beräknas öka med 22 procent jämfört med nuvarande förhållanden, passerar genom Niklas Rydins östra damm. Mot bakgrund av detta gör domstolen bedömningen att Niklas Rydin berörs av vattenverksamheten i målet. Sökanden ska därmed ersätta Niklas Rydin för skäliga rättegångskostnader. Yrkandet i den del som avser utebliven inkomst och resekostnader är skäligt och ska bifallas.

Domstolen kan inte inom ramen för detta mål förordna om ersättning annat än för kostnader som uppstått vid prövningen i domstolen. Yrkandet om ersättning för ombudskostnader i samrådsskedet ska därför avvisas.

Fredrik Isakssons rättegångskostnader

Fredrik Isaksson har yrkat ersättning med 8 000 kronor för rättegångskostnader i form av utebliven inkomst. Yrkandet har medgivits av sökanden och ska bifallas.

Peder Redigs och Heléne Redigs rättegångskostnader

Peder Redig och Heléne Redig har yrkat ersättning med vardera 8 000 kronor för rättegångskostnader avseende utebliven inkomst. Yrkandet har medgivits av sökanden och ska bifallas.

Gingri-Öns Fiskevårdsområdesförenings rättegångskostnader

Även Gingri-Öns Fiskevårdsområdesförening har yrkat ersättning dels för ordföranden Niklas Rydins kostnader enligt ovan för utebliven inkomst och reseersättning i samband med huvudförhandlingen, dels för juridisk rådgivning av advokat i samband med samrådet med samma belopp som angivits av Niklas Rydin.

Gingri-Öns Fiskevårdsområdesförening anser att inte endast grundvattenpåverkande verksamhet inom påverkansområdet föranleder ersättningsskyldighet för sökanden för rättegångskostnader, inkluderande skäliga kostnader för juridiskt ombud när det är motiverat för att tillvarata sakägarens rätt. I 11 kap. 2–3 § miljöbalken definieras vattenverksamhet brett och inkluderar åtgärder som även påverkar ytvatten, inklusive bäckar. Gingri-Öns Fiskevårdsområdesförenings område omfattar "Viskan från Marsjöns utlopp till spetsfabriken i Gingri med tillrinnande vattendrag". Det faktum att bäckar inom täktområdet kommer att påverkas eller omledas utgör en direkt påverkan på fiskevårdsområdets intressen. Redan en oro för kvalitetsförsämringar i det vatten som kommer ut från täktområdet till den större av bäckarna utgör ett berättigat intresse som fiskevårdsföreningen måste ges möjlighet att effektivt bevaka genom sakkunnigt juridiskt ombud, i enlighet med principerna om tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.

Strömbergs Grus AB har bestritt att utge ersättning för rättegångskostnader till Gingri-Öns Fiskevårdsområdesförening med följande motivering. Fiskevårdsområdet omfattar inte några vattenförekomster inom verksamhetsområdet. Bolaget anser att den avsänkning av grundvattennivåerna som följer av vattenverksamheten, inte kommer att påverka det vattendrag som finns inom

verksamhetsområdet. Verksamhetens utsläpp till vattnet utgör miljöfarlig verksamhet och inte vattenverksamhet.

Domstolen gör följande bedömning. Det ökade flödet i bäcken påverkar även flödet längre nedströms emot Viskan. Gingri-Ön Fiskevårdsområde omfattar enligt uppgift Viskans huvudfåra från Marsjön till landsvägsbron i Gingri med tillrinnande vattendrag. Med angivna försiktighetsmått och sedimentationsdamm anser domstolen det inte visat på vilket sätt ökningen av flödet i ovan nämnda bäck skulle påverka fiskevårdsområdet. Domstolen delar därmed sökandens bedömning att fiskevårdsområdesföreningen inte är berörd av vattenverksamheten och därmed inte berättigad till ersättning för rättegångskostnader.

Domstolen kan, som redovisats ovan, inte inom ramen för detta mål förordna om ersättning annat än för kostnader som uppstått vid prövningen i domstolen. Yrkandet om ersättning för ombudskostnader i samrådsskedet ska därför avvisas.

Susanne Forslunds rättegångskostnader

Susanne Forslund har begärt ersättning för rättegångskostnader med 170 698 kronor, allt avseende ombudskostnader. Hon är bosatt 150 meter från det tänkta verksamhetsområdet och det finns risk att hennes mark och vatten påverkas.

Strömbergs Grus AB har bestridit att utge någon ersättning för rättegångskostnader till Susanne Forslund då bolaget inte anser att hon är berörd av ansökan i den del som avser vattenverksamhet, men vitsordat ett belopp om 60 000 kronor som skäligt i och för sig.

Domstolen gör bedömningen att Susanne Forslund inte har visat i målet att hon är berörd av den ansökta vattenverksamheten, även om hennes fastighet är belägen nära den ansökta verksamheten. Någon rätt till ersättning för

rättegångskostnader föreligger inte i den del av målet som avser ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Susanne Forslunds yrkande om ersättning för rättegångskostnader därmed ska därmed avslås.

Robert Van Helsing och Frida Helsing Ohlsson rättegångskostnader

Robert Van Helsing och Frida Helsing Ohlsson har yrkat ersättning med vardera 8 000 kronor för rättegångskostnader i form av utebliven inkomst. Sökanden har bestridit att utge någon ersättning på den grunden att de inte är berörda av den ansökta vattenverksamheten. Domstolen bedömer att makarna Helsing inte har visat i målet att de är berörda av den ansökan om vattenverksamhet som prövats i målet och att deras yrkanden om ersättning för rättegångskostnader därmed ska avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 23 juni 2025

Anna Rapphed

Malin Årebäck

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Anna Rapphed, ordförande, och tekniska rådet Malin Årebäck samt de särskilda ledamöterna Stig Hård och Hans Wennerholm.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.